

”KARJALAN KIELI EI VARSINAISESTI OLE OMA KIELI, VAAN MURRE.”
SUOMALAISTEN MAALLIKOIDEN KÄSITYKSIÄ KARJALAN KIELESTÄ

Suomen kielen
pro gradu -tutkielma
Oulun yliopisto
25.11.2020

Jenna Vikman

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimuksen aihe ja tutkimuskysymykset	1
1.2. Karjala ja karjalan kieli	3
2. TEORIATAUSTA	9
3. METODIT	13
4. AIEMPI TUTKIMUS KARJALAN KIELESTÄ	15
5. AINEISTO	23
5.1. Kyselylomake	23
5.2. Informantit	27
6. ÄÄNINÄYTTEIDEN ANALYYSI	31
6.1. Livvin näyte	32
6.2. Vienankarjalan näyte	41
6.3. Eteläkarjalan näyte	47
6.4. Muut näytteet	53
6.5. Yhteenveto	60
7. MUU ANALYYSI	68
7.1. Karjalan aseman hahmottaminen	68
7.2. Karjalan puhuma-alueen ja puhujamäärän hahmottaminen	72
7.3. Karjalaan suhtautuminen	76
8. PÄÄTÄNTÖ	85
LÄHTEET JA LYHENTEET	87
LIITE	

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen aihe ja tutkimuskysymykset

Tässä pro gradu -tutkielmassani tutkin suomalaisten maallikoiden käsityksiä karjalan kielestä ja suhtautumista siihen. Tutkimukseni kuuluu kansanlingvistiikan piiriin, sillä kansanlingvistiikassa tutkitaan maallikoiden kielikäsitteitä. Maallikoilla tarkoitan tässä työssä sellaisia henkilöitä, jotka eivät ole opiskelleet suomalais-ugrilaisia kieliä yliopistossa. Kerron lisää kansanlingvistiikasta luvussa 2.

Karjala kiehtoo useita eri tieteenaloja kielitieteestä ja historiasta kirjallisuuteen sekä arkeologiasta perinteentutkimukseen (Palander & Nupponen 2005: 9). Uskallan kuitenkin väittää, että maallikot eivät juurikaan tunne Karjalaa tai karjalan kieltä, eivät ainakaan yksityiskohtaisesti. Anneli Sarhimaa (2015: 1) kirjoittaa jopa, että huomattava osa suomalaisista ei edes tiedä karjalan kielen olemassaolosta, saati että sitä on puhuttu Suomessa aina. Sekaannus johtuu siitä, että karjala-termiä käytetään tarkoittamaan monia eri asioita sekä Suomen että Venäjän alueella (Torikka 2004). Kerron tästä lisää luvussa 1.2.

Karjala ei kuitenkaan taida olla poikkeus: Suomen sukukielistä luultavasti puhutaan jonkin verran kouluissa, mutta opetus saattaa olla keskittynyt aika paljon isoihin sukukieliiimme eli viroon ja unkariin, ja erityisesti viroon, sillä se on sekä maantieteellisesti että kielitieteellisesti suomea lähempänä. Uskon, että muut suomen sukukielet ovat melko tuntemattomia. Karjalasta ja muistakin pienemmistä sukukielistämme olisi tärkeää puhua, sillä niiden tilanne on hälyttävä. Unkaria, suomea ja viroa lukuun ottamatta kaikki 44 uralilaista kieltä ovat uhanalaisia. Jos elvytystoimenpiteitä ei tehdä, muutaman sukupolven päästä kielikunnassamme voi olla enää jäljellä vain nämä kolme kieltä. (Campbell, Hauk & Hallamaa 2015: 13.)

Sen lisäksi, että suomen sukukielistä ei puhuta tarpeeksi, koen Suomen vähemmistökielten jäävän myös huomiotta. Vaikka Suomen laissa ei erikseen nimetä, mitkä kielet ovat vähemmistökieliä, kansalliskielten eli suomen ja ruotsin lisäksi joidenkin kielten puhujien oikeuksista on säädöksiä eri laeissa (Kotimaisten kielten keskus 2020a). Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, ja heille, kuin myös romaneille ja ”muille ryhmille”, taataan oikeus käyttää ja ylläpitää kieltään. Suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä käyttävien

oikeudet turvataan myös lailla. (Sarhimaa 2017: 206.) Siitä huolimatta, että nämä kielet mainitaan laissa, suomalaisilla ei välttämättä ole kovin hyvää käsitystä näistä kielistä. Huomionarvoista on, että karjala on Suomen kotoperäisistä kielistä ainoa, jota ei mainita Suomen perustuslaissa ollenkaan (Sarhimaa 2017: 214). Käsittelen karjalan kielen asemaa sekä Suomen että Venäjän lainsäädännössä enemmän luvussa 1.2.

Innostuin karjalan kielestä, kun Niina Kunnas järjesti Oulun yliopistolla valinnaisen kurssin nimeltä *Lumoava karjala*. Kurssilla käsiteltiin muun muassa karjalan kieltä ja sen asemaa Suomessa ja Karjalan tasavallassa sekä karjalaista kulttuuria. Oppimispäiväkirjaa kirjoittaessani sain idean tähän pro gradu -tutkielmaan ja teinkin pienen pilottitutkimuksen ystäväilleni. Lähdin siitä olettamuksesta, että ystäväni tietävät, ettei karjala ole vain suomen murre, vaan oma kielensä, ja kysyin heiltä kolme kysymystä. Kysymykseni kuuluivat: Millä alueilla karjalaa puhutaan? Mitkä ovat karjalan kielen varieteetit? Mikä on karjalan kielen asema Suomessa? Kuudesta vastaajasta viisi oli korkeakoulutettuja, eikä yksikään heistä ollut opiskellut kielitieteitä. Heistä yksikään ei osannut nimetä oikein karjalan kielen varieteetteja, vaikka hyviä arvioita heiltä tuli. Yksi tiesi, että karjalalla on kolme varieteettia, mutta ei osannut nimetä niitä oikein. Toinen osasi nimetä livvin. Muutama osasi sanoa, että karjalaa puhutaan Karjalan tasavallassa. Vain yksi tiesi, että karjalan kielellä on erikoisasema Suomessa. Yksi mainitsi, että hänen koulussaan käsiteltiin melko paljon suomen sukukieliä, muutama taas kertoi, ettei tiedä niistä yhtään mitään.

Pilottitutkimuksestani saamat vastaukset olivat mielenkiintoisia, ja päätinkin tutkia pro gradussani suomalaisten maallikoiden käsityksiä karjalan kielestä. Olen kerännyt aineistoni kyselylomakkeella. Tavoitteeni on selvittää vastaukset seuraaviin kysymyksiin:

1. Hahmottavatko maallikot karjalan omaksi kielekseen vai suomen murteeksi?
2. Tietävätkö maallikot karjalan kielipoliittisesta tilanteesta?
3. Miten maallikot hahmottavat karjalan kielen puhujamäärän ja täten kielen elinvoimaisuuden?
4. Minne maallikot sijoittavat karjalan kartalla?
5. Erottavatko maallikot karjalan muista suomen sukukielistä?
6. Miten maallikot suhtautuvat karjalaan?

Hypoteesini on, että maallikoille on jossakin määrin epäselvää, mikä on suomen ja karjalan kielten suhde toisiinsa. Esimerkiksi Marjatta Palander kirjoittaa *Monenlaiset karjalaiset. Suomen karjalaisten kielellinen identiteetti* -teoksen johdannossa, että suomalaiset eivät osaa pitää Itä-Suomen murteita erillään karjalan kielestä (Palander & Nupponen 2005: 9). Uskon myös, että vain harva tietää karjalan kielipoliittisesta asemasta. Sen sijaan uskon, että karjalan tiedetään olevan uhanalainen kieli.

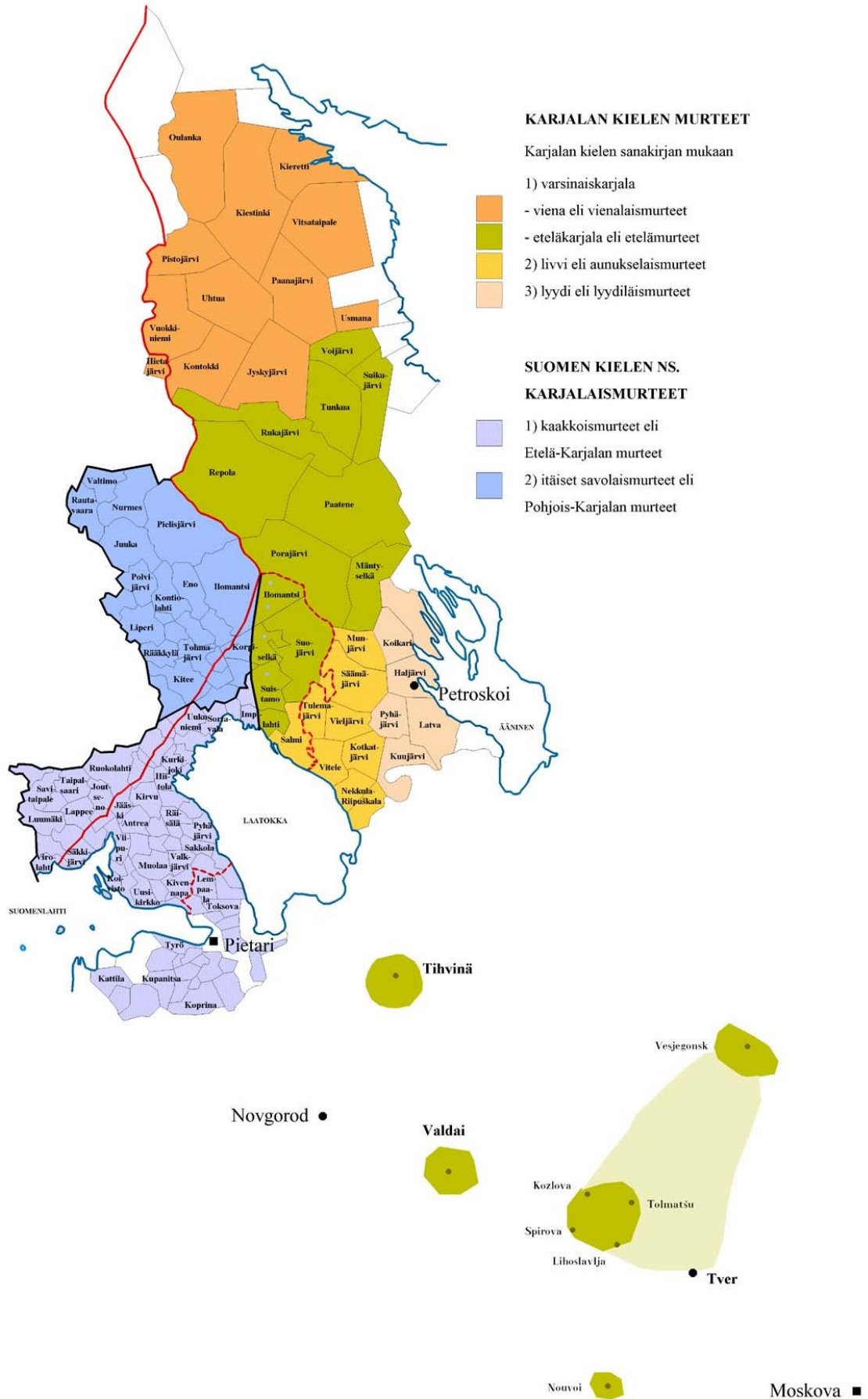
Uhanalaisten kielten tutkimus on mielestäni todella tärkeää. Karjalaa on jonkin verran tutkittu kansanlingvistikseen näkökulmasta, mutta enemmän sosiolingvistikseen. Kerron tästä luvussa 4. Kaiken kaikkiaan Suomen karjalankielisistä on kuitenkin kirjoitettu hyvin vähän (Sarhimaa 2015: 1), eikä suomalaisten maallikoiden käsityksiä karjalasta ole tutkittu kovin paljon. Siksi tutkimukseni täyttää aukkoa tutkimuskentässä.

1.2. Karjala ja karjalan kieli

Tässä luvussa kerron lyhyesti karjalan kielestä. Kerron karjalan murteista ja vertailen lyhyesti karjalan ja suomen piirteitä. Käsittelen lisäksi karjalan asemaa sekä Suomessa että Venäjällä.

Karjala on suomen läheisin sukukieli (Kotimaisten kielten keskus 2020b). Se kuuluu itämerensuomalaisiin kieliin, tarkemmin jaoteltuna itäiseen alaryhmään suomen itämurteiden sekä lyydin ja inkeröisen kanssa. Koska suomen länsimurteet ovat syntyneet itämerensuomen pohjoisesta kantakielestä, länsimurteet eivät ole yhtä läheistä sukua karjalan kielelle kuin itämurteet. (Sarhimaa 2017: 28–29.)

Karjala jaetaan kahteen päämurteeseen: varsinaiskarjalaan ja livvinkarjalaan, jota on myös kutsuttu aunuksenkarjalaksi. Varsinaiskarjala jaetaan edelleen vienankarjalaan ja eteläkarjalaan. Suomessa puhutaan edelleen kaikkia kolmea karjalan eri murretta. (Sarhimaa 2017: 29.) Lyydiä pidettiin ennen karjalan murteena, mutta nykyään sitä pidetään omana kielenään (Kotimaisten kielten keskus 2020b). Seuraavalla sivulla olevaan karttaan 1 on merkitty kaikkien karjalan kielen varieteettien, suomen kielen niin sanottujen karjalaismurteiden sekä lyydin puhuma-alueet. Lyydi on tässä kartassa vielä merkitty Karjalan murteeksi.

Kartta 1. Karjalan kielen murteet ja niiden puhuma-alueet. (Torikka 2004)

Venäjällä karjalaa puhutaan Karjalan tasavallassa sekä Tverin, Tihvinän sekä Valdain kielisaarekkeissa, jotka sijaitsevat Pietarin ja Moskovan välillä. (Sarhimaa 2017: 9.) Nykyään Suomessa karjalaiset ovat keskittyneet kaupunkeihin, esimerkiksi vuonna 2009 suurimmat rajakarjalaisten yhteisöt olivat Helsingissä, Kuopiossa ja Joensuussa (Hämynen 2013: 200). Suuria pakolaiskeskittymiä olivat 1920-luvulla itäisen Suomen lisäksi esimerkiksi Oulu ja Kemi (Hyry 2011: 75), ja Oulussa on vieläkin aktiivinen karjalaisten joukko (ks. esim. Kunnas 2019). Kuitenkin Suomessa karjalaa on jo vanhastaan puhuttu Ilomantsin ja Kuhmon itäisimmissä kylissä ja Raja-Karjalassa (Sarhimaa 2017: 18) kuin myös Kuivajärven, Hietajärven ja Rimmin vienankarjalaiskylissä Suomussalmella ja Kuhmossa (Kunnas 2007: 39). Uskotaan, että 1600-luvulle asti Pohjois-Karjalan maakunta oli vahvasti karjalankielinen. Karjala on Suomessa autoktoninen eli kotoperäinen kieli: sitä on puhuttu täällä yhtä kauan kuin suomeakin. (Sarhimaa 2017: 9, 18.)

Karjalan erottaa suomesta esimerkiksi affrikaatoista (esimerkiksi *č*), ja savolaismurteita-kin laajemmasta liudennuksesta (esimerkiksi *hokka* 'nenä'). Kieliopillisia eroja on useita, esimerkiksi astevaihtelu ja sijapäätteet ovat erilaiset suomessa ja karjalassa. Keskimäärin suomalaiset ymmärtävät vienan- ja eteläkarjalaa paremmin kuin livviä. Yleensä vienan- ja eteläkarjalaiset ymmärtävät toisiaan ongelmitta, vaikka eteläkarjalassa onkin enemmän venäläisiä lainasanoja. Livvin kehitykseen on kuitenkin vaikuttanut paljon vepsä ja venäjä, joten livvi ei ole kovin ymmärrettävää varsinaiskarjalan puhujille. Suomessa karjalan murteet ovat suomalaistuneet ja siten erottuneet Venäjällä puhuttavista karjalan murteista. (Sarhimaa 2017: 29, 38, 42–46). Karjalan murteille on kehitetty omia kirjakieliä (Joki 2019). Kiistaa on siitä, pitäisikö luoda yksi yhteinen kirjakieli joko Suomessa tai Suomessa ja Venäjällä puhuttaville karjalan murteille. (Sarhimaa 2017: 47.)

Kuten jo kerroin luvussa 1.1., *karjala* voi tarkoittaa hyvin monia eri asioita. Tutkijat ovat pitäneet karjalaa ja suomea eri kielinä jo lähes sata vuotta, mutta maallikot tapaavat silti sekoittaa karjalan kielen Etelä- ja Pohjois-Karjalan maakuntien murteisiin. (Sarhimaa 2017: 9.) Kielitoimiston sanakirja (KS 2020 s.v. *karjala*) antaakin sanalle *karjala* kaksi merkitystä:

1. Venäjällä ja Suomessa puhuttava *suomen* lähin sukukieli, karjalan kieli.
2. *Karjalan murre*, *Karjalan murteet* Etelä- ja Pohjois-Karjalassa puhuttavista ja Karjalankannaksella puhutuista suomen murteista.

Karjalaa on pidetty suomen murteena poliittisista syistä ja kansallisen heräämisen aikaan niin Kalevala ja karjalainen kulttuuri kuin karjalan kielikin liitettiin tietoisesti suomalaisuuteen kansakunnan synnyttämiseksi. Karjalaisten ortodoksinen uskonto ja Venäjän vaikutteet sen sijaan eivät karelianistien mielestä olleet hyväksyttäviä piirteitä, sillä ne pilasivat mielikuvan Karjalasta suomalaisuuden alkukotina. (Sarhimaa 2017: 92, 127.)

Myös paikannimenä Karjala on monitulkintainen. Esimerkiksi *Pohjois-Karjala* tarkoittaa suomalaisille maakuntaa Suomessa ja venäläisille Vienan Karjalaa. *Karjala* voi tarkoittaa Karjalan muinaismaakuntaa tai Venäjälle luovutettua Karjalaa, johon kuuluu Karjalankannas ja Laatokan Karjala. Laatokan Karjalan itäistä osaa kutsutaan Raja-Karjalaksi. Venäjällä Karjalan tasavallan muodostavat Vienan Karjala ja Aunuksen Karjala. Lisäksi puhutaan Tverin, ja joskus myös Novgorodin, Karjalasta. (Torikka 2004.)

Arvelen, että vaikka karjala onkin Suomessa kotoperäinen kieli, maallikoilla tämä ei ole kovin hyvin tiedossa. Tähän vaikuttaa nähdäkseni se, että karjalaisista puhuttaessa usein puhutaan evakoista, jotka maailmansotien aikana tulivat Neuvostoliiton alueelta Suomeen. Oman kokemukseni mukaan harvoin puhutaan esimerkiksi siitä, että 1600-luvulla huomattava joukko karjalankielisiä, ortodoksisia suomenkarjalaisia muutti Tverin Karjalaan Ruotsin valtakunnan harjoittaman pakkoluterilaistamisen takia (Saloheimo 1973: 43; Sarhimaa 2017: 20). Karjalaisten muuttoliikkeet ovat suuntautuneet sekä nykyisen Venäjän että nykyisen Suomen alueelle. Karjala on ollut pitkään eri valtioiden raja-alueena, minkä vuoksi karjalaisten historia on monivaiheinen ja sotien värittämä. Karjalan historiasta on kirjoitettu kattavasti muun muassa Nevalaisen ja Sihvon toimittamassa teoksessa *Karjala. Historia, kansa ja kulttuuri* (1998).

On kuitenkin ymmärrettävää, että tuoreet tapahtumat ovat paremmin muistissa, ja yli 400 000 tuhannen karjalaisen evakuointi vanhoilta kotiseuduiltaan vuosina 1939–1945 oli tietenkin suuri yhteiskunnallinen mullistus. Näitä karjalaisia kutsutaan *karjalaiseksi siirtoväeksi* tai *siirtokarjalaisiksi* erotuksena muista sodan aikana evakkoon lähteneistä ryhmistä (Waris, Jyrkilä, Raitasuo, Siipi 1952: 5, 42–43.) Siirtokarjalaiset puhuivat sekä suomea että karjalaa: karjalaa puhuvat olivat ortodokseja ja suomea puhuvat luterilaisia (Kananen 2010: 21).

Karjalan asema Suomessa ei ole nykyään kovin hyvä. Suomessa ei tilastoida karjalan kielen puhujia, mutta aktiivisia karjalan puhujia on arvioiden mukaan noin 5 000 ja jonkin verran kieltä osaavia noin 20 000. (Sarhimaa 2015: 3.) European Language Diversity For All -projektissa eli ELDIA:ssa¹ luodulla elinvoimaisuusbarometrilla mitattuna karjalan tilanne Suomessa on synkkä. Sarhimaan (2015: 23) mukaan ”kielenkäytön edellytysten ja kielentuotteiden osalta se on vakavasti ja kriittisesti uhanalainen ja mahdollisuuden ja halun alueilla mitattuna akuutisti uhanalainen kieli”. Karjalan kieltä käyttäviä kyllä on Suomessa, mutta karjalan asema koulutuksessa, lainsäädännössä ja mediassa on heikko. Esimerkiksi suomalaisia karjalankielisiä koskevia asioita ei käsitellä mediassa, ja vähemmistökieliä koskevissa artikkeleissa keskitytään suomenruotsiin, saamelaiskieliin tai maahanmuuttajien kieliin. Karjalankielisistä mainitaan Suomen ulkopuolella asuvat tai vasta Suomeen muuttaneet karjalaiset. (Sarhimaa 2015: 7, 21–22.) Suomeen on muuttanut 1990-luvulta lähtien karjalaisia sekä Venäjältä että niiltä entisiltä Neuvostoliiton alueilta, jonne Stalinin vainoissa heitä karkotettiin. (Sarhimaa 2017: 28.)

Suomen lainsäädännössä karjalan asema on sama kuin viimeaikaisten maahanmuuttajaryhmien puhumien kielten asema. Perustuslaissa alkuperäiskansalle eli saamelaisille sekä romaneille ja muille ryhmille, mukaan lukien karjalankielisille, taataan oikeus käyttää omaa kieltä ja kehittää sitä. Kuitenkin useimmat aloitteet, joilla on haettu valtiontukea karjalan kielelle, on hylätty, ja joitakin valtion tukia ei voi myöntää karjalan opetukseen lainkaan. Vuonna 2009 Suomen eduskunta korjasi vuonna 1994 ratifioimansa alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan, jolloin karjala määriteltiin romanikielen lisäksi ei-alueelliseksi vähemmistökieleksi. Sen jälkeen yhteiskunnassa on alettu kiinnittää huomiota karjalan kieleen eri tavalla. Esimerkiksi väestötietojärjestelmään on vuodesta 2011 eteenpäin voinut merkitä äidinkielekseen karjalan, ja vuoden 2011 eduskuntavaalien sekä 2012 presidentinvaalien vaalitiedotteet annettiin karjalaksi. (Sarhimaa 2015: 6, 14.)

ELDIA:n tulosten mukaan Suomessa karjalan elvyttäminen olisi mahdollista, jos karjalan kieli tehtäisiin näkyvämmäksi yhteiskunnassa ja mediassa. Elvyttämistä varten pitäisi myös tehdä virallinen ohjelma, jolle myönnettäisiin taloudellista tukea. Ensisijaisen tärkeää on tietenkin se, että karjalankieliset itse vahvistavat identiteettiään, jotta kieli elpyisi

¹ ELDIA-projektissa tutkittiin useita eurooppalaisia vähemmistökieliä. Ks. aiemmasta tutkimuksesta luku 4.

ja kehittyisi. (Sarhimaa 2015: 21–22.) Tilanne kielen siirtymisen kannalta vaikuttaa kuitenkin huonolta. Esimerkiksi Tuomo Kondie (2019: 13) on löytänyt Suomesta pro gradu -tutkielmaansa varten vain yhdeksän perhettä, joissa lapsille puhutaan karjalaa.

Elinvoimaisuusbarometrilla mitattuna karjala on vakavasti uhanalainen myös Venäjällä. Vuonna 2010 Venäjän väestönlaskennassa karjalan kieltä osaavia raportoitiin olevan noin 25 000, joista noin 4 000 oli venäläisiä. Karjalaisia kerrottiin olevan noin 60 000, siispä vain alle puolet karjalaisista on osannut puhua karjalaa. Vuonna 2002 Karjalan tasavallassa asuvista karjalaisia oli vain 9,2 %, mikä on pienin luku verrattuna kaikkiin Venäjän tasavaltoihin, jotka on nimetty jonkin vähemmistön mukaan². Karjala ei ole edes Karjalan tasavallan virallinen kieli, vaikka kaikissa muissa vähemmistön mukaan nimetyissä tasavalloissa vähemmistön kieli on yksi virallisista kielistä. Karjala tai vepsä eivät voi olla virallisia kieliä, sillä laissa määrätään, että virallista kieltä tulee kirjoittaa kyrillisillä aakkosilla. Karjalan tasavallassa ainoa virallinen kieli on venäjä. Karjalan kieltä teoriassa suojellaan lainsäädännöllä, mutta toimet kielen elvyttämiseksi ovat riittämättömiä. (Karjalainen, Puura, Grünthal & Kovaleva: 2013: 20–21, 58–59, 89–90, 189.)

Karjalan kielen puhujamäärät Venäjällä ovat laskeneet valtavasti, sillä vuonna 2002 karjalan puhujia oli melkein 53 000. Nämä luvut eivät kuitenkaan kerro, kuinka sujuvasti karjalaa puhutaan tai kuinka paljon sitä käytetään. Sekä enemmistö että vähemmistöt nimittäin pitävät venäjän puhumista parempana kuin muiden kielten, sillä venäjällä on valta-asema kielenkäytön kaikilla aloilla. Karjalaa käytetään lähinnä kotona, vaikka yleensä Karjalan tasavallassa asuvat suhtautuvatkin positiivisesti itämerensuomalaisiin kieliin. Karjalan kielen puhujamäärät ovat laskeneet myös muun muassa Venäjän assimilaatiopolitiikan vuoksi. Karjalan tasavallan olemassaolo on kuitenkin helpottanut karjalan kielen säilymistä, sillä esimerkiksi Tverissä karjalankieliset ovat assimiloituneet nopeammin ja rajummin kuin Karjalan tasavallassa. (Karjalainen ym. 2013: 20–21, 58–59.)

Tässä luvussa esittelin työni lähtökohdat ja kerroin karjalan kielestä. Seuraavassa luvussa esittelen tutkielmani teoreettisen viitekehysten.

² Esimerkiksi Marin tasavallassa mareja on melkein 44 prosenttia (Federation Council of the Federal Assembly of the Russian Federation 2020).

2. TEORIATAUSTA

Tässä luvussa esittelen tutkielmani teoriataustan. Käsittelen lyhyesti ensin sosiolingvistiikan, sitten kansanlingvistiikan historiaa. Teen selkoa työlleni tärkeistä termeistä ja teorioista.

Sosiolingvistisen tutkimuksen aloitti William Labov 1960-luvulla Yhdysvalloissa. Sosiolingvistiikan keskeisimpiä havaintoja on, että kielenmuodot vaihtelevat sosiaalisten tekijöiden vaikutuksesta. Erilaiset yhteisöt siis vaikuttavat kielen vaihteluun ja kielen muuttumiseen, eikä vaihtelu ole kaoottista vaan vähintään osittain järjestelmällistä. (Nieminen 1999: 1–3.) Sosiolingvistiikka voidaan jakaa mikro- ja makrososiolingvistiikkaan. Mikrososiolingvistiikassa keskitytään yksilöön, esimerkiksi voidaan tutkia iän ja sukupuolen vaikutusta kielen vaihteluun. Makrososiolingvistiikassa tutkitaan esimerkiksi kielenvaihtoa, kielen kuolemaa ja kieliaseiteita. (Kunnas 2007: 80–81 ja siinä mainitut lähteet.) Oma tutkimukseni kuuluu makrososiolingvistiikan piiriin, sillä en tutki sitä, miten sosiaaliset tekijät vaikuttavat maallikoiden näkemyksiin.

Kansanlingvistiikka on sosiolingvistiikan tutkimussuuntaus (Palander 2001: 151). Siinä tutkitaan ei-lingvistien kielikäsitteitä (Niedzielski & Preston 2003: 302). Jo Hollannissa 1940-luvulla ja Japanissa 1950-luvulla on selvitetty tavallisen kansan käsityksiä ja havaintoja murteiden alueellisista eroista (Palander 2001: 147–148). Varsinaisesti kansanlingvistiikan tutkimuksen aloittamista ehdotti kuitenkin Henry Hoenigswald vuonna 1964 sosiolingvistiikan konferenssissa (Niedzielski & Preston 2003: 2). Kansanlingvistiikan alan tärkeimpiä nimiä on Dennis R. Preston, joka on tehnyt muun muassa kansandialektologista tutkimusta amerikkalaisten murrekäsitteistä. Vuonna 2000 Niedzielski ja Preston julkaisivat teoksen *Folk linguistics*, joka käsittelee muutakin kuin murteita koskevaa kielitietoisuutta. (Palander 2001: 147–149.)

Suomessa kansanlingvistiikka oli ensin keskittynyt murrekäsitteiden tutkimiseen. Ensimmäiset tutkimukset tehtiin Joensuun ja Jyväskylän yliopistoissa 1990-luvun lopulla, ja ensimmäiset opinnäytteet valmistuivat vuosituhaten vaihteessa. Tutkimusala on kuitenkin laajentunut, ja nykyään tutkitaan myös muun muassa asenteita eri kieliä ja etnisten ryhmien käyttämiä kielimuotoja kohtaan. (Mielikäinen & Palander 2014a: 17–19.)

Kansanlingvistiikassa käytetään termejä *ei-lingvisti* tai *ei-kielitetieteilijä*, mutta myös termiä *maallikko* kuvaamaan sellaisia, jotka eivät ole kielentutkijoita tai saaneet kielitieteellistä koulutusta (Mielikäinen & Palander 2014a: 11). Omassa tutkimuksessani olen rajannut maallikoiksi sellaiset, jotka eivät ole opiskelleet korkeakoulutasolla suomalais-ugrilaisia kieliä, sillä esimerkiksi indoeurooppalaisten kielten opiskelu tuskin vaikuttaa käsityksiin tai tietämykseen karjalan kielestä. Informanttieni joukossa onkin muutama kielitetieteilijä ja lisäksi henkilöitä, joilla on esimerkiksi karjalaa puhuvia sukulaisia (ks. informanteista luku 5.2.). Tiukka kahtiajako kielitetielijöihin ja maallikoihin ei aina ole tarpeen. Esimerkiksi Maija Saviniemi (2015: 93–94) kirjoittaa väitöskirjassaan, että hahmottaa kielitietoisuuden ”jatkumona, jonka toisessa ääripäässä on ei-kielitetieteilijä, toisessa lingvisti, ja heidän väliinsä mahtuu hyvin paljon yksilöllistä vaihtelua”.

Pro gradussani tutkin käsityksiä karjalan kielestä. Kielikäsitteillä (*language regard*) tarkoitetaan uskomuksia, joita maallikoilla on esimerkiksi kielen käyttämisestä, rakenteesta, historiasta ja asemasta (Preston 2011: 10). Maallikoiden kielitietoisuus (*language awareness*) on monitasoista. Se koostuu eritasoisista havainnoista, jotka Preston (1996) on luokitellut neljään ryhmään. Termit ovat suomentaneet Mielikäinen ja Palander (2014a: 18). Selitän luokittelun tässä lyhyesti:

1. *Availability*, saatavuus. Joistakin kielenpiirteistä maallikoiden on helppo, toisista vaikea tehdä havaintoja.
2. *Accuracy*, paikkansapitävyys. Maallikoiden havainnot ovat kielitieteen näkökulmasta joko tosia tai epätosia.
3. *Detail*, yksityiskohtaisuus. Maallikot kuvaavat kielenpiirteitä joko yleisesti tai yksityiskohtaisesti.
4. *Control*, imitointikyky. Joitakin kielen varieteetteja tai niiden piirteitä maallikoiden on helppo imitoida, joitakin ei. (Preston 1996: 40–41, 45.)

Omassa tutkimuksessani kiinnitän huomiota ensisijaisesti havaintojen saatavuuteen, yksityiskohtaisuuteen sekä paikkansapitävyyteen. Imitointikykyä sivuan lyhyesti.

Tutkin myös metakieltä, joka on Prestonin (2004b) mukaan kieltä kielestä. Sellaisetkin henkilöt, joilla ei ole kielitieteellistä koulutusta, tekevät huomioita kielestä. Preston painottaa, että maallikoiden metakieli on metakieltä siinä missä kielitetielijöidenkin.

Metakielen tasoja on kolme, joista ensimmäistä ja kolmatta tutkitaan kansanlingvistiikassa. (Preston 2004b: 75.) Esittelen ne tässä lyhyesti:

1. Metakieli 1. Taso sisältää tietoiset kommentit sellaisista kielenpiirteistä, joihin puhuja on kiinnittänyt huomiota.
2. Metakieli 2. Tasoon kuuluvat viittaukset kielen käyttämiseen. Puhuja ei kuitenkaan tarkoita kiinnittää huomiota kieleen, eikä kieli ole lauseen pääasia.
3. Metakieli 3. Taso sisältää kieliyhteisön jaetut, tiedostamattomat uskomukset, joita tutkitaan metakieli 1:n kautta. (Preston 2004b: 85–87.)

Kansanlingvistiikan parissa tutkitaan myös kieliaseiteita. Asenteille on monia määritelmiä, mutta kieliassenetutkimuksessa paljon käytetyn määritelmän mukaan asenne on opittu tapa ajatella, tuntea ja käyttäytyä tietyllä tavalla ihmistä tai objektia kohtaan (Garrettin 2010: 19 mukaan Allport 1954). Asenteilla on kolme osatekijää: kognitiivinen, affektiivinen ja behavioraalinen. Asenteisiin liittyy siis tieto ympäröivästä maailmasta ja sosiaalisista suhteista, tunteet sekä käyttäytyminen. (Garrett 2010: 23.) Nämä pätevät myös kieliassenetutkimuksessa. Mielikäinen ja Palander (2002) käyttävät käsitteitä *kognitiivinen*, *evaluoiva* sekä *konatiivinen komponentti*. Kognitiivinen komponentti pitää sisällään esimerkiksi tiedon ja käsitykset murteista ja kielenpiirteistä, evaluoiva komponentti liittyy kielen arvioimiseen ja konatiivinen eli toiminnallinen komponentti koskee käyttäytymistä, esimerkiksi kielenkäyttötapojen vaihtelua. (Mielikäinen & Palander 2002: 88.) Pro gradu -tutkielmassani kognitiivinen ja evaluoiva komponentti ovat relevantteja, sillä tutkin sekä maallikoiden tietoisuutta karjalan kielestä että asenteita karjalaa kohtaan.

Asenteiden tutkimukseen liittyy myös kielten arviointi. Van Bezooijenilla (2002: 14–15; termien suomennokset Kunnas 2006: 232) on viisi hypoteesia, joiden mukaan kieliä arvioidaan. Esittelen ne lyhyesti alla:

1. *Sound driven hypothesis*, kuulohavaintohypoteesi. Kauniina tai rumina pidettyjä prosodisia ominaisuuksia yleistetään koko kielen tai varieteetin arviointiin.
2. *Norm driven hypothesis*, normihypoteesi. Standardikieltä, jonka korrektiutta ja sopivuutta korostetaan koulussa ja mediassa, pidetään miellyttävämpänä kuin muita saman kielen varieteetteja.

3. *Context driven hypothesis*, kontekstihypoteesi. Jos varieteetin puhujien ominaisuuksia arvostetaan, myös näiden kieltä arvostetaan.
4. *Intelligibility hypothesis*, ymmärrettävyyshypoteesi. Kieltä, jota ymmärretään, arvioidaan kauniimmaksi kuin sellaisia, joita ei ymmärretä.
5. *Familiarity driven hypothesis*, tuttuushypoteesi. Arvioijalle läheinen varieteetti arvioidaan kauniimmaksi kuin muut varieteetit.

Vertailen näitä hypoteeseja omiin tuloksiini luvussa 7.3., jossa tutkin informanttien suhtautumista karjalan kieleen. Tarkastelen sitä, mitkä näistä hypoteeseista toteutuvat aineistossani.

Garrett (2010: 44–46) huomauttaa, että kieliasenteita tutkittaessa informantit saattavat vastata sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla, eivät niin kuin oikeasti ajattelevat (*social desirability bias*). Informantit eivät ehkä halua paljastaa negatiivisia näkemyksiään jostakin asiasta tai ihmisryhmästä, mikä voi vääristää tuloksia. Riski tähän on pienempi kyselylomakkeissa kuin haastatteluissa, sillä anonymiteetti säilyy niissä paremmin. Joskus informantit myös vastaavat siten kuin he olettavat tutkijan haluavan heidän vastaavan (*acquiescence bias*). (Garrett 2010: 44–46.) Koska informanttini ovat tienneet, mitä tutkin (ks. kyselylomakkeesta luku 5.1.), tuloksiani tarkasteltaessa täytyy ottaa huomioon nämä Garrettin (2010: 44–46) esittelemät vääristymät. Huomionarvioista on myös se, että asenteet kieliä kohtaan ovat sidottuja niihin asenteisiin, joita on ihmisryhmiä kohtaan (Preston 2004a: 40). Asenteet karjalaisia kohtaan voivat siis näkyä tuloksissani kieleen kohdistuvien asenteiden ohella.

Tässä luvussa olen käsitellyt työni teoriataustan. Olen esitellyt sosio- ja kansanlingvistikan historiaa sekä teorioita. Seuraavassa luvussa esittelen pro gradu -tutkielmassani käyttämäni metodit.

3. METODIT

Tässä luvussa kerron metodeista, joita käytän pro gradu -tutkielmassani. Esittelen kuuntelutestejä, karttatehtäviä, erilaisia asteikkoja sekä sisällönanalyysiä. Kansanlingvistiikan aineistoja kerätään usein haastattelemalla tai kyselytutkimuksella (Garrett 2010: 159). Kerron kyselytutkimuksesta ja omasta kyselylomakkeestani lisää luvussa 5.1.

Kansanlingvistiikassa tärkeä tapa kerätä aineistoa on kuuntelutestit. Kieliasenteiden tutkimuksessa käytetään *matched guise* ja *verbal guise* -termejä kuvaamaan erilaisia kuuntelutestejä. *Matched guise* -menetelmässä yksi puhuja lukee monta eri ääninäytettä eri murteilla tai eri kielillä. Menetelmän tarkoitus on, että ylimääräiset muuttujat, esimerkiksi puhujan sukupuoli, eivät vaikuttaisi tuloksiin. *Verbal guise* -menetelmässä puhujia taas on useita. Molemmat ovat epäsuoria menetelmiä, joiden tarkoitus on tutkia asenteita ilman, että informantit tietävät, mitä tarkalleen tutkitaan. *Matched guise* -menetelmän haittapuolia on kuitenkin esimerkiksi näytteiden epäautenttisuus. (Garrett 2010: 41–42, 58–59.)

Kuuntelutestillä olen halunnut tutkia muun muassa sitä, kuinka hyvin maallikot tunnistavat karjalan kielen. Testissä olen käyttänyt *verbal guise* -menetelmää, eli puhujia on useita, koska eri puhujien puhumien näytteiden hankkiminen on helpompaa. Kerron käyttämistäni ääninäytteistä luvussa 5.1., jossa käsittelen kyselylomakettani, sekä luvussa 6, jossa analysoin ääninäytteiden tuloksia.

Erityisesti *matched guise* -testeihin liitetään erilaiset asteikot, joita on käytetty jo 1950-luvulta asti. Esimerkiksi Osgoodin semanttisella differentiaaliasteikolla arvioidaan kieltä porrastetulla jatkumolla, joiden ääripäät ovat vastakohtia, siis vaikkapa ystävällinen–epäystävällinen. Likertin asteikolla taas tiettyihin väittämiin, esimerkiksi *karjala on kaunis kieli*, vastataan väliltä ”täysin eri mieltä” – ”täysin samaa mieltä”. (Garrett 2010: 55–56.) Hyödynnän näitä asteikkoja tutkimuksessani, vaikkakaan en kuuntelutestin yhteydessä (ks. kyselylomakkeesta luku 5.1.). Tutkin niiden avulla, millaisia käsityksiä ja näkemyksiä informanteilla on karjalan kielestä.

Kansanlingvistiikan ensimmäinen tehtävätyyppi oli kuitenkin karttatehtävä, jossa vastaajat merkitsivät karttapohjalle tietämänsä murteet ja kuvailivat niitä. Näitä karttoja

kutsutaan murremielikuvakartoiksi, ja tällaisia karttatehtäviä on käytetty Suomessakin. (Niedzielski & Preston 2003: 49; Mielikäinen & Palander 2014a: 21.) Karttatehtävää voi hyödyntää myös muilla tavoilla. Esimerkiksi Vaattovaaran (2009) informantit ovat värittäneet kartasta alueita, joilla puhutaan samalla tavalla kuin heidän kotialueellaan. Kerron omasta karttatehtävästäni lisää luvussa 5.1.

Sisällönanalyysi on metodi, jonka avulla aineiston sisältämästä informaatiosta voidaan esittää yleinen ja kattava kuvaus tiiviisti. Sisällönanalyysi voidaan myös nähdä väljänä teoreettisena kehyksenä, johon sisältyy kuultujen, nähtyjen tai kirjoitettujen sisältöjen erottelu ja analyysi. Analysoidusta aineistosta täytyy kuitenkin myös tehdä johtopäätöksiä, jotta tutkimus on mielekästä. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 91, 103, 108.)

Sisällönanalyysin metodeja ovat luokittelu, teemoittelu ja tyypittely. Luokittelussa aineistosta erotellaan luokkia ja lasketaan niiden esiintyvyyttä. Teemoittelu on samanlaista, mutta siinä kiinnitetään huomiota erityisesti siihen, mitä informantit teemoista sanovat. Tyypittelystä informanttien erilaisista näkemyksistä muodostetaan tyyppiesimerkkejä eli yleistyksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 93.)

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aineistosta ensin pelkistetään informanttien vastaukset lyhyiksi ilmaisuiksi. Sitten ilmaiset ryhmitellään kategorioiksi, joille annetaan niiden sisältöä kuvaavat nimet. Kategorioita yhdistellään yläkategorioiksi, joista muodostetaan kokoava käsite. Tätä kutsutaan käsitteellistämiseksi eli abstrahoinniksi, eli laajasta aineistosta edetään teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Näin aineistosta esitetään selkeä ja looginen kuva. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 91, 101, 103, 108–111 ja niissä mainitut lähteet.)

Analysoin kuuntelutestini (ks. luku 5.1.) avoimet vastaukset aineistolähtöisen sisällönanalyysin metodein: pelkistän, ryhmittelen ja käsitteellistän aineiston. Tämän lisäksi pohdin, mistä tulokset johtuvat. Kerron tästä lisää luvussa 6, jossa myös käsittelen kuuntelutestin tulokset.

Tässä luvussa olen esitellyt pro gradu -tutkielmassani käyttämäni metodit. Seuraavassa luvussa esittelen aiempaa tutkimusta karjalan kielestä.

4. AIEMPI TUTKIMUS KARJALAN KIELESTÄ

Tässä luvussa esittelen aiempaa tutkimusta karjalan kielestä. Karjalasta on paljon tutkimusta monilta eri aloilta, mutta keskityn tutkimukselleni relevanttiin sosio- ja kansanlingvistiseen tutkimukseen. Referoin tutkimuksista omalle tutkimukselleni tärkeimmät tulokset. Vertaan näitä tuloksia omiini luvuissa 6 ja 7.

Anneli Sarhimaa on kirjoittanut raportin (2016) sekä raportin suomenkielisen tiivistelmän (2015) European Language Diversity For All -projektissa (ELDIA) tehdystä tapaustutkimuksesta. Kyseessä on ensimmäinen laaja tieteellinen tutkimus Suomen karjalankielisestä vähemmistöstä. ELDIA-projektissa on tutkittu myös karjalaisia Venäjällä sekä kymmentä muuta suomalais-ugrilaista vähemmistökieltä puhuvaa yhteisöä kahdeksassa eri maassa, muun muassa vepsänkielisiä Karjalan tasavallassa ja meänkielisiä Ruotsissa. Kyselylomakkeen lisäksi tutkimuksessa on tehty ryhmähaastatteluja sekä suomenkarjalaisille että kontrolliryhmälle. (Sarhimaa 2015: 1–2, 5.)

ELDIA:n Suomessa tehty tapaustutkimus on toteutettu lähettämällä kyselylomakkeita sekä suomenkarjalaisille³ että kontrolliryhmälle eli muille suomalaisille. Lomakkeessa on kysytty muun muassa kieliasteista, halukkuudesta käyttää eri kieliä eri tilanteissa sekä kielten sekoittamisesta. Tutkimuksen aineistoon kuuluu 356 kyselylomaketta, joista valtaosa on tullut yli 65-vuotiailta, mutta tulosten perusteella myös keski-ikäisiä ja nuoria karjalantaitajia on Suomessa arveltua enemmän. Informanteista 28 % ilmoittaa puhuvansa äidinkielenä tai yhtenä niistä karjalaa, 86 % suomea. Vastajat myös arvioivat puhuvansa suomea paremmin kuin karjalaa. (Sarhimaa 2015: 3–4, 8–10.)

Yllättävä tulos on, että kontrolliryhmän vastajat ajattelevat negatiivisemmin Suomen lainsäädännön tasavertaisuudesta kuin suomenkarjalaiset vastajat, vaikka kontrolliryhmä suhtautuukin negatiivisemmin karjalan käyttämiseen erilaisissa julkisissa kielenkäytön tilanteissa. Suomenkarjalaisista 47 % ajattelee, että laki kohtelee kaikkien kielten puhujia tasavertaisesti tai jossain määrin tasavertaisesti. Suomenkielisten vastaava

³ *Suomenkarjalaisilla* viitataan yleensä ryhmään, johon kuuluu karjalankielisten lisäksi Laatokan Karjalasta sekä Karjalankannakselta evakuoituja suomenkielisiä ja karjalaisiksi identifioituvia Suomen Pohjois- ja Etelä-Karjalassa asuvia. Kaikki informantit eivät kuitenkaan puhu sujuvaa karjalaa, minkä vuoksi termit *karjalankielinen* ja *karjalankielinen suomalainen* eivät sovi tutkimukseen. ELDIA:n tapaustutkimuksessa käytetään siksi lyhyttä käsitettä *suomenkarjalaiset*. (Sarhimaa 2015: 3.) Käytän selvyden vuoksi samaa termiä kertoessani tutkimuksen tuloksista.

luku on 28 %. Suomenkarjalaisista 13 % ja suomalaisista 48 % on sitä mieltä, ettei lainsäädäntö ole tasavertainen. (Sarhimaa 2015: 15–16.)

Kuten aiemmin kerroin, ELDIA-projektissa on tutkittu myös Venäjällä Karjalan tasavallassa asuvia karjalaisia. Informantit, 300 livvinkarjalaista, ovat täyttäneet kyselylomakkeen haastattelun aikana. Kyselylomake on ollut samanlainen kuin Suomesakin käytetty, mutta karjalankielinen. Kontrolliryhmänä on venäläisiä, joista osalla on karjalaisia juuria. Noin 52 % informanteista kertoo puhuvansa äidinkielenään tai yhtenä niistä karjalaa ja noin 61 % venäjää. (Karjalainen ym. 2013: 1, 64–66, 95–96.)

Melkein kaksi kolmasosaa karjalaisista vastaajista on sitä mieltä, että karjalan kieltä pitää kehittää, ja lähes 35 % ei osannut sanoa, pitäisikö kieltä kehittää. Karjalankieliset tai kontrolliryhmän vastaajat eivät tiedä juurikaan karjalan kielen laillisesta asemasta, mikä ei ole yllättävää Venäjän monimutkaisten kielilakien vuoksi. Karjalankieliset kuitenkin ajattelevat, että karjalan kielen käyttämistä ei tueta tarpeeksi, kun taas venäjänkieliset ajattelevat lainsäädännöstä positiivisemmin. (Karjalainen ym. 2013: 131, 148–149, 155–157.)

ELDIA:n tapaustutkimuksissa suhtautumista vähemmistö- ja enemmistökieliin on selvitetty Osgoodin asteikkoa käyttämällä (ks. metodeista luku 3.). ELDIA:n tutkimuksen perusteella sekä suomenkarjalaiset että muut suomalaiset pitävät karjalaa muun muassa pehmeänä, hauskana, kauniina, perinteisenä ja älykkäänä kielenä. Suomenkarjalaisten positiiviset tunteet ovat kuitenkin vahvempia kuin kontrolliryhmän. Kontrolliryhmä ei esimerkiksi osaa sanoa, onko karjala menestynyt kieli. Tulos voi johtua karjalan näkyttömyydestä, sillä valtaväestön voi olla vaikeaa muodostaa vahvoja mielipiteitä kielestä, jota ei juurikaan tunneta. Vahvimmin kontrolliryhmä yhdistää karjalaan perinteikkyyden, vanhuuden ja hauskuuden, jotka ovat karjalaisiin stereotyyppisesti yhdistettävät piirteet Topeliuksen *Maamme kirjan* (1875) vuoksi. (Sarhimaa 2016: 59, 204–207.) Karjalan tasavallassa asuvat karjalaiset pitävät karjalan kieltä pehmeämpänä, feminiinisempänä, ystävällisempänä ja perinteisempänä kuin venäjää. Venäjällä asuvat karjalaiset ajattelevat venäjästä positiivisemmin kuin karjalasta. Kontrolliryhmä, venäjänkieliset venäläiset, liittää venäjään vain positiivisia adjektiiveja, kun taas karjalaan ja vepsään vastaukset ovat enimmäkseen neutraaleja. (Karjalainen ym. 2013: 150–151.)

Matti Jeskanen (2005) on selvittänyt karjalan kielen sekä karjalankielisten tilannetta, asemaa ja kohtelua Suomessa. Jeskasan informanttien mukaan rajakarjalaisiirtolaisiin suhtauduttiin Suomessa halveksuen. Heidän uskontoaan, nimiään ja kieltään pilkattiin ja heitä haukuttiin venäläisiksi. Tämä johti siihen, että karjalaa puhuttiin vain kotona, jos sielläkään. Erityisen huonoja kokemuksia informanteilla on koulusta. Sen lisäksi, että evakkoja koulukiusattiin, jopa opettajat pilkkasivat karjalaa. Informantit kertovat kuitenkin, että suhtautuminen karjalan kieleen on ollut myös neutraalia ja myönteistä. (Jeskanen 2005: 215, 227, 251–253.)

Anne-Maria Nupponen (2005) on tutkinut 25 siirtokarjalaisen, joista valtaosa on puhunut suomen murteita ja osa karjalaa, käsityksiä ja havaintoja karjalaisuudesta ja murteista. Informanteilta on kysytty, mitkä ovat suomen yleiskielen ja heidän kotiseutunsa murteen toisistaan poikkeavat piirteet. Informantit nimeävät useimmiten persoonapronominit *mie* ja *sie* (11 kertaa). Karjalankieliset antavat paljon esimerkkejä sanastosta, kun taas suomenkielisten on hieman hankalampi keksiä esimerkkejä. Sanojen ja sanontojen lisäksi mainitaan kuitenkin myös muutamia äänne- ja muoto-opillisia sekä syntaktisia eroja. Nupposen informantit kuvaavat karjalaisia muun muassa vilkkaiksi, iloisiksi, puheliaksi ja nopeiksi. Nupponen tosin huomauttaa, että kuvaukset perustuvat ainakin osittain *Maamme kirjan* esittämiin stereotypioihin. (Nupponen 2005: 162–164, 195, 199–200).

Niina Kunnas (2007) on tutkinut väitöskirjassaan karjalan vienalaismurteiden jälkitavujen *A*-loppuisten vokaalijonojen variaatiota ja muuttumista. Kunnaksen keskeinen kysymys on, miten suomi vaikuttaa vienankarjalaan. Variaatio *A*-loppuisissa vokaalijonoissa onkin runsasta. Sekä suomen että venäjän kielet ovat vaikuttaneet siihen. (Kunnas 2007: 313.) Kunnas (2006) on myös haastatellut 28:aa vienankarjalaisista ja selvittänyt, mitä mieltä he ovat siitä, pitäisikö vienan- ja livvinkarjalalla olla useita kirjakieliä. Haastatelluista vienankarjalaisista 32 % ajattelee, että kirjakieliä tulisi olla useita. 46 % ei ilmaise mielipidettään kirjakielten määrästä, mutta sen sijaan he ilmaisevat suhtautuvansa negatiivisesti livviin, kun taas omaa karjalan varieteettia he pitävät kauniina ja helpo-pona kielenä muun muassa siksi, että se on lähellä suomen kieltä. 21 % kannattaa yhteistä kirjakieltä. Luvussa 2 esittelemistäni Van Bezooijenin hypoteeseista Kunnaksen aineistossa esiintyvät ymmärrettävyys-, tuttuus- ja kontekstihypoteesi. (Kunnas 2006: 230, 235–238.)

Kunnas (2013) on tutkinut lisäksi vienankarjalaisten kielikäsitteitä haastattelemalla 34:ää maallikkoa, tässä tutkimuksessa siis sellaisia, jotka eivät ole opiskelleet kielitieteitä korkeakoulussa. Informantit ovat teemahaastatteluiden lisäksi tehneet tehtävän, jossa he ovat arvioineet karjalaa, suomea ja venäjää semanttisella differentiaaliasteikolla. Asteikkotehtävän merkittävin tulos on, että informantit ajattelevat karjalan olevan kehittymätöntä ja sekakieltä, kun taas Venäjään liittyy enemmän positiivisia mielikuvia. Silti kaikki informantit ajattelevat olevansa karjalaisia eivätkä venäläisiä. Informantteihin on luultavasti vaikuttanut Neuvostoliiton venäjän kielen kauneutta korostava propaganda. Kunnas toteaa myös, että ei ole olemassa yhtenäistä Karjalan kieliyhteisöä, vaikka tutkijat usein puhuvatkin yhdestä karjalan kielestä. Kunnaksen informantit esimerkiksi erottavat oman varieteettinsä muista karjalaisista. He kutsuvat omaa kielimuotoaan vaihtelevasti *suomeksi*, *vienankarjalaksi* ja *karjalaksi*. (Kunnas 2013: 289–290, 298, 306, 314–315.)

Lisäksi Kunnas (2018) on tutkinut 13 vienankarjalaisen maallikon käsityksiä karjalan kielen murre-eroista. Tutkimukseen kuuluu myös testi, jossa informantit ovat kuulleet livvin, tverinkarjalan sekä lyydin näytteet. Muutama informantti tunnistaa livvin, mutta eräs informantti ei, vaikka on kotoisin samalta alueelta kuin näytteen puhuja. Ei ole epätavallista, että kuuntelutesteissä ei tunnista omaa murrettaan. Osa myös sijoittaa omalle murrealueelleen livvinkielisen näytteen. Tverinkarjalaa tai lyydiä informantit eivät tunnista, sillä ne eivät ole heille tuttuja kielimuotoja. Informantit pitävät vienankarjalaa ja suomea läheisinä ja he tiedostavat, että heidän murteessaan on lainasanoja suomesta, kun taas muissa karjalan varieteeteissa on enemmän venäjän vaikutusta. Informantit kiinnittävät huomiota muiden karjalan varieteettien pehmeeseen sekä š-äänneeseen, jota heidän mielestään käytetään vienankarjalassa enemmän kuin muissa varieteeteissa. Todellisuudessa joissakin konteksteissa š esiintyy useammin muissa karjalaisissa kuin vienassa. (Kunnas 2018: 123–125, 132–133, 135, 137, 140, 142, 144, 146.)

Kunnas (2019) on myös selvittänyt karjalan kielen tilannetta Oulun seudulla, jossa asuu sekä vienan- että rajakarjalaisia. Kunnas käsittelee artikkelissaan muun muassa karjalaisien ja ei-karjalaisten kielitietoisuutta. Joillekin Kunnaksen informanteille, jotka siis ovat itse karjalaisia, karjalan kielen asema itsenäisenä kielenä on epäselvä. Osa ei esimerkiksi tunnista nimitystä *livvi*. Informantit ajattelevat, etteivät muut suomalaiset tiedä karjalasta juuri mitään. Heidän mielestään on ongelma, että karjala sekoitetaan Karjalankannaksella puhuttuihin suomen kielen murteisiin. (Kunnas 2019: 150–152, 180–182.)

Helka Riionheimo ja Marjatta Palander (2017) puolestaan ovat teettäneet eri yliopistojen suomen kielen opiskelijoille kuuntelutestin, jossa heille on soitettu eteläkarjalankielinen äänite. Heitä on pyydetty tunnistamaan äänitteen kielimuoto, kertomaan, mistä päin näytteen puhuja on kotoisin, sekä kuvailemaan, miten puhuttu kielimuoto eroaa tutusta arkipuhekielestä. Opiskelijoita on tutkimuksessa 337, ja heistä 52 eli noin 15 % tunnistaa kielen karjalaksi. Noin 63 % liittää ääninäytteen itään, esimerkiksi *Itä-Suomeen* tai *itärajaan*. Noin 31 % mieltää näytteen Savoon ja 23 % yllättäen pohjoiseen, esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaahan tai Lappiin. (Riionheimo & Palander 2017: 217–218, 220–221.)

Riionheimo ja Palander (2017) tarkastelevat tutkimuksessaan tarkemmin diftongiutumista, liudennusta, sibilanteja ja affrikaattoja sekä jälkitavujen *h*:ta, sillä nämä äännepiirteet vaikuttavat siihen, mihin äänitteen kieli paikannetaan. Noin 54 % äänitteen karjalaksi tunnistaneista kiinnittää huomiota sibilantteihin ja affrikaattoihin ja noin 52 % diftongiutumiseen. Liudennuksen huomioi noin 27 % karjalan tunnistaneista. Jälkitavujen *h* on antanut pohjoisen vaikutelman 43 prosentille niistä vastaajista, jotka liittävät näytteen pohjoiseen, kun taas äänitettä karjalana pitäneistä vain 23,1 % mainitsee *h*:n. (Riionheimo & Palander 2017: 227, 233.)

Edellä kuvatussa Riionheimon ja Palanderin (2017) testissä monet pitivät karjalankielistä näytettä vieraana tai erilaisena, ja vastaajat sijoittavat näytteen kielen pois omalta kotiseudultaan. Riionheimo ja Palander toteavat: ”Kaikkiaan testi osoitti oikeaksi sen ennakkokäsityksen, että karjalan kieli on heikosti tunnettu kielimuoto.” (Riionheimo & Palander 2017: 236–237.) Tämä on oman pro gradu -tutkielmani lähtökohta. Karjalan kieltä ei nähdäkseni tunneta tarpeeksi.

Palander ja Riionheimo (2018) ovat tutkineet myös sitä, mitä kielenpiirteitä Pohjois-Karjalaan asutetut rajakarjalaistaustaiset ja heidän jälkeläisensä tunnistavat rajakarjalaisesta puheesta. Informantit ovat myös verranneet kuulemaansa eteläkarjalan äänitettä Pohjois-Karjalan murteeseen. Tutkimuksen aineistona on 31 haastattelua. Informanttien huomioimia, omalle tutkimukselleni relevantteja äännepiirteitä ovat 14 haastattelussa mainittu affrikaatta *č*, 8 haastattelussa mainittu jälkitavujen *h*, 6 haastattelussa mainittu liudennus, 5 haastattelussa mainittu diftongiutumisen jälkitavuissa, niin ikään 5 haastattelussa mainitut soinnilliset klusiilit, 4 haastattelussa mainittu *š* sekä myös 4

haastattelussa mainittu jälkitavujen *eA*-yhtymän muuttuminen *ie*:ksi, esimerkiksi *lähteä* > *lähtie*. (Palander & Riionheimo 2018: 51–54.)

Muotopiirteitä ja sanastoa Palanderin ja Riionheimon (2018) informantit kommentoivat hyvin vähän. Informantit kuvailevat äänitteen kielen sanastoa suomen mukaiseksi, jolloin sitä on helppo ymmärtää. Ilmaisuuksien *karjalaiset sanat* taas tarkoittaa informanteille venäjän kielestä lainautunutta sanastoa, jota ei suomessa ole. Informantit kiinnittävät jonkin verran huomiota prosodisiin piirteisiin. Esimerkiksi haastateltavien käyttämät termit *äänen ilmeikkyyden* ja *nuotti* viittaavat intonaatioon. Lisäksi informantit mainitsevat puheen rytmin ja puhujan äänenpainon. Äänenpainolla maallikot voivat tarkoittaa esimerkiksi äänne- tai muotopiirteitä, sävelkulkua tai puheen sävyä yleisesti. Informantit huomioivat myös kielen *pehmeuden*. Karjalan ääninäytteestä pehmeuden vaikutelma voi syntyä esimerkiksi klusiilien soinnillisuudesta, suhusibilanteista, affrikaatista, liudennuksesta tai rajageminaation puutteesta. (Mielikäinen & Palander 2014a: 143; Palander & Riionheimo 2018: 58–62.)

Palander ja Riionheimo tulkitsevat sekä jäljitellyt muodot että piirteen kansanomaisen kuvailun viittaukseksi kielenpiirteeseen (Palander & Riionheimo 2018: 53–54). Toimin samoin omassa tutkielmassani, sillä maallikot eivät aina tiedä oikeita kielitieteellisiä termejä (Mielikäinen & Palander 2014a: 112). Palanderin ja Riionheimon (2018) tutkimuksessa maallikoilla esiintyy virheitä myös esimerkiksi äänteellisten piirteiden toistamisessa. Informantit voivat tuottaa muotoja esimerkiksi nykymurteen mukaisina, yleiskielisinä tai ”yltiömurteellisina” eli hyperdialektaalina, mikä voi johtua siitä, ettei kuultu kielimuoto ole informantilla hallussa. Kielenpiirteiden erittely osoittautuu haastavaksi, sillä kahdeksan informanttia ei nimeä tai kuvaile yhtäkään tiettyä piirrettä, vaikka osa kuvaileekin näytettä yleisesti. (Palander & Riionheimo 2018: 53–54.)

Palander (2015) on lisäksi tutkinut sekä rajakarjalaistaustaisten että muiden suomalaisten karjala-mielikuvia. Tutkimuksen tavoite on vertailla eri alueilta kotoisin olevien suomalaisten sekä rajakarjalataustaisten suomalaisten mielikuvia karjalan kielestä. Palander tutkii esimerkiksi karjalan maantieteellistä sijoittamista sekä sitä, millaisella metakielellä karjalasta puhutaan. Tutkimus sisältää mentaalikartta-aineistoa sekä rajakarjalaistaustaisten haastatteluaineistoa. Informantteja on yhteensä 315, joista 284 on tehnyt karttatehtävän. Loput ovat osallistuneet haastatteluun. Karttatehtävässä informantit ovat

merkinneet ja nimenneet niin monta suomen murretta kuin ovat osanneet karttapohjalle, jossa näkyy vain pitäjien rajat. Turun seudun informanttien kartassa ei näy Neuvostoliitolle luovutetun alueen kuntia eikä Inkerinmaata, mutta pohjoiskarjalaisten, eteläkarjalaisten sekä pääkaupunkiseutulaisten informanttien kartoissa nämäkin alueet ovat vaihtoehtoina. Karttatehtävässä 103 informanttia on merkinnyt karttaan *karjalan*. Eteläkarjalaiset pitävät *karjalan* alueena eniten Etelä-Karjalan maakuntaa, kun taas muut vastaajat sijoittavat *karjalan* Pohjois-Karjalan maakuntaan. Suomalaiset nuoret eivät siis yhdistä *karjalaa* kaakkoismurteisiin, joita puhutaan Kannaksella tai Etelä-Karjalan alueella. (Palander 2015: 34, 36, 39–40.)

Palander (2015) on kerännyt sekä mentaalikartta- että haastatteluaineistosta kielenainekset ja ominaisuudet, jotka haastateltavat liittävät *karjalaan*. Kielenaineksista ylivoimaisesti eniten informantit tuntevat persoonapronominit *mie* ja *sie*, jotka jopa 62 % karjalan karttaan merkinneistä nimeää. Noin viidesosa osaa nimetä ainoastaan nämä persoonapronominit, ei muita piirteitä lainkaan. Diftongiutumisen nimeää 10 %, geminaation 10 % ja loppuheiton 2 %. Sen sijaan haastatteluaineiston informantit, jotka ovat kuulleet karjalankielisen äänitteen, mainitsevat kielenpiirteistä useimmin soinnilliset klusiilit (29 %). Muita mainittuja piirteitä ovat persoonapronominien *minä*- ja *mie*-variantit (23 %), *č* (23 %), *h* (19 %) ja liudentuminen (10 %). (Palander 2015: 48–49.)

Kartta-aineiston informantit luonnehtivat karjalaa muun muassa nopeaksi (11 %), venäjävaiikutteiseksi (8 %), iloiseksi (3 %) ja vaikeasti ymmärrettäväksi (3 %). Intonaatioon kiinnittää huomiota 3 % informanteista. Haastatteluaineiston rajakarjalaistaustaiset informantit kuvailevat karjalaa muun muassa pehmeäksi (42 %), venäjävaiikutteiseksi (26 %), nopeaksi (23 %), laulavaksi (19 %) ja lämpimäksi (6 %). Pehmeyden vaikutelma on syntynyt informanteille ainakin soinnillisista klusiileista, suhusibilanteista ja affrikaatista sekä liudentumisesta. Pohjois-Karjalan murretta informantit taas kuvaavat *kovaksi* ja *jäykäksi*. Venäläisvaikutus on tulkittu kielen yleisilmeestä, intonaatiosta ja sanastosta. Haastateltavat kiinnittävät paljon huomiota intonaatioon sekä muihin prosodisiin piirteisiin, esimerkiksi puhenopeuteen ja rytmiin. (Palander 2015: 49, 52–54, 57.)

Palanderin (2015) rajakarjalaistaustaiset informantit kuvaavat karjalaa pelkästään positiivisesti. Haastatteluaineiston informantitkin kuvailevat karjalaa enimmäkseen

positiivisesti, mutta jotkut kritisoivat esimerkiksi murteen vaikeaselkoisuutta ja maalaisuutta. Kaiken kaikkiaan nykysuomalaisten mielikuvat *karjalasta* voivat poiketa täysin toisistaan. Tulkintaan vaikuttaa muun muassa se, mihin *karjalaa* verrataan ja mistä tulokinnan tekijä on kotoisin. Mielenkiintoista on, että informantit kutsuvat lapsuuskotinsa kieltä enemmän murteeksi kuin kieleksi. Usea informantti tiedostaa kotikielensä seakoosteisuuden. Joidenkin informanttien kotikylässä on puhuttu karjalan lisäksi suomea, ja kansakoulun he ovat ainakin käyneet suomeksi. Suomen puolelle muutettuaan he ovat pyrkinet puhumaan suomea, ja tätä kielimuotoa he kutsuvat *sekakieleksi* tai *sekakarjalaksi*, jonka vastakohta on *puhdas karjala* tai *kaunis karjala*. (Palander 2015: 42–43, 46–47, 54, 56, 59–60.)

Tuomo Kondie (2019) on tutkinut Suomessa asuvien karjalaisten vanhempien kokemuksia karjalan kielen opettamisesta lapsilleen. Tutkimukseen osallistuneen viiden perheen lapset suhtautuvat karjalan kieleen enimmäkseen positiivisesti. Muut karjalaiset suhtautuvat yleensä hyvin siihen, että lapsille puhutaan karjalaa, mutta perheet ovat saaneet myös negatiivista palautetta jopa sellaisilta, jotka itse puhuvat karjalaa sujuvasti. Perheet kertovat, että suomalaiset eivät usein tiedä karjalan olevan oma kielensä, ei suomen murre. Perheet kokevat, että karjalan kieleen suhtaudutaan jokseenkin negatiivisesti tai väheksyvästi ainakin mediassa ja kouluissa, eikä valtio tue karjalan kieltä tarpeeksi. (Kondie 2019: 28–29, 32–33, 38, 40, 44–45.)

Karjalan kieltä on tutkittu lukuisissa opinnäytetöissä. Esimerkkinä mainittakoon Anne-Mari Lemmetyisen (2015) pro gradu -tutkielma, jossa kuvataan kattavasti, miten karjalasta tuli ei-alueellinen vähemmistökieli Suomessa. Erityisesti Itä-Suomen yliopistossa karjala on tärkeä tutkimusaihe. Esimerkiksi Pirkko Muikku-Werner ja Helka Riionheimo (2018) sekä Vesa Koivisto (2018) ovat julkaisseet artikkeleita karjalasta.

Tässä luvussa olen esitellyt omalle tutkielmalleni relevanteimpia aiempia tutkimuksia. Seuraavassa luvussa esittelen tutkimukseni aineiston.

5. AINEISTO

Tässä luvussa kerron ensin hieman kyselytutkimuksesta. Sitten kerron, miten keräsin aineistoni ja esittelen kyselylomakkeeni, joka löytyy myös kokonaisuudessaan tutkielmani lopusta (liite 1). Toisessa alaluvussa esittelen informanttini ja kerron, miten rajasin aineistoni.

5.1. Kyselylomake

Survey tarkoittaa tutkimusta, jossa kyselyllä, haastattelulla tai havainnoimalla kerätään aineistoa standardoidusti eli siten, että samat kysymykset kysytään kaikilta vastaajilta täsmälleen samalla tavalla. Yleensä näin kerätty aineisto käsitellään kvantitatiivisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1996: 182–183.) Oma tutkimukseni on kuitenkin kvalitatiivista, eli en vain tee tilastoja siitä, mitä suomalaiset karjalasta tietävät ja mitä eivät, vaan pohdin myös, miksi näin on. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on tarkoitus löytää tai paljastaa tosiasioita ja tarkastella asioita mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1996: 152). Tähän pyrin tutkimuksessani. Käytän kuitenkin myös kvantitatiivisia menetelmiä, esimerkiksi taulukoita ja kevyitä kvantifiointeja, esitellessäni tuloksiani.

Kyselytutkimus on nopea ja vaivaton tapa kerätä laaja aineisto, mutta siinä on myös huonot puolensa. Ei ole esimerkiksi varmuutta siitä, kuinka huolellisesti, rehellisesti ja vakavissaan informantit ovat vastanneet. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1996: 190) Kyselytutkimuksessa on tärkeää ottaa huomioon myös kysymysten muotoilu. Jos vastaaja tulkitsee kysymyksen eri tavalla kuin tutkija on sen tarkoittanut, tulokset vääristyvät. Lisäksi lomakkeen pituuteen ja kysymysten määrään täytyy kiinnittää huomiota, jotta vastaajat eivät kyllästy ja lopeta vastaamista. (Valli 2001: 100.)

Tein kyselylomakkeeni Webropol-ohjelmalla. Jaoin kyselyn linkin julkisena Facebook-tililläni. Tarkoitukseni ei ollut tavoittaa karjalaistaustaisia, mutta Karjalasta innostuneet vastaajat alkoivat jakaa linkkiäni kolmessa Karjalaan keskittyvässä Facebook-ryhmässä:

Suojärvi ja Salmi, Salmi sekä Salmilaiset suvut. Tämän vuoksi Salmi esiintyy vastauksissa huomattavasti enemmän kuin muut karjalaiset pitäjät tai kunnat. Kyselylomake oli auki 29.1.–4.2.2019 eli lähes viikon.

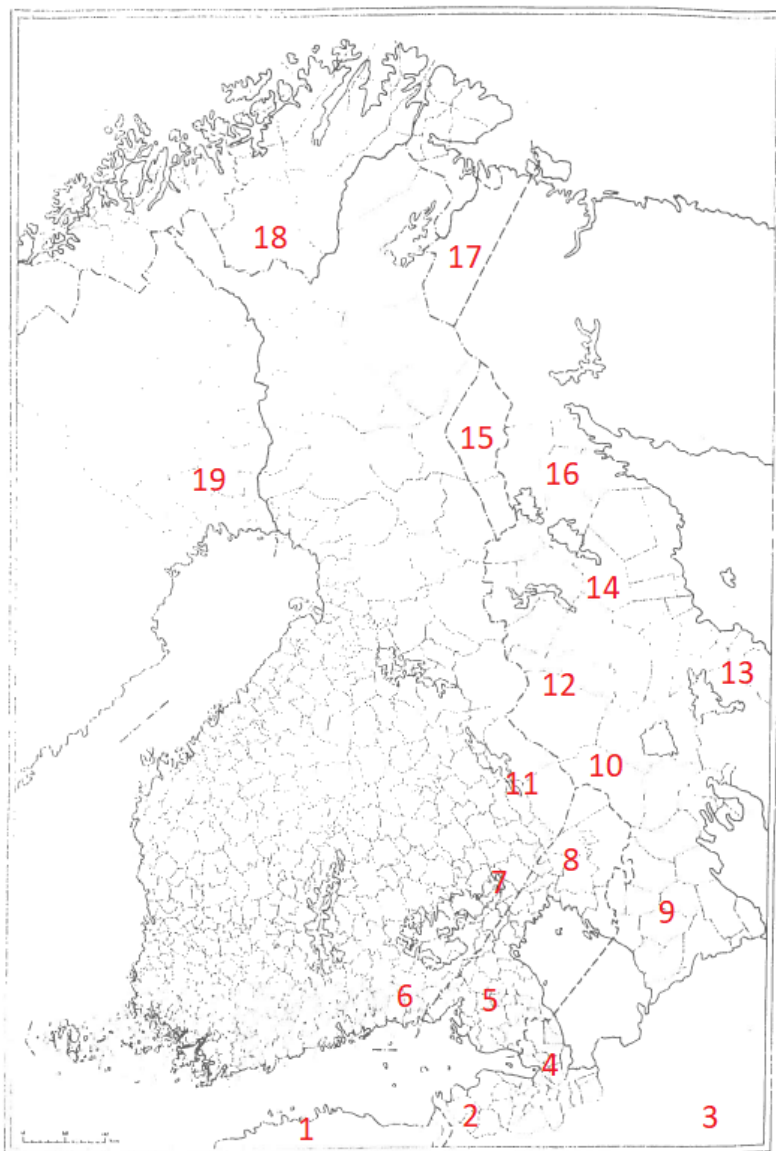
Informanttini ovat kyselylomaketta täyttäessään olleet tietoisia siitä, että tutkin käsityksiä karjalan kielestä. Kyselyn esittelytekstissä kerron, että kysely on suunnattu sellaisille suomalaisille, jotka eivät ole opiskelleet suomalais-ugrilaisia kieliä yliopistossa. Huomautan myös, ettei kyselyssä ole tarkoitus vastata oikein, sillä ei ole tarkoitus, että vastaajat alkavat tarkistaa vastauksiaan tai kysyä apua joltakulta. Kerron, että kyselyssä ei voi palata taaksepäin. Tämän valinnan olen tehnyt siksi, etteivät vastaajat voisi korjata aiempia vastauksiaan, jos oppivat jotakin uutta kyselyn edetessä. Viimeiselle sivulle olen laittanut avoimen tekstikentän kyselyyn vastatessa heränneitä huomioita varten.

Kyselyssä on neljä osaa: taustatiedot, yleinen osio, väitteet ja ääninäytteet. Taustatiedoissa kysyn muun muassa sukupuolta, syntymävuotta, asuinalueita, koulutustaustaa ja sitä, onko vastaajalla karjalaista sukua tai harrastuneisuutta. Kysyn myös vastaajan omaa arviota siitä, kuinka paljon hän tietää karjalasta sekä sitä, mitä hän muistaa oppineensa karjalan kielestä kouluaikoinaan.

Yleisessä osiossa on avoimia kysymyksiä, joilla tahdon selvittää, mitä informantit kertovat karjalasta omin sanoin. Informantit arvioivat myös karjalan puhujamäärää. Lisäksi yleisessä osiossa on kaksi tehtävää, joilla selvitän, minne karjalan kieli sijoitetaan kartalla. Ensin kyselyssä on karttatehtävä. Olen numeroinut kartalle (kartta 2) alueita, ja informantit valitsevat monivalintakysymyksessä ne alueet, joilla arvioivat karjalaa vanhastaan puhutun. Tämä on eräänlainen digitaalinen versio kansanlingvistiikassa käytetystä karttametodista, josta kerroin luvussa 3.

Oikeat vastaukset karttatehtävässä ovat 3, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 16 ja 17. Alue 3 edustaa karjalan murreaarekkeita Venäjällä eli Tveriä, Valdaita ja Tihvinää. Alue 8 on Suomen Raja-Karjala. Alueelle 11 kuuluu Ilomantsin itäisimmät osat, joissa on puhuttu suomen lisäksi karjalaa (ks. luku 1.2.). Alueet 9 ja 10 ovat Aunuksen Karjalaa ja 12, 14 sekä 16 Vienan Karjalaa. Alueella 17 eli Petsamossa on vanhastaan puhuttu suomea ja koltansaamea, mutta siellä on asunut myös joitakin satoja karjalankielisiä (Sarhimaa 2017: 18).

Alueet 1, 19 ja 18 eli Viron, Ruotsin⁴ ja Norjan olen valinnut täysin hämäykseksi, vaikka kaikilla näillä alueilla onkin puhuttu ja puhutaan edelleen suomen sukukieliä: viroa, meänkieltä ja pohjoissaamea. Lopuiksi alueiksi olen valinnut sellaisia, joita olen arvellut maallikoiden ehkä valitsevan. Alueella 2 on puhuttu vanhastaan inkeroista, suomea ja vatjaa. Alueilla 4, 5, 6, 7 ja 15 on puhuttu ja puhutaan edelleen suomen itämurteita. Alueella 13, Arkangelin alueella, puhutaan venäjää.

KARTTA 2. Kyselylomakkeen karttatehtävä.

⁴ Ruotsiin on kuitenkin muuttanut karjalankielistä väestöä 1950–1970-luvuilla (Hämynen, Tapio 2013: 198; Kunnas 2019: 153).

Karttatehtävän lisäksi vastaajat arvioivat monivalintatehtävässä sanallisesti karjalan vanhoja puhuma-alueita. Alueet, joilla karjalaa on vanhastaan puhuttu, ovat Suomen Raja-Karjala, Viena, Suomen vienalaiskylät, Aunus, Tverin alue, Tihvinän alue sekä Valdain alue. Loput alueet ovat Karjalankannas, koko Laatokan ympärillä, Suomen ja Norjan raja, Suomen ja Ruotsin raja, Inkerin alue, Viron alue ja Venäjän ja Suomen raja. Venäjän ja Suomen raja on tavallaan oikea, vaikkakin hyvin epätarkka, vastaus. Olen laittanut tehtävään vaihtoehdoksi tämän sekä muita epätarkkoja ilmauksia, sillä näin olen kuullut maallikoiden selittävän kielten puhuma-alueita. Lisäksi olen halunnut, että sanalliset selitykset ainakin osittain täsmäivät karttatehtävän kanssa.

Väiteosiossa informantit näkevät ensin väitteitä, esimerkiksi *karjala on elinvoimainen kieli* ja *karjalaisilla on oma valtio*. Näihin vastataan *oikein* tai *väärin*. Sen jälkeen vastaajat arvioivat Likertin asteikolla (ks. metodeista luku 3.) eri väitteitä sen mukaan, kuinka samaa tai eri mieltä väitteiden kanssa ovat. Tehtävässä on esimerkiksi sellaisia väittämiä kuin *karjalan kieli on kauniimpaa kuin suomen kieli* ja *karjalan kieltä arvostetaan Suomessa*. Osion kolmannessa tehtävässä informantit arvioivat karjalan kieltä Osgoodin semanttisella differentiaaliasteikolla (ks. luku 3.). Sanapareja ovat muun muassa pehmeä-kova ja miellyttävä-ärsyttävä.

Ääninäyteosiossa on kahdeksan ääninäytettä, yksi kustakin seuraavista kielistä tai murteista: vienankarjala, eteläkarjala ja livvi; Suomen Etelä-Karjalan murre ja Pohjois-Karjalan murre; viro, vepsä ja koltansaame. Olen arponut näiden järjestyksen kyselylomakkeessa. Tarkoituksenani on selvittää, tietävätkö maallikot, miltä karjalan varieteetit kuulostavat ja erottavatko maallikot karjalan kielen muista mahdollisesti samankuuloisista kielistä. Näytteiden katkelmat olen rajannut siten, että kontekstista ei voisi päätellä kieltä liikaa. Esimerkiksi livvin ja eteläkarjalan näytteissä mainitaan karjalaisia paikannimiä, mutta olen rajannut näytteitä siten, ettei niitä ole jäänyt katkelmiin. Esittelen kaikki lomakkeeni näytteet tarkemmin luvussa 6.

Informantit vastaavat ensin, onko kieli heidän mielestään karjalaa vai ei. Seuraavaksi he perustelevat, miksi kieli heidän mielestään on tai ei ole karjalaa. Jos informantti ei pidä kieltä karjalana, hänen täytyy vielä kertoa, mitä kieltä näytteessä hänen mielestään puhutaan. Sen jälkeen informantit arvioivat, kuinka paljon näytteen kieli miellyttää heitä ja kuinka paljon se heidän mielestään kuulostaa suomelta. Haluan vastaajien arvioivan eri

kielten ja suomen samankaltaisuutta, sillä usein karjalan kielen kuvaillaan muistuttavan suomea (esim. Kunnas 2013: 295).

Suomen itämurteisiin kuuluvat Pohjois- ja Etelä-Karjalan murteet olen valinnut kyselylomakkeeseen siksi, että karjalan kieli sekä nämä murteet menevät suomalaisilla helposti sekaisin, kuten jo luvussa 1.2. kerroin. On siis mielenkiintoista nähdä, tunnistetaanko kielimuodot kuitenkin puheesta oikein. Viron olen valinnut siksi, että halusin kyselyyn useamman itämerensuomalaisen kielen, ja mielestäni hyvin karjalan kuuloisen vepsän pariin sopii suomalaisille erittäin tuttu viro. Koltansaame on näytteistä erikoisin, sillä voisi ajatella, että se erottuisi karjalasta melko hyvin. Toisaalta jos karjalan kieltä ei ole ikinä kuullut, se voi hyvinkin mennä sekaisin etäisempienkin sukukielten kanssa. Saamelaiskielistä olen valinnut juuri koltansaamen siksi, että sitä puhutaan sekä Suomessa että Venäjällä (Samediggi 2020).

5.2. Informantit

Olen saanut kyselyyni 125 vastausta, joista olen arponut 80 tutkimukseni aineistoon. Olen karsinut pois vajaiksi jätettyjen vastausten lisäksi ne, joissa vastaaja ilmoittaa karjalan olevan koti- tai äidinkieltänsä sekä ne, joissa vastaaja kertoo opiskelleensa jotain suomalais-ugrialaista kieltä yliopistossa. Näiden tilalle olen arponut uudet vastaukset.

Lopullisessa aineistossani on miesten vastauksia 11, naisten vastauksia 68 ja muunsukupuolisten vastauksia yksi kappale. Vastauksia ei ole tarpeeksi tasaisesti, jotta voisin vertailla eri sukupuolten edustajien vastauksia keskenään. Siispä en ota sukupuolta huomioon analyysissäni, vaikkakin vastanneiden naisten määrästä voisi ajatella, että naiset ovat joko erityisen kiinnostuneita karjalasta ja vähemmistökielistä tai kiinnostuneempia vastaamaan erilaisiin kyselyihin⁵.

Olen lajitellut alla olevaan taulukkoon 1 informanttieni syntymäajat vuosikymmenten tarkkuudella. Lisäksi olen laskenut, montako prosenttia informanteistani on syntynyt mil-läkin vuosikymmenellä.

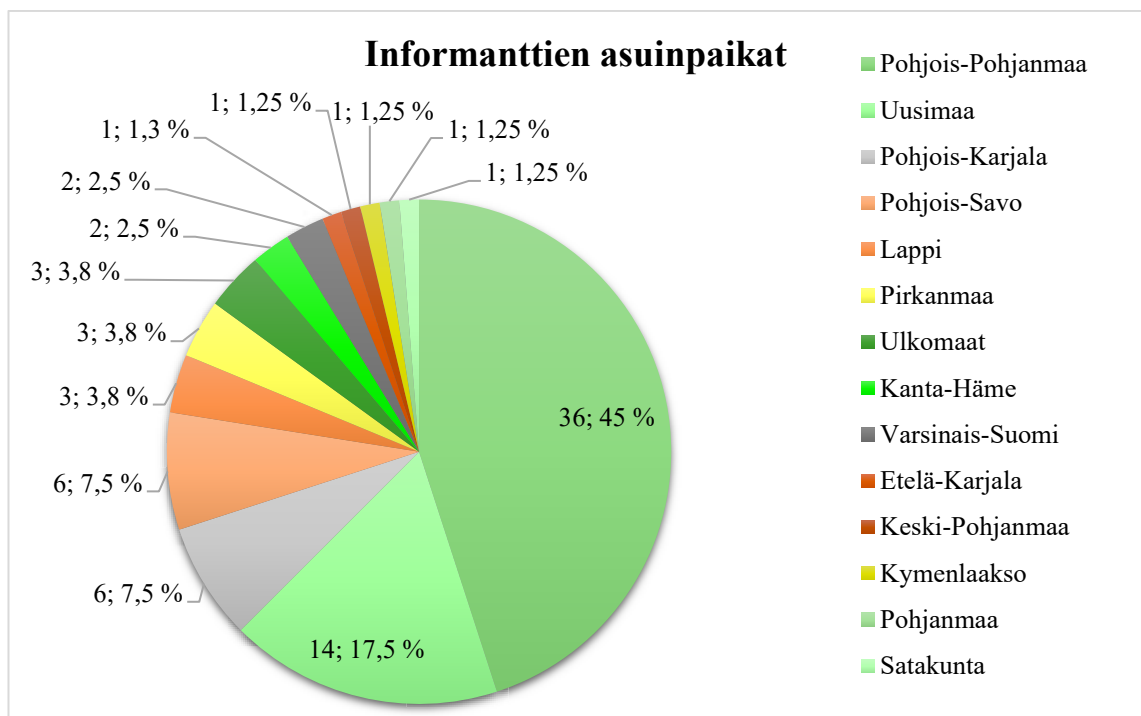
⁵ On tutkimuksia, joiden tulosten perusteella naiset vastaavat miehiä innokkaammin kyselyihin (ks. esim. Smith 2008 ja siinä mainitut lähteet).

TAULUKKO 1. Informanttien syntymäajat vuosikymmenittäin.

1940- luku	1950- luku	1960- luku	1970- luku	1980- luku	1990- luku	2000- luku	n
1	10	11	9	28	20	1	80
1,3 %	12,5 %	13,8 %	11,2 %	35 %	25 %	1,3 %	100 %

Kuten taulukosta näkyy, kyselyni on tavoittanut kattavasti eri-ikäisiä ihmisiä. Vastaajista vanhin on syntynyt vuonna 1949 ja nuorin vuonna 2002. Suurin vastaajien joukko on 1980-luvulla syntyneet.

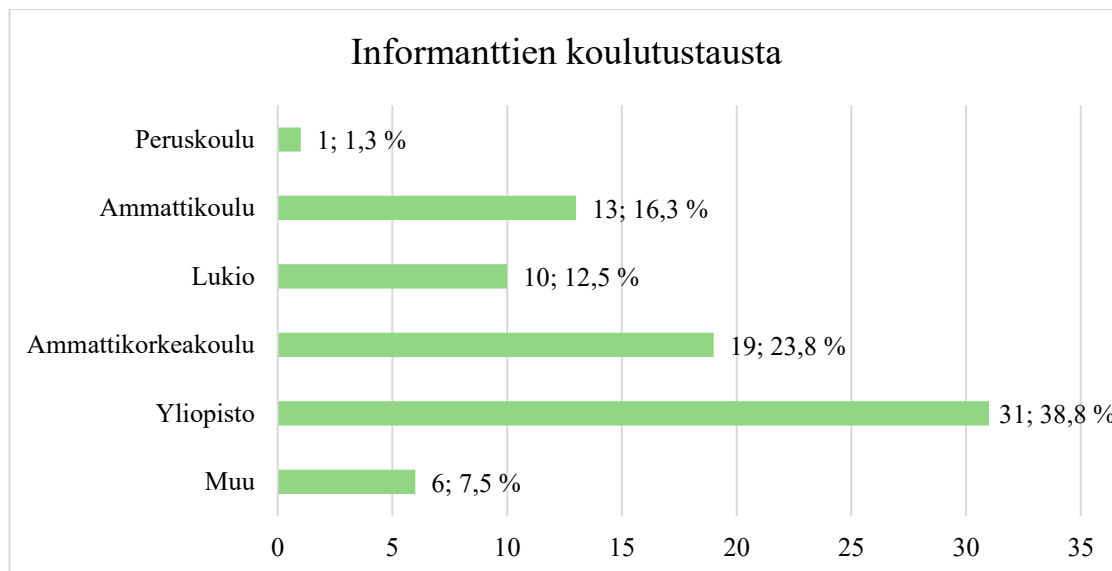
Kyselylomakkeessani kysyn vastaajan asuinalueita maakunnittain. Lisäksi yksi vaihtoehto on *asun ulkomailla*. Kuvioon 1 olen merkinnyt, kuinka moni informanteista on miltäkin alueelta, sekä kunkin alueen edustuksen prosenttiosuuden.

KUVIO 1. Informanttien asuinpaikat.

Informanteista 45 % eli 36 henkilöä asuu Pohjois-Pohjanmaalla. Tämä oli odotettavissa, sillä kyselyn ovat nähneet ensimmäisenä omat tuttavani, joista iso osa asuu Pohjois-Pohjanmaalla. Vaikka vastaajia on joka puolelta Suomea, aineistoni ei ole riittävän laaja siihen, että voisin luotettavasti vertailla eri alueilla asuvien karjalakäsityksiä.

Alla olevassa kuviossa 2 näkyy informanttien koulutustausta. Lisäksi olen laskenut kunkin koulutusasteen edustuksen prosenttiosuuden. Vastausvaihtoehdot olivat *peruskoulu*, *ammattikoulu*, *lukio*, *ammattikorkeakoulu*, *yliopisto* ja *muu*.

KUVIO 2. Informanttien koulutustausta.

Informanteista enemmistö, yhteensä 63,9 %, on korkeakoulutettuja. Muu-vaihtoehdon vastanneista yksi on käynyt ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon. Loput muu-vaihtoehdon vastaukset ovat kaksoistutkinto, kaksi ammattiopistoa, opistotason ammattikoulu sekä opisto. Suurin vastaajien joukko on yliopistossa opiskelleet, joita on lähes 40 %. Vastaajista 5 eli 6,3 % on opiskellut yliopistossa kielitieteitä. Kolme on opiskellut englantilaista filologiaa, yksi ruotsia sekä englantilaista filologiaa ja yksi germaanista filologiaa.

Informanteista 20 eli 25 % kertoo, että heillä on karjalankielisiä sukulaisia tai tuttavuuksia. Näistä kuudella vastaajalla on karjalankielisiä tuttuja, esimerkiksi työkavereita. Lopuilla on karjalankielisiä sukulaisia. Yksitoista informanttia eli 13,8 % vastaa, etteivät he tiedä, onko heillä karjalankielisiä sukulaisia tai tuttavuuksia. Kahdeksan heistä tarkentaa vastauksiaan. Kaksi informanttia ei tiedä, puhuivatko heidän karjalaiset isovanhempansa suomea vai karjalaa. Lopuilla on karjalaisia sukujuuria, mutta joko he eivät ole suvun kanssa yhteyksissä tai sukulaiset ovat kuolleet heidän ollessa lapsia. Kontaktit karjalankielisiin ovat siis näillä vastaajilla olleet vähäisiä. Informanteista 61,3 % eli 49 henkilöllä ei ole lainkaan karjalankielisiä kontakteja. Aineistossa on melko iso osuus niitä, joilla on

karjalankielisiä kontakteja, vaikka enemmistöllä ei olekaan. Tämä voi vaikuttaa tuloksiin, ja pohdinkin tätä päätännössä luvussa 8.

Kyselylomakkeessani kysyn, harrastaako vastaaja jotain karjalaiseen kulttuuriin liittyvää, esimerkiksi musiikkia, käsitöitä tai kieltä. Enemmistö informanteista, 75 %, ei harrasta mitään karjalaiseen kulttuuriin liittyvää. 15 informanttia eli 18,8 % vastaa harrastavansa. Vastauksista nousevat esiin erityisesti karjalaiset käsityöt, kansanmusiikki sekä kielen ja kulttuurin opiskelu joko kursseilla tai yksin. Myös karjalanpiirakat, sukututkimus sekä uskonto mainitaan. En osaa sanoa -vaihtoehdon on valinnut 6,3 % eli 5 informanttia. Näistä kaksi selittää vastaustaan. Toinen kuuntelee suomenkielisiä lauluja, joiden aiheena on Karjala, ja toinen seuraa Salmi-aiheisia Facebook-ryhmiä.

Ennen lomakkeen täyttämistä vastaajat arvioivat tietämystään karjalan kielestä. Asteikolla luku 1 tarkoittaa ”en tiedä mitään” ja 10 ”tiedän erittäin paljon”. Taulukosta 2 näkee, miten informantit ovat arvioineet tietämystään.

TAULUKKO 2. Informanttien arviointi omasta tietämyksestään asteikolla 1–10.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	n
23	18	18	4	4	6	4	2	1	0	80
28,8 %	22,5 %	22,5 %	5 %	5 %	7,5 %	5 %	2,5 %	1,3 %	0 %	100 %

Suurin vastaajien joukko on vastannut, ettei tiedä mitään karjalan kielestä. Vastausten keskiarvo on 2,98 ja mediaani 2. Informanttien luottamus omaan tietämykseensä ei siis ole kovin korkea. Tämä on mielestäni merkittävä huomio.

Tässä luvussa kerroin, miten keräsin aineistoni sekä esittelin informanttini. Seuraavaksi analysoin tuloksiani. Ensin käsittelen ääninäytteiden tulokset.

6. ÄÄNINÄYTTEIDEN ANALYYSI

Tässä luvussa tarkastelen, miten vastaajat ovat tunnistaneet näytteillä puhuttuja kielimuotoja ja miten he ovat perustelleet vastauksensa. Käyn ensin läpi karjalankieliset näytteet yksi kerrallaan omassa alaluvussaan samassa järjestyksessä kuin ne ovat kyselylomakkeessa: livvi, vienankarjala ja eteläkarjala.

Ensin kerron, kuinka moni ajattelee kyseessä olevassa näytteessä puhuttavan karjalaa ja millä perusteilla. Olen käsitteellistänyt ja taulukoinut nämä perustelut luvussa 3. kuvaamalla tavalla. Useat informantit ovat kirjoittaneet pitkiä vastauksia, jolloin perustelua on lukuisia yhdessä vastauksessa. Lyhyissäkin vastauksissa voi olla useita perusteluita. Siksi perusteluita on enemmän kuin vastaajia. Vastauksessa voi olla myös monta perustelua, jotka kuuluvat samaan kategoriaan. Jos informantti esimerkiksi mainitsee *venäläiset äänteet* sekä *venäläisen intonaation*, lasken informantin antaneen kaksi venäjänkaltaisuuteen liittyvää perustelua sekä yhden äännepiirteisiin ja yhden prosodisiin ilmiöihin liittyvän perustelun.

Käsiteltyäni nämä perustelut analysoin ne vastaukset, joissa näytettä ei ole tunnistettu karjalaksi. Esitän taulukossa, miksi muiksi kieliksi näytteen kieli mielletään. Esittelen myös näiden informanttien perusteluita, mutta en ryhmittele tai taulukoi niitä. Perusteluita on nimittäin hyvin vähän, jolloin ryhmät jäisivät pieniksi ja irrallisiksi. Analyysin ohessa vertailen omia tuloksiani luvussa 2 esittelemiini kansanlingvistiikan teorioihin sekä luvussa 4 esittelemiä aiempien tutkimusten tuloksiin.

Karjalankielisten näytteiden jälkeen käsittelen muut näytteet lyhyesti yhdessä alaluvussa. Kerron, kuinka moni on tunnistanut, ettei näytteessä puhuta karjalaa. Lisäksi kerron, miksi kieliksi näytteiden kieliä on arvioitu. Tämän jälkeen yhteenvedossa teen koontia kaikkien karjalankielisten näytteiden perusteluista ja vertaan perusteluita toisiinsa sekä pohdin, mistä erot ja yhtäläisyydet tuloksissa johtuvat.

6.1. Livvin näyte

Ensimmäinen näyte on 9 sekunnin mittainen katkelma livvinkielisestä puheesta Karjalan Sivistysseuran nettisivuilta (2020a). Näytteessä puhuu livvin kirjakielen kehittäjä Ljudmila Markianova. Näyte on myös litteroituna nettisivuilla. Näytteestä ottamani katkelma ja sen mukailtu suomennos kuuluvat näin:

Minägi olen sidä kuulluh, sanotah sie on hoteligi matkalazih niškoi. Myöhäi voizimmo sinunke ajua sinne kahtekse päiviä.

”Minäkin olen siitä kuullut, ja sanotaan siellä olevan hotellikin matkalaisia varten. Mehän voisimme sinun kanssasi ajaa sinne kahdeksi päiväksi.”

Vastaajista 72,5 % eli 58 informanttia pitää kieltä karjalana. Nähdäkseni se on todella paljon, kun ottaa huomioon, että livvi on karjalan kielimuodoista kaukaisinta suomelle. Alle olen kerännyt informanttien perustelut sille, miksi he pitävät näytteen kieltä karjalana (taulukko 3). Perusteluja on yhteensä 148.

TAULUKKO 3. Perustelut sille, että näyte edustaa karjalaa.

Perustelu	Määrä, n = 148	Esimerkki
suomenkaltaisuus	30	<i>Kuulosti aika paljon suomelta</i>
venäjänkaltaisuus	22	<i>– – venäjän kielen kuuloisen intonaation ja venäjän kuuloisten sanojen perusteella.</i>
äännepiirteet	20	<i>Kaksi erilaista s-äännettä, g keskellä sanaa – –</i>
sanasto	16	<i>– – siinä on erikoisia sanoja mitkä eivät viittaa suoraan huonon suomenkielentaitoon eivätkä ehkä suomen murteen. – –</i>
suomen kielestä poikkeavat kielen ilmiöt	13	<i>– – monet sinänsä tutut sanat poikkeavat suomen kirjakielistä – –</i>
osaa karjalaa tai tunnistaa sen	10	<i>Olen kuullut karjalaisten puhetta – –</i>
kuulostaa karjalalta	9	<i>Kuulosti karjalankieleltä. Tosin vanhempi väki käyttää enemmän murre sanoja</i>
prosodiset ilmiöt	8	<i>Tunnistettavia sanoja, mutta puheen painotus ja nuotti vierasperäisen oloinen, joten päätin kyseessä olevan karjalan kieli.</i>
muotopiirteet	7	<i>Esimerkiksi "sanotah" kuulostaa karjalaiselta.</i>
vertailu sukukieliin	7	<i>Näytteen kieli ei kuulosta Eestinkieleltä joten luulen sen olevan karjalankieltä</i>
muiden vaihtoehtojen poissulkeminen	3	<i>– – Eikai se mitään muuta-kaan kieltä voi olla 😊</i>
ei perustelua tai ei voi tulkita	3	<i>Fiilispohjalta</i>

Suurin yksittäinen esiin nouseva perustelu on suomenkaltaisuus. Jopa 30 perustelussa käy ilmi, että informantin mielestä livvi muistuttaa suomea jollakin tavalla. Kieltä kuvataan muun muassa *suomen kaltaiseksi* sekä *suomen kuuloiseksi*. Muutamassa vastauksessa esiintyy ilmaus *huonon suomen kuuloinen*. Tähän kategoriaan jaottelen myös *kieli on ymmärrettävää suomalaiselle* -tyyppiset perustelut, sillä jos vierasta kieltä voi ymmärtää, siinä täytyy olla joitakin samoja piirteitä kuin vastaajan omassa kielessä. Esimerkissä (1) vastaaja sekä huomaa livvin yhteyden suomen itämurteisiin että ilmaisee kielen olevan enimmäkseen ymmärrettävää suomen kieltä osaavalle.

- (1) *Itämurteista tutut persoonapronominit (esim. myö), näyte oli suurimmaksi osaksi ymmärrettävää pelkällä suomen taidolla.*

Toiseksi eniten esiintyy venäjänkaltaisuuteen liittyviä perusteluita. Informantit käyttävät esimerkiksi ilmauksia *venäläinen tvisti, sekoitus suomea ja venäjää, venäläiset vaikutteet, venäläinen intonaatio ja venäläinen ääntämys*. Taulukosta 3 käy ilmi, että kaikkiaan venäjänkaltaisuuteen liittyviä perusteluita esiintyy 22. Lähes kaikki niistä, jotka mieltävät livvin jollain tapaa venäläiseksi, ajattelevat sen olevan myös jollain tapaa suomalaista (esimerkki 2). Kuten kerroin luvussa 1.2., venäjän kieli on vaikuttanut livvin kehitykseen. Maallikoiden havainto livvin venäjänkaltaisuudesta on siis oikea. Aikaisemmissakin tutkimuksissa karjalaa on kuvattu sekakieleksi (Kunnas 2013; Palander 2015).

- (2) *Käytetty kieli oli helpohkoa ymmärtää suomenkieliselle, mutta siinä oli venäläisiä vaikutteita.*

Vaikka maallikoilla ei ole tarkkaa kielitieteellistä termistöä käytettävissään, omasta murteesta tai yleiskielestä erottuvat ääntämystavat ja äänneerotetaan kyllä (Mielikäinen & Palander 2014a: 215–216). Informanttini ovat kiinnittäneet huomiota s-, g- ja z-äänneisiin. Äännepiirteistä eniten informantit mainitsevat juuri soinnilliset klusiilit myös Palanderin (2015) tutkimuksessa, ja Palanderin ja Riionheimon (2018) tutkimuksessakin ne tulevat esille jonkin verran.

Lajittelen äännepiirteiden kategoriaan *pehmeyteen* (esimerkki 3) liittyvät perustelut, joita on neljä kappaletta. Mielikäisen ja Palanderin mukaan (2014a: 221) maallikot kutsuvat soinnillisia konsonantteja pehmeiksi ja soinnittomia konsonantteja koviksi. Livvin, samoin kuin eteläkarjalan, näytteessä esiintyy soinnillisia konsonantteja, ja vastaajat ovatkin kiinnittäneet niihin huomiota. Uskon pehmeiden vaikutelman johtuvan suurimmaksi osaksi soinnillisista konsonanteista ja š:stä (ks. Palander & Riionheimo 2018: 61).

Myös *sihisemiseen* ja *suhisemiseen* (esimerkit 3, 4) sekä *venymiseen* (esimerkki 4) liittyvät kommentit ovat äännepiirteiden kategoriassa. Sihisemisen ja suhisemisen informantit ovat varmasti tulkinneet š-äänneestä. Siirtokarjalaisten puhetta on kuvattu *sihahtelevaksi* karjalan kielen š:n sekä mahdollisesti soinnillisten s-äänneiden vuoksi (Mielikäinen & Palander 2014a: 221). *Venyminen* on terminä monitulkintaisempi. Maallikot voivat viitata

sillä esimerkiksi geminaatioon, vokaalien pidentymiseen tai assimilaatioon (Mielikäinen & Palander 2014b: s.v. *venyttää*).

- (3) *Pehmeys ja suhuäänteet* viittasivat karjalaan.
- (4) *Äänteet, venyminen, suhut*. Mutta voisi olla venäjänkieltä äidinkielenään puhuva joka puhuu suomea.

Sanastoa perustelunaan käyttävät informantit mainitsevat esimerkiksi ilmaisut *tunnistettavat sanat, erilaiset sanat* ja *erikoiset sanat*. Kolme vastaajaa tunnistaa karjalan sekä suomen itämurteiden persoonapronominit *sie* ja *myö*, vaikkakin näytteessä *sie* tarkoittaa 'siellä' eikä 'sinä'. Nupposen (2005) sekä Palanderin (2015) tutkimuksissa persoonapronominit *mie* ja *sie* ovat olleet informanteille vahvasti karjalaan liitettäviä piirteitä, joten olisi voinut ajatella, että minunkin aineistossani persoonapronomini tulisi vahvemmin esille. Voikin olla, että *mie* on helpommin muistettava tai tunnistettava kuin *myö*.

Mielenkiintoista sanasto-kategoriassa on kuitenkin se, että maallikot voivat kuvata mitä vain äänne- ja muotopiirrettä tai murrepiirteiden eroja käsitteellä *sana* (Mielikäinen & Palander 2014a: 131; Mielikäinen & Palander 2014b: s.v. *sana*). Suurin osa informanteista ei anna esimerkkiä siitä, mistä sanasta tai sanoista he päättelevät kielen olevan karjalaa (esimerkki 5). Sanasto-kategoria saattaisi siis olla pienempi, jos olisin huomannut pyytää konkreettisia esimerkkejä. Voi tietenkin myös olla, että *niškoi*, *myö* ja *sie*, vaikkakin väärintulkittuna näytteestä, ovat sanoja, joiden yleisesti tiedetään kuuluvan karjalan kieleen, mutta informantit eivät ole nimenneet niitä vastauksissaan.

- (5) *Rytmistä, sanoista*

Aineistoni maallikot siis sekoittavat sanaston ja muoto- tai äännepiirteet keskenään. Esimerkiksi aineistossa esiintyvä ilmaus *venäläiset lainasanat* on mielenkiintoinen, sillä näytteessä ei ole venäläisiä lainasanoja. Informantit luultavasti tarkoittavatkin sanoja, joissa on vierasperäisiä äännteitä. Kuten edellisessä kappaleessa kerroin, maallikot käyttävät termiä *sana* hyvin laajasti. Esimerkistä (6) olen laskenut sanostoperusteluksi sanan *niškoi* 'varten', mutta *sinunke* 'sinun kanssasi' kuuluu jaottelussani muotopiirteisiin, sillä *-ke* on komitatiivin sijapäätte. Sananmuoto *sinun* on suomalaisille tietenkin tuttu, joten morfologinen poikkeavuus, siis sijapäätte *-ke*, lienee syy *sinunke*-muodon esiin nostamiselle.

(6) *Tunnistin pari tuttua karjalankielistä sanaa, **sinunke** ja **niškoi**.*

Suomen kielestä poikkeavat kielen ilmiöt -kategoriaan kuuluu monenlaisia perusteluja, joita yhdistää se, että informantti joko tuo esille näytteen kielessä esiintyvän poikkeavuuden suomen kielestä tai kuvailee näytteen kieltä jollain tapaa vieraaksi. Informantit mainitsevat esimerkiksi *vieraan soinnin, vierasperäisen nuotin ja painotuksen* sekä *poikkeavat sanat*. Yksi informantti mainitsee, ettei täysin ymmärtänyt näytettä. Koska lajittelin ymmärrettävyyteen liittyvät perustelut suomenkaltaisuuteen, vastaavasti lajitteleen suomen kielestä poikkeavien ilmiöiden kategoriaan vastaukset, jotka liittyvät näytteen epäselkeyteen. Mielikäinen ja Palander (2014a: 81) nimeävät kielten ensisijaiseksi erottelukriteeriksi ymmärrettävyyden ja vierauden. Esimerkin (7) kaltaiset perustelut, joita on muutamia, kuuluvat tähän kategoriaan, vaikka informantit eivät tarkennakaan, mitkä piirteet eivät ole suomenkaltaisia.

(7) *Se kuulosti hieman suomelta, **mutta ei kuitenkaan**.*

Informanteista 10 tunnistaa livvin, koska joko osaa karjalaa itse tai tunnistaa sen muista syistä, esimerkiksi sukulaisen kielitaustan tai harrastuksen vuoksi. Niin kuin luvusta 5.2. käy ilmi, informanteistani 20:lla on karjalankielisiä kontakteja. On hyvin todennäköistä, että useampi on kyllä tunnistanut näytteen karjalaksi vaikkapa sukutaustansa vuoksi, mutta perustelussa se ei tule esille. En kuitenkaan tarkastele yksittäisten vastaajien lomakkeita, joten en voi ottaa tähän enempää kantaa tämän tutkimuksen puitteissa.

Kuulostaa karjalalta -kategoriassa informantit käyttävät tyypillisesti *X kuulostaa/tuntuu Y:ltä* -muottia, joka on esimerkiksi Elina Rajalan (2016: 47–48) pro gradu -tutkielman aineistossa laajasti käytetty metakielen muotti. Informanttini usein jättävät pois X:n ja Y on usein *karjalalta*, kuten taulukon 3 esimerkistä (*Kuulosti karjalankieleltä – –*) näkee. Informantit käyttävät muottia runsaasti myös muissa yhteyksissä, esimerkiksi *kieli kuulostaa venäjältä* tai *kieli kuulostaa suomelta*, mutta en huomioi niitä tässä kategoriassa. Mielikäinen ja Palander (2014a: 112) kirjoittavat, että *kuulla*, *kuulua* ja *kuulostaa* -verbejä käytetään yleisesti kuvaamaan murteiden eroja.

Kuulostaa karjalalta -kategoriassa on monenlaisia vastauksia. Muutama, joille karjalan kieli oli ennalta tuttua, on huomionut, että näytteen kieli kuulostaa tutulta tai samalta

kuin heidän aiemmin kuulemansa kieli. Jotkut informantit ovat tarkentaneet, mikä näytteen piirre kuulostaa karjalan kieleltä, kuten seuraavassa esimerkissä 8. Kategoriaan kuuluu myös kuvailua siitä, miltä näyte kuulostaa, esimerkiksi *pehmeältä* tai *suomen ja venäjän sekoitukselta*. *Kuulostaa*-verbin lisäksi aineistossa esiintyy *olla kuultavissa* -ilmaisu (esimerkki 9).

- (8) *Esimerkiksi ”sanotah” kuulostaa karjalaiselta.*
 (9) *Joidenkin sanojen lopussa oli kuultavissa h, samoin ässät kuulostivat karjalaisilta.*

Prosodially tarkoitetaan niitä ilmiöitä, jotka vaihtelevat puheessa. Niitä ovat esimerkiksi puhenopeus, sanojen painotus sekä äänen sävy, korkeus ja voimakkuus. (Mielikäinen & Palander 2014a: 201.) Aineistossani maallikot käyttävät termejä *intonaatio*, *nuotti*, *sointi*, *painotus* ja *rytmi*. Eräs informantti esimerkiksi kuvailee näytteen kielen intonaatiota *venäjän kielen kuuloiseksi*. Kielen nuottia kuvataan *venäläisvaikutteiseksi* ja vierasperäiseksi ja sointia *vieraaksi*. Maallikoille intonaatio, nuotti ja sointi tarkoittavat murteita erottavaa sävelkulkua (Mielikäinen & Palander 2014a: 144; Mielikäinen & Palander 2014b: s.v. *intonaatio*; s.v. *nuotti*).

Mielikäinen ja Palander (2014a: 201–202) kirjoittavat, että puheen rytmi muodostuu painollisten ja painottomien tavujen vaihtelusta ja että sanojen lyhentymäilmiöt, esimerkiksi loppu- ja sisäheitto sekä loppukonsonanttien kato, vaikuttavat rytmiin. Karjalaisten puhetta on kuvailtu esimerkiksi rytmiltään laulavaksi (Palander 2015: 53). Livvinkielisen näytteen rytmiin kiinnittää huomiota kaksi informanttia, mutta kumpikaan ei tarkenna, miksi rytmi on heidän mielestään karjalainen. Sanan *painolla* ja *painotuksella* maallikot voivat viitata moniin eri murre-eroihin, esimerkiksi äänne- tai muotopiirteisiin ja sävelkulkun. *Paino* voi liittyä myös joidenkin äänteiden kestoon tai laatuun tai jopa murteelliseen puhetapaan. (Mielikäinen & Palander 2014a: 126–127; Mielikäinen & Palander 2014b: s.v. *painotus*.) Aineistossani informantit käyttävät ilmauksia *vierasperäinen painotus* sekä *karjalankielinen painotus*.

Eeva Yli-Luukko (1993: 216) kirjoittaa, että suomen murteet jakautuvat eteläisiin ja pohjoisiin. Korkeaäänisiin eteläisiin murteisiin kuuluvat lounais-, kaakkois- ja hämäläismurteet, kun taas matalaäänisiin pohjoisiin murteisiin kuuluvat pohjalais- ja savolaismurteet. Lännessä asuvat kiinnittävätkin usein huomiota Itä-Suomen murteiden

intonaatioon. Sen sijaan suomen itämurteiden ja karjalan kielen intonaation yhteneväisyyksiä ei ole tutkittu (Palander 2015: 51, 53–54). Aineistossani maallikot, joista suurin osa ei siis ole Itä-Suomesta kotoisin, kiinnittävät erityisesti huomiota prosodiaan, jos se kuulostaa heistä vieraalta tai venäläiseltä. Aineistossani livvin prosodiaa ei yhdistetä suomen itämurteisiin, vaan venäjään.

Livvin muotopiirteistä informantit huomioivat sananloppuisen *h:n*, joka mainitaan kolmesti, sekä komitatiivin päätteeseen *-ke*, jota käsittelin jo aiemmin tässä luvussa. Yksikään informantti ei kuitenkaan mainitse nimeltä *-ke*-sijapäätetä, vaan informantit käyttävät esimerkiksi termiä *sinunke-sana* (esimerkki 6). Sananloppuisesta *h:ta* kutsutaan esimerkiksi *loppu-h:ksi*. Yksi informantti perustelee valintaansa *sanojen päätteillä*, muttei tarkenna, mitä päätteitä tarkoittaa. Maallikoille päätteet voivat tarkoittaa kaikenlaisia sanan lopun kielenaineiksia (Mielikäinen & Palander 2014a: 125). Toinen informantti taas mainitsee *erilaisen taivutuksen* ja toinen *venäjän tyyliset loput sanoissa*. Taivuttamisella maallikot voivat tarkoittaa mitä tahansa murteellista muotoa (Mielikäinen & Palander 2014a: 124). *Venäjän tyylisillä loppuilla* informantti tarkoittanee liitepartikkelia *-gi* ’-kin’, joka ei ole venäläinen alkuperältään, tai *matkalazih*-sananmuodon loppua *-zih*. Venäjän vaikutus kuuluu *z*-äänteessä, mutta morfologisesti tarkasteltuna *-zih* ei ole yksi morfeemi eikä venäläistä perua.

Informantit vertaavat livviä eniten suomeen ja venäjään. Suomen lisäksi suomalais-ugrilaisista kielistä mainitaan viro sekä saame. Karjalaa ja viroa verrataan toisiinsa viisi kertaa, karjalaa ja saamea kaksi. Yhden informantin vastauksesta huomaa, että informantti hahmottaa karjalan suomelle läheisemmäksi kuin viro ja saame ovat, kuten seuraavassa esimerkissä 10:

- (10) *Ymmärsin suunnilleen, mitä sanottiin, joten kielen on pakko olla suomelle läheisempää sukukieltä kuin viro tai saame.* – –

Muiden vaihtoehtojen poissulkeminen -kategoriaan kuuluvat vastaukset ilmaisevat sitä, että vastaaja ei keksi, mitä muutakaan kieltä näytteessä voitaisiin puhua. Kolmesta vastaajasta kahdella on muitakin perusteluita, esimerkiksi suomenkaltaisuus. Yksi on kertonut, miksi ei ensin arvioinut näytteen kieltä karjalaksi (esimerkki 11).

- (11) *Aluksi laitoin, että tuo ei ole Karjalaa, mutta muutin sitten vastaukseni kuunneltuani sitä uudestaan ja mietittyäni, että mitä muuta kieltä se voisi olla. Mielestäni puheen nuotti tuossa ei kuitenkaan ole karjalainen*

Viimeinen kategoriani sisältää vastaukset, joissa informantti ei perustele vastaustaan sekä perustelut, joista ei voi tulkita, mitä informantti tarkoittaa. Livvin kohdalla vain yhden informantin vastaus ei ole tulkittavissa. Informantti käyttää ilmaisua *lyhennetyt sanat*. Mielikäisen ja Palanderin (2014b s.v. *lyhentää*) mukaan *lyhentämisellä* maallikot voivat tarkoittaa äänteiden katoa, loppuheittoa tai pikapuhemuotoja. Loppuheittoa tai pikapuhemuotoja livvinkielisessä näytteessä ei kuitenkaan esiinny. Informantti voisi mahdollisesti tarkoittaa joko liitepartikkelia *-gi 'kin'* tai sanaa *sie 'siellä'*. Tällöin vastaus voisi kuulua muotopiirteisiin, mutta en voi olla täysin varma.

Informanteista 22 eli 27,5 % ei pitänyt näytettä karjalankielisenä. Taulukkoon 4 olen merkinnyt, miksi kieliksi livviä arvioidaan.

TAULUKKO 4. Arviot siitä, mitä kieltä näyte edustaa.

Kieli	Määrä, n = 23	Esimerkki
suomi	11	<i>Kuulosti suomalta hyvin venäläisellä aksentilla.</i>
ei arviota	8	<i>Kuulostaa Suomen ja Venäjän sekoitukselta, en tiedä mitä kieltä.</i>
viro	2	<i>Enkä enempi viroa! Mummu ei puhunut noin! Puhui selvemmin suomea, mut just noita murteita mukana!</i>
jokin sukukieli	2	<i>Jotain venäjän ja suomen sukulaiskieltä. Liian venäläismäinen karjalaksi.</i>

Suurin vastaajien joukko niistä, jotka eivät pidä näytettä karjalana, uskoo näytteellä puhuttavan suomea. Näistä seitsemän informanttia kuvailee, että näytteessä puhutaan *suomea venäläisellä aksentilla*. Aksentti voi maallikoille tarkoittaa esimerkiksi äänenpainoa (Mielikäinen & Palander 2014b: s.v. *aksentti*). Aineistoni informanteille *aksentti* tarkoittaa vierasperäistä, lähes aina venäläistä, ääntämistapaa.

Kahdessa vastauksessa näytteen kieltä kuvaillaan *huonoksi suomeksi*. Ulkomaalaisten puhumaa suomea kuvaillaan usein *huonoksi suomeksi* (ks. esim. Niemelä 2016: 89). Lisäksi suomalaiset maallikot eivät aina hahmota, että suomella on hyvin läheisiä sukukieliä, jotka kuulostavat samalta kuin suomi, mutta jotka kuitenkin ovat eri kieliä. Onkin tyypillistä, että tällaisia kieliä nimitetään *suomeksi* tai *huonoksi suomeksi* (Niina Kunnas, suullisesti).

Kolme informanttia arvelee näytteessä puhuttavan suomen murretta. Yksi arvelee kieltä Etelä-Karjalan murteeksi, ja kaksi arvelee sen olevan Lapin murretta. Ainakin toinen heistä yhdistää livvin Lappiin sananloppuisen *-h:n* takia (esimerkki 12). Kuten kerroin muotopiirteitä käsitellessäni, kolme livvin karjalaksi tunnistanutta perustelee valintaansa *loppu-h:lla*. Sananloppuinen *-h* ei siis ehkä ole maallikoille piirre, joka vahvasti yhdistetään karjalaan. Myös Riionheimon ja Palanderin (2017: 221) tutkimuksessa *-h* saa maallikot paikantamaan ääninäytteen Lappiin tai Pohjois-Pohjanmaahan Karjalan sijaan.

(12) *H-viittaisi lappiin*

Kaksi informanttia arvelee kieltä viroksi. Taulukossa 4 viro-kategorian esimerkin informantti vertaa näytteen kieltä viron kielen lisäksi isoäitinsä puhutapaan. Informantin isoäiti on luultavasti siis puhunut jotain toista karjalan varieteettia tai jopa Etelä- tai Pohjois-Karjalan murretta, eikä informantti välttämättä tiedä, että karjalan kieliä on useita.

Kaksi informanttia ajattelee näytteellä puhuttavan jotakin suomen sukukieltä. Taulukossa 4 esittelemäni jokin sukukieli -kohdan esimerkki on muutenkin todella mielenkiintoinen, sillä informantti vaikuttaisi pitävän venäjää ja suomea sukukielinä. Kaikille informanteilleni ei ole kovin helppo hahmottaa kielten välisiä suhteita.

Kahdeksan vastausta olen lajitellut ei arviota -kategoriaan. Nämä informantit eivät osaa kertoa, mitä kieltä näytteessä heidän mielestään puhutaan, mutta muutama kuvailee, millaista näytteessä puhuttu kieli heidän mielestään on. Neljässä näistä vastauksessa mainitaan venäjän kieli. Yksi informantti toteaa, ettei kieli kuulosta karjalalta. Voi olla, että vastaaja on kuullut jotain toista karjalan kielen varieteettia. Kaksi informanttia osaa nimetä useitakin karjalan kielen ominaispiirteitä, mutta silti he päätyvät vastaamaan, että näytteessä ei puhuta karjalaa (esimerkit 13, 14).

- (13) *K:n korvautuminen G:llä kuulostaa karjalalta, samoin joidenkin sanojen ah-pääte ja soinnillisemmat s-kirjaimet, mutta kokonaisuus kuulostaa enemmän suomelta. Karjala on yleensä ollut itselleni ehkä enemmän "melkein, mutta ei ihan"-ymmärrettävää. – –*
- (14) *Ei ole vahvaa tietoa suuntaan eikä toiseen. Huomasin että käytettiin pehmeää g:tä, mistä tuli mieleen eestiläinen vaikutelma. Käytettiin sanaa mie mutta sitä on useissa murteissa, joten ei sen perusteella pysty mitään sanomaan. Keskellä tuli klusteri sanoja jotka kuulostivat venäläistyylisimmältä kuin muu sisältö.*

Yksi vastaaja arvelee, että näytteessä oleva kieli olisi Vienan seudulta (esimerkki 15), mikä on mielenkiintoista, sillä vastaaja ei kuitenkaan tunnistanut kieltä karjalaksi. Voi olla, että vastaaja ei pidä vienankarjalaa karjalana. On myös mahdollista, ettei vastaaja tiedä Vienassa puhuttavan karjalaa. Kunnas (2013: 298) on kirjoittanut, että monilla karjalaisilla ei ole selkeää kuvaa karjalan muista varieteeteista tai niiden puhujista. Kyseessä voi tietenkin olla myös näppäilyvirhe. Lajittelin vastauksen ei arviota -kategoriaan tämän monitulkintaisuuden vuoksi.

(15) *Olisiko Vienan seudulta...*

Luvussa 2 esittelin Prestonin (1996) luokittelun maallikoiden kielihavainnoista. Aineistoni maallikoille suomen- ja venäjänkaltaisuus sekä äännepiirteet ovat piirteitä, joista on helppo tehdä havaintoja, kun taas prosodia ja muotopiirteet eivät ole. Enimmäkseen maallikot ovat tehneet oikeita havaintoja livvistä, mutta havaintoja ei osata kuvata kovin yksityiskohtaisesti. Esimerkiksi sanastosta ja prosodiasta informantini eivät anna täsmällisiä selityksiä, vaan ilmiöitä kuvataan yleisluonteisesti. Joitakin virheellisiäkin havaintoja on, kuten erään informantin huomaamat *venäjän tyyliset loput sanoissa*, mitä käsittelinkin jo muotopiirteissä.

6.2. Vienankarjalan näyte

Toinen karjalankielinen näytteeni on 8 sekuntia kestävä katkelma vienankarjalasta. Tämäkin näyte on Karjalan Sivistysseuran nettisivuilta (2020b). Näytteessä puhuu Pekka

Zaikov, joka on luonut vienankarjalaisiin murteisiin pohjautuvan kirjakielen. Nettisivuilla on näyte litteroituna sekä suomennos. Käyttämäni katkelma ja sen suomennos kuuluvat näin:

Sanottih, jotta ei pijä tallata kynnyksellä, vain pitäy harpata kynnyksestä piäličči, muiten tulou riähkä.

”Sanottiin, että ei pidä astua kynnykselle, vaan pitää harpata kynnyksen yli, muuten tekee syntiä.”

Vienankarjalankielistä näytettä pitää karjalana 61 informanttia eli 76,3 % informanteista. Alla olevassa taulukossa 5 on koottuna informanttien perustelut, joita on yhteensä 132. Kategoriat ovat muuten samat kuin livvinkielisen näytteen analyysissä, mutta sukukieliin vertailua ei vienankarjalan näytteen kohdalla esiinny. Yhteenvedossa esitän arvioni siitä, miksi informantit eivät vertaile vienankarjalaa muihin sukukieliin kuin suomeen.

TAULUKKO 5. Perustelut sille, että näyte edustaa karjalaa.

Perustelu	Määrä, n = 133	Esimerkki
suomenkaltaisuus	30	<i>Kuulostaa suomen murteelta, jossa venäläisiä sanoja.</i>
sanasto	21	<i>Kuullosti sille, mitä kuvittelen karjalankielen sanoiksi</i>
äännepiirteet	19	<i>Näytteessä oli – – soinnukkuutta ja pehmeyttä.</i>
kuulostaa karjalalta	15	<i>Kuulostaa taas joltsin vienankarjalalta.</i>
suomen kielestä poikkeavat kielen ilmiöt	14	<i>Veikkaisin, että kyseessä on karjalan kieli, koska osa puheesta oli suomen kaltaista, osa vierasta.</i>
venäjänkaltaisuus	12	<i>Kuulosti suomen ja venäjän risteymäältä eli saattaisi olla karjalaa</i>
osaa karjalaa tai tunnistaa sen	7	<i>Isoäitini käytti satunnaisesti riähkä-sanaa.</i>
ei perustelua tai ei voi tulkita	7	<i>Onpas hankalaa! Karjalaa tässä kuitenkin puhutaan.</i>
muotopiirteet	4	<i>– – loppu-h – –</i>
prosodiset ilmiöt	2	<i>– – Myös aksentti puheessa ei ole suomen kieleen viittaava.</i>
muiden vaihtoehtojen poissulkeminen	2	<i>En tunnista miksikään muuksi kieleksi.</i>

Suomenkaltaisuus-kategorian perustelut ovat hyvin samanlaisia kuin livvinkin kohdalla. Informantit käyttävät esimerkiksi ilmaisuja *suomen vaikutteita* sekä *venäjän sanoja suomen seassa*. Usean informantin vastauksesta voi huomata, että kieltä pidetään hyvin suomenkaltaisena. Esimerkiksi yksi informantti arvelee, että tätä karjalan murretta puhutaan todella lähellä Suomen rajaa, ja yksi vertaa kieltä testissäni olleeseen Etelä-Karjalan murteeseen. Esimerkin (16) informantti jopa pitää näytettä suomena sen viimeisiin sanoihin asti. Sana *riähkä* on siis luultavasti selkeä vihje siitä, ettei näytteellä puhutakaan suomea. Aiempien tutkimusten perusteella vienankarjalaiset itsekin ajattelevat, että vienassa on runsaasti suomen vaikutusta (ks. esim. Kunnas 2018).

(16) *En ole varma onko näyte karjalaa, lukuunottamatta näytteen muutamaa viimeistä sanaa luulin että näyte oli suomea.*

Sanasto-kategoriassa esiintyy ilmauksia kuten *oudot sanat*, *erikoissanat* ja *tunnistamattomat sanat*, mutta enimmäkseen informantit kommentoivat sanoja hyvin epätarkasti, esimerkiksi ilmaisuilla *muutama sana*, *sanavalinnat* ja *sanasto*. Informantit tunnistavat vienankarjalan näytteestä sekä karjalan että suomen sanoja. Palanderin ja Riionheimon (2018: 60) tutkimuksen informanteille *karjalaiset sanat* tarkoittaa venäjämäistä lainattua sanastoa, jota suomessa ei ole, vaikka sanasto muuten olisikin suomen mukaista.

Riähkä-sanan mainitsee kolme informanttia, ja kaikki heistä tunnistaa sen karjalan kielesi. Myös *piäliči*-muodon mainitsee kolme informanttia. Yksi näistä kuvailee sen olevan *ymmärrettävä, muttei suomelle tyypillinen*. Informantin tapa kuvailla muotoa on *ymmärrettävä*, sillä kyseessä on *pää*-sanan johdos, mutta *č*-affrikaattaa ei suomessa ole. Yksi informantti kirjoittaa näytteessä olevan *venäläisiä sanoja*. Sana *riähkä* on luultavasti venäläisperäinen laina (venäjässä *rpex* 'synti'), mutta luultavammin venäläinen vaikutelma syntyy informantille juuri *čč*-affrikaatasta.

Vienankielisen näytteen yksittäisistä äännepiirteistä informantit kiinnittävät eniten huomiota affrikaataan, jota on litteroitu tai kuvailtu seuraavilla tavoilla: *pehmeä ts*, *dzi*, *tshi-äänne*, *piällitsi* ja *piälizi*. Kolme informanttia mainitsee *suhuäänteet*, ja yksi erottaa näytteestä kaksi erilaista *s*-äännettä. Kyseinen informantti tulkinnee *č*:n *s*-äänteeksi, sillä näytteessä on vain yksi *s*-äänne. *Pehmeys* mainitaan kolmessa vastauksessa. Pehmeiden tulkinta voi johtua esimerkiksi affrikaatasta tai liudennuksesta sananmuodossa *muiten*.

Riionheimon ja Palanderin (2018: 56) tutkimuksessa liudennusta kuvaillaan pehmeäksi. Lisäksi kansanlingvistisen sanakirjan (2014b s.v. *pehmeys*) mukaan pehmeydellä maallikot voivat kuvailla esimerkiksi puheen sävyä. Zaikovin ääntä ja puhetapaa voisi hyvinkin kuvailla pehmeäksi, eli kommentit voivat johtua siitäkin. *Soinnukkuus* ja *venyminen* mainitaan kerran.

Vienankarjalan kuulostaa karjalalta -kategoriaan kuuluvat vastaukset ovat hyvin samantlaisia kuin livvinkin vastaavan kategorian perustelut, mutta esimerkkejä annetaan vähemmän, kun taas lyhyitä *kuulostaa siltä* -tyyppisiä perusteluja on enemmän. Yksittäisiä sanastoesimerkkejä informantit antavat joitakin (esimerkki 17), ja niiden lisäksi yksi informantti mainitsee *sanaston ja painotuksen*.

(17) "*Piälizi*", "*mjuuten*" kuulostivat karjalalta.

Esimerkin (17) mukaista *mjuuten*-muotoa näytteellä ei tosiasiaassa kuulla. Myös aiemmissa tutkimuksissa vastauksia perustellaan sanoilla ja muodoilla, joita näytteissä ei kuulla (ks. esim. Kunnas 2018: 135). Palander ja Riionheimo (2018: 54) havaitsivat maallikoiden tuottavan esimerkiksi virheellisiä tai hyperdialekttaalisia muotoja ja sanoja, mikä voi johtua siitä, ettei kielimuoto ole informanteilla hallussa. Minun tutkimukseni tapauksessa se on erittäin todennäköistä, sillä vain 25 prosentilla informanteistani on kontakti karjalan kieleen. Informantin tulkitsema *mjuuten* syntyy luultavasti siitä, että informantti kuulee *muiten*-muodossa esiintyvän liudennuksen. Sitä on Riionheimon ja Palanderin (2017: 230) tutkimuksessakin imitoitu j-kirjaimella, ja Mielikäinen ja Palander (2014a: 179) kommentoivat sen olevan vaikeasti jäljiteltävissä tai kuvailtavissa oleva piirre.

Osa informanteista pitää näytteen äännepiirteitä ja sanastoa suomesta poikkeavina. Yksi informantti ajattelee vienankarjalankin kohdalla *suhuäänteet* ja *venymisen* ilmiöiksi, jotka erottavat näytteen kielen suomesta. Suhuäänteitä vienankarjalassa käsittelinkin aiemmin tässä luvussa. Yksi informantti mainitsee, ettei puhujan *aksentti* viittaa suomen kieleen. Yksikään informantti ei sano, ettei ymmärtäisi tätä näytettä.

Venäjänkaltaisuus-kategoriassa esiintyy muun muassa seuraavanlaisia ilmauksia: *venäjän sanoja suomen seassa, ääntämyksessä venäläisyyttä, suomen ja venäjän vaikutteita*

sekä *jotain venäläistä mukana*. Venäjänkaltaisuuteen liittyviä perusteluita on 12. Yhtä lukuun ottamatta (esimerkki 18) kaikki informantit, jotka mieltävät livvin venäjänkaltaiseksi, huomioivat myös näytteen suomenkaltaisuuden. Vienankarjalaan onkin vaikuttanut sekä suomen että venäjän kieli (Kunnas 2007: 313), vaikka venäjän vaikutus onkin vahvinta livvissä (Sarhimaa 2017: 45).

- (18) ***Kuuluu venäläisvaikutus, pehmeys. Sanottih, piällitsi, erottui ainakin kaksi erilaista s äännettä.***

Lajittelen seitsemän vastausta osaa karjalaa tai tunnistaa sen -kategoriaan. Kaksi informantia mainitsee tunnistavansa kielen isoäitinsä puhutavan vuoksi, ja kaksi kertoo sen kuulostavan tutulta. Eräs informantti taas vertaa kieltä kuulemiinsa karjalaisiin lauluihin.

Muotopiirteitä informantit mainitsevat vain hyvin vähän. Sananloppuisen *h:n* huomaa vain kolme informanttia. Eräs informantti kiinnittää lisäksi huomiota näytteessä esiintyviin suomesta poikkeaviin sijamuotoihin (esimerkki 19). Näytteessä esiintyykin sijamuoto, jota suomessa ei ole, mutta joka muistuttaa suomen adessiivia. Eksternatiivi vastaa muun muassa kysymyksiin *missä, mihin, kelle, milloin ja miten*. Vienankarjalassa eksternatiivin päätte on *-llä*, muissa karjalan varieteeteissa *-l* tai suffiksin edellä *-lle*. (Ahtia 1936: 44; Ahtia 2014: 50.) Näytteessä esiintyvän muodon *kynnyksellä* vastine suomessa on allatiivi, *kynnykselle*. Toinenkin poikkeavuus on. Näytteessä nimittäin sanotaan *kynnyksestä piäličči*, joka kuuluu suomeksi *kynnyksen yli*. Näytteessä käytetään elatiivia, joka on tietenkin myös suomen sijamuoto, mutta suomen kielessä *yli*-adposition kanssa käytetään genetiiviä. Informantin havainto pitää siis paikkansa.

- (19) ***Kieli muistuttaa suomea läheisesti, mutta joitakin **tuttujen sanojen sijamuotoja on käytetty suomelle epätyypillisesti (kynnyksellä, kynnyksestä).*****

Prosodisista ilmiöistä mainitaan *painotus* sekä *aksentti*. Puheen painotusta kuvaillaan karjalan kielen mukaiseksi, aksentti sen sijaan *ei ole suomen kieleen viittaava*. Kuten kerroin luvussa 6.1., *painotuksella* maallikot voivat tarkoittaa esimerkiksi sävelkulkua, ja *aksentilla* informanttini tarkoittavat venäläistä ääntämystä.

Muiden vaihtoehtojen poissulkeminen -kategoriassa on kaksi vastausta, joista toisessa vastaaja antaa myös toisen perustelun (esimerkki 20). Seitsemän informanttia ei perustele vastaustaan ollenkaan.

(20) *Samankaltaisuutta suomen kanssa enkä keksinyt mikä muu kieli voisi olla kyseessä*

19 informanttia eli 23,8 % informanteista ei pidä näytteen kieltä karjalana. Taulukossa 6 esitän informanttien arviot.

TAULUKKO 6. Arviot siitä, mitä kieltä näyte edustaa.

Kieli	Määrä, n = 19	Esimerkki
suomi	13	<i>Suomen murre joka toi mieleen jonkun österbott-nisk-finland-svenska-murteen ilman ruotsinkielisiä sanoja :D</i>
ei arviota	4	<i>En tiedä. Vois ehkä olla karjalaa.</i>
meänkieli	1	<i>Saattaa olla, voisi olla myös meänkieltä</i>
viro	1	<i>Tämäkin kuulosti eestiltä.</i>

Kahta lukuun ottamatta kaikki, jotka esittävät arvion kielestä, uskovat näytteellä puhuttavan suomea. Kolmestatoista informantista kahdeksan tarkentaa, että kyseessä on jokin murre. Näistä kaksi nimeää sen itämurteeksi, toinen vielä tarkemmin savoksi. Riionheimon ja Palanderin (2017: 221) tutkimuksessa 63 % liittyy karjalankielisen näytteen itään ja 31 % Savoan.

Eräs informantti vaikuttaa ajattelevan, että näytteen puhuja puhuu suomen murretta, joka muistuttaa suomenruotsin Pohjanmaan murretta. Suomenruotsilla on neljä murrealuetta: Pohjanmaa, Ahvenanmaa, Turunmaa ja Uusimaa (Kotimaisten kielten keskus 2020c). On mielenkiintoista, että informantti yhdistää karjalankielisen näytteen Pohjanmaan suomenruotsiin, vaikkakin *ilman ruotsinkielisiä sanoja*. Arvauksen taustalla voisi kenties olla jokin prosodiaan tai äännepiirteisiin liittyvä seikka. On myös mahdollista, että informantti yhdistää karjalan sananloppuisen *-h:n* jälkitavujen vokaalien väliseen *h:hon*, jota suomen

kielessä esiintyy muun muassa juuri Pohjanmaan murteissa. Yksi informantti pitää vienankarjalaa virona ja eräs meänkielenä. Neljä informanttia ei ehdota mitään kieltä.

Kaiken kaikkiaan viena pidetään hyvin suomenkaltaisena. Suomen ja vienankarjalan yhteiset piirteet ja sanasto ovat maallikoille helposti huomattavissa, mutta tarkkoja havaintoja ei kovin moni informantti tee. Äännepiirteitä informantit erittelevät jonkin verran, mutta niitä imitoidaan välillä väärin. Huomiot eivät aina ole paikkansapitäviä, esimerkiksi eräs informantti tulkitsee č:n s-äänteeksi. Muotopiirteistä ja prosodiasta havaintoja tehdään hyvin vähän.

6.3. Eteläkarjalan näyte

Eteläkarjalan näyte on niin ikään Karjalan Sivistysseuran nettisivuilta (2020c). Näytteellä puhuu Hilka Salonen, ja se on äänitetty Karjalan liiton kesäpäivillä vuonna 2016. Tästäkin näytteestä on litteraatti ja suomennos Karjalan Sivistysseuran nettisivuilla. Alla on käyttämäni seitsemän sekunnin mittainen katkelma ja sen mukailtu suomennos:

Päivä rubiou jo kaldaudumah ildačurah. Rištiesrahvas lähtiettih kodiloih.

”Päivä rupeaa jo kallistumaan iltapäiväksi. Kasteväki lähti koteihinsa.”

Informanteista 67, eli 83,7 %, piti näytteen kieltä karjalana. Perusteluja on 135, ja ne näkyvät alla olevassa taulukossa 7.

TAULUKKO 7. Perustelut sille, että näyte edustaa karjalaa.

Perustelu	Määrä, n = 135	Esimerkki
suomenkaltaisuus	25	<i>Suomen kuuloinen, mutta seassa outoja sanoja - ääntämys lähellä Suomea</i>
sanasto	24	<i>Karjalan kielen sanoja ja muotoja, "rahvas" ja "tšura" eli selkeää karjalaa.</i>
äännepiirteet	15	<i>Tässäkin voin mennä metsään, mutta konsonanteista tulee mieleen karjala.</i>
kuulostaa karjalalta	15	<i>Kuulosti karjalankieleltä, joka on nykyinen muoti-ilmiö nuoremalla väellä ja jota vanhempi väki puhuu</i>
suomen kielestä poikkeavat kielen ilmiöt	15	<i>Kuulostaa suomelta, mutta mukana suomenkielelle epätyypillisiä äännteitä</i>
muotopiirteet	13	<i>Muistelin jotain että "kotiloihin" sanan käyttö olisi jotain mitä karjalaiset tekevät, että lisää ylimääräistä tavua. Saatan olla väärässäkin.</i>
osaa karjalaa tai tunnistaa sen	10	<i>Kuulosti melko samalta, kuin esim. kuulemani karjalaiset laulut.</i>
venäjänkaltaisuus	9	<i>Sanoja lausutaan vähän venäläisittäin</i>
ei perustelua tai ei voi tulkita	6	<i>Voisi hyvin olla karjalaa.</i>
muiden vaihtoehtojen poissulkeminen	2	<i>Samankaltaisuutta suomen kanssa enkä keksinyt mikä muu kieli voisi olla kyseessä</i>
prosodiset ilmiöt	1	<i>— Poljento ja osa sanoista muistuttavat selvästi suomea —</i>

Suomenkaltaisuus-kategoriassa esiintyy runsaasti *suomen kuuloinen* -tyyppisiä vastauksia. Informantit käyttävät myös sellaisia ilmaisuja kuin *suomea lainasanoilla* ja *suomen ja venäjän kuuloinen yhtäaikaaisesti*. Yksi vastaaja ilmaisee, että ei ainakaan täysin ymmärrä näytteen kieltä (esimerkki 21). Viidessä vastauksessa taas informantti ilmaisee, että näytteen ymmärtää lähes kokonaan.

(21) *Tää kuulostaa taas enemmän suomelta jota ei tajuakaan.*

Sanastoon liittyvät perustelut ovat enimmäkseen hyvin yleisluontoisia. Esimerkiksi ilmaiset *oudot sanat* ja *karjalan kielen sanat* toistuvat usein. Viisi informanttia kiinnittää huomiota sanaan *rahvas* ja kaksi informanttia sananmuotoon *čurah*. Eräs informantti sanoo, että näytteessä on sanoja, joita hänen mielestään ei käytetä suomen murteissa (esimerkki 22):

(22) – – *Poljento ja osa sanoista muistuttavat selvästi suomea, mutta **joukossa on sanoja, joita ei luullakseni esiinny suomen murteissa**, ja joista kaikki eivät ole ymmärrettäviä, vaikka merkityksen voikin enimmäkseen päätellä ("rubioo", "kaltaudumaan", "iltatshuraa", "ristierahvas" jne.).*

Todellisuudessa *rubiou* on samaa kantaa kuin *ruveta*-verbi, joka on suomen kirjakiellesäkin. *Ruveta*-verbin sijaan on kuitenkin jo pitkän aikaa suosittu *alkaa*-verbiä (Maamies 1996), joten *ruveta* voi olla informantille vieras. Suomen murteissa esiintyy *kaltautua*-verbi, joka tarkoittaa kääntymistä tai poikkeamista (SMS 2020 s.v. *kaltautua*). Samaa kantaa on karjalan *kaltavuo*, joka Karjalan kielen sanakirjan mukaan tarkoittaa 'kallistua, kääntyä, päätyä, taipua' (KKS 2020, s.v. *kaltavuo*).

Informantin nimeämät yhdyssanat *ildačurah* ja *rištiesrahvas* eivät ole sellaisenaan käytössä suomen kielessä, mutta yhdyssanojen osat – lukuun ottamatta *čuraa* 'osapuoli, joukko' (KKS 2020 s.v. *tšura*) – kyllä esiintyvät. *Ilda* tarkoittaa tietenkin 'ilta' ja *rištie* on samaa kantaa kuin suomen kielen sana *risti*. Karjalassa *rahvas* tarkoittaa 'väki, ihmiset, kansa' (KKS 2020 s.v. *rahvas*). Suomessa *rahvas* taas on vanhahtava sana tavalliselle maalaisväestölle. Kielitoimiston sanakirja tosin antaa *rahvaalle* myös leikillisen merkityksen 'väki, kansa, yleisö', siis saman kuin karjalan kielessäkin. (KS 2020 s.v. *rahvas*.) Maallikot eivät siis välttämättä hahmota kuulemastaan näytteestä suomen kielen sukulaissanoja. Vain kaksi informanttia on maininnut, että näytteessä esiintyy *suomen sanoja*.

Tietyistä äännepiirteistä informantit huomioivat eniten konsonantit. Kaksi informanttia mainitsee juuri *b-* ja *g-*äänteet, kun taas kaksi mainitsee *konsonantit* yleisesti. *Pehmeys* mainitaan kahdesti, mikä voi johtua näytteen soinnillisista klusiileista tai liudennuksesta sananmuodossa *kodiloih*. Yksi informantti mainitsee *vokaalipäätteet*, millä oletan informantin tarkoittavan *rubiou*-sananmuodon diftongiutumista. Aiemmissä tutkimuksissa (Palander 2015; Riionheimo & Palander 2017; Palander & Riionheimo 2018) diftongiutumista kommentoidaan huomattavasti enemmän kuin omassa tutkimuksessani.

Soinnukkuuteen ja *č-affrikaattaan* viitataan kumpaankin kerran. Lopuissa vastauksissa kommentoidaan *ääntämystä* tai *äänteitä* yleisluontoisesti (esimerkki 23). Palanderin ja Riionheimon (2018: 54) informantit kiinnittävät huomiota siihen, että karjalassa *eA*-yhtymä on muuttunut *ie*:ksi. Omassa aineistossani tämä ei tule esille, vaikka tällainen muoto esiintyy eteläkarjalan näytteessä (*lähtiettih*).

(23) *Äänteistä. Tai voisi kai tämä olla joku muukin itämerensuomalainen.*

Tässäkin kuulostaa karjalalta -kategoriassa suurin osa vastauksista sopii (*X*) kuulostaa *Y:ltä* -metakielen muottiin, jonka esittelin jo luvussa 6.1. Neljä informanttia kertoo, että näyte kuulostaa tutulta tai samalta kuin heidän aiemmin kuulemansa karjalan kieli. Yksi informantti paikantaa näytteen erityisesti Laatokkaan (esimerkki 24). Laatokan ympärillä on puhuttu sekä eteläkarjalaa että livviä. *Kodiloih*-muoto kuulostaa karjalankieliseltä kolmen informantin mielestä (esimerkki 25).

(24) *Kuulosti laatokan karjalalta. Jos nää kaikki nyt on ollenkaan eri murteita tai kieliä.*

(25) *Kotiloih kuullosti karjalalta*

Taulukon 7 kuulostaa karjalalta -kohdan esimerkki, jossa informantti kuvaa karjalaa muoti-ilmiöksi, on erittäin mielenkiintoinen. Olen kerännyt kyselyyni vastaukset tammi-kuussa 2019. Saman vuoden marraskuussa on perustettu Suomen ensimmäinen karjalankielinen nuorisoyhdistys, Karjalazet Nuoret Suomes – Karjalaiset Nuoret Šuomešša ry (Oma Mua 2019). Yhdistyksen puheenjohtaja Tuomo Kondien (yksityinen Twitter-keskustelu, 28.8.2020) mukaan alkuvuodesta 2019 karjalaisilla nuorilla oli jo joi-takin omia verkostoja, joiden pohjalta yhdistys myöhemmin perustettiin, mutta kovin laajaa julkista, näkyvää toimintaa ei ole tuolloin ollut. Kondie ei kuvailisi nuorten innos-tusta karjalaan uudeksi asiaksi, saati muoti-ilmiöksi. Kondie ja minä olemme yhtä mieltä siitä, että *muoti-ilmiö* terminä kuulostaa vähättelevältä, erityisesti kun ottaa huomioon sen, että karjalaisen identiteetin löytäminen ja vahvistaminen on monelle nuorelle kipeä ja vaikea asia. Nähdäkseni kommentin taustalla saattaa olla samanlainen asenne kuin Kondien (2019: 32–33) pro gradussa tulee ilmi, eli osa karjalankielisistä suhtautuu negatiivisesti siihen, että lapset puhuvat karjalaa. Kondie (yksityinen Twitter-keskustelu,

28.8.2020) kuitenkin huomauttaa, ettei karjalan kielellä ole tulevaisuutta ilman nuoria, jotka ovat kiinnostuneita kielestä.

Suomen kielestä poikkeavat ilmiöt -kategoriassa informantit kommentoivat muun muassa *outoja sanoja, epätyypillisiä äännteitä ja vieraita piirteitä*. Kolme informanttia kertoo, ettei näytettä täysin ymmärrä (esimerkki 26).

- (26) *Tämä kuulostaa enemmän siltä, mihin karjalan olen tottunut yhdistämään - eli melkein ymmärtää, mutta ei ihan, ajatuksen taustalla saa juuri kiinni, mutta sanat ovat outoja.*

Muotopiirteiden kategoriassa -*IOi*-monikko mainitaan jopa yhdeksän kertaa. Informantit ovat litteroineet näytteessä esiintyvän muodon *kodiloih* muun muassa näin: *kodiloi, koti-loi, kotiloih ja kotiloihin*. Yksi informantti nimeää sananloppuisen -*h:n*, ja loput kolme informanttia kommentoivat taivutusta ja näytteessä esiintyviä muotoja yleisellä tasolla (esimerkki 27). Taulukossa 7 esittelemässäni esimerkissä informantti kuvaa -*IOi*-monikkoa ilmaisulla *lisätään ylimääräistä tavua*. Tämä on maallikoiden metakielessä yleinen ilmaisutapa (Mielikäinen & Palander 2014a: 134).

- (27) *Karjalan kielen sanoja ja muotoja, "rahvas" ja "tšura" eli selkeää karjalaa.*

Osa karjalaa tai tunnistaa sen -kategoriassa on 10 perustelua, siis saman verran kuin livvinkin näytteessä. Esimerkissä (28) informantti, joka tunnistaa näytteen karjalankieliseksi livvinkielisten sukulaistensa ansiosta, näyttäisi erottavan karjalan ja livvin omiksi kielikseen.

- (28) *Pohdin ääneen: Olisiko näyte karjalan kielen murrettä/toista haaraa livviä. Tämäkin kuulosti vanhojen sukulaisten puheelta.*

Yhdeksän perustelua liittyy näytteen venäjänkaltaisuuteen. Kaikissa paitsi yhdessä, taulukossa 7 venäjänkaltaisuuden kohdalla olevassa esimerkissä, informantit mainitsevat näytteen olevan sekä suomen- että venäjänkaltaista, esimerkiksi *suomen ja venäjän sanojen sekoitus*. Riionheimon ja Palanderin (2017: 212) tutkimuksessa osa informanteista tunnistaa eteläkarjalankielisestä näytteestä venäjän vaikutuksen. Tuloksemme ovat melko yhdenmukaisia.

Viisi informanttia on vain arvannut näytteen olevan karjalaa, kaksi ei ole tunnistanut näytteen kieltä miksikään muuksikaan kieleksi. Yksi informantti viittaa prosodiseen piirteeseen: *poljento* – – *muistuttaa suomea*. Poljennolla maallikot voivat tarkoittaa puheen rytmiä tai murteen sävyä (Mielikäinen & Palander 2014b s.v. *poljento*). Informantti siis mieltää suomen ja karjalan samanlaisiksi rytmiltään tai sävyltään.

13 informanttia eli noin 16,2 % informanteista vastaa, ettei näytteellä puhuta karjalaa. Taulukkoon 8 olen kerännyt kielet, joiksi informantit näytteen kieltä arvioivat.

TAULUKKO 8. Arviot siitä, mitä kieltä näyte edustaa.

Kieli	Määrä, n = 13	Esimerkki
ei arviota	5	<i>En enää yhtään tiedä missä mennään, itä vai länsi ja murre vai kieli...</i>
suomi	3	<i>en tiedä mitä kieltä, mutta suomen murre, jota vielä pystyy ymmärtämään</i>
viro	2	<i>Viroilta kuulostaa</i>
saame	1	<i>Olisikoha saamea tai jotain</i>
meänkieli	1	<i>Kuulosti enemmän meänkieleltä</i>
jokin sukulaiskieli	1	<i>Jotain suomen sukulaiskieltä, muttei suomea, sillä sanat ei muodosta järkeviä lauseita. Jos olisi karjalaa, niin lauseet ymmärtäisi.</i>

Viisi informanttia ei esitä arviota näytteen kielestä. Näistä kaksi arvelee, että kyseessä voisi olla jonkin kielen murre. Kolme informanttia pitää näytettä suomena. Taulukossa 8 suomi-kohdassa esittelemäni esimerkin informantti tosin näyttäisi sekoittavan kielen ja murteen käsitteet, tai mahdollisesti hän pitää joitakin suomen sukukieliä suomen murteina. Näytettä arvioi viroksi kaksi informanttia, meänkieleksi ja saameksi yhden informantit ja joksikin sukukieleksi yksi informantti.

Eteläkarjalankin näytteessä suomenkaltaisuus ja sanasto ovat sellaisia piirteitä, joista maallikoiden on helppo tehdä havaintoja, vaikkakaan ei yksityiskohtaisia. Muotopiirteistä, tarkemmin *-lOi*-monikosta, tehdään poikkeuksellisen paljon havaintoja verrattuna muihin karjaloihin, erityisesti vianaan. *-lOi*-monikkoa ei kuitenkaan kuvata kielitieteellisesti oikein, vaan informantit puhuvat esimerkiksi *tavujen lisäämisestä*. Prosodiasta on vain yksi havainto, joka koskee näytteen *poljentoa*.

6.4. Muut näytteet

Tässä alaluvussa analysoin muiden kuin karjalankielisten ääninäytteideni tulokset. Kyselylomakkeeni toinen ääninäyte on viro, kolmas koltansaame, neljäs Etelä-Karjalan murre, viides vepsä ja kuudes Pohjois-Karjalan murre. Etenen tässä järjestyksessä, tosin käsittelemän suomen murteet peräkkäin viimeisenä.

Viro kuuluu itämerensuomalaisiin kieliin. Viro eroaa suomesta ja karjalasta muun muassa siinä, ettei siinä ole vokaaliharmoniaa. Virossa on myös äänneitä, joita suomessa ja karjalassa ei ole, esimerkiksi *õ*. Suomen ja karjalan soinnilliset klusiilit *b*, *d* ja *g* eivät ole täysin soinnillisia virossa. (Remes 1983: 10, 18–19, 24.) Viron prosodia on suomen kieltä moninaisempaa, mikä johtuu tavuhistorian erikoiskehityksestä (Hint 1997: 413). Viron näyte on peräisin Euroopan keskuspankin animoidusta opetusvideosta⁶, jolla käsitellään hintavakautta. Näyte kestää 11 sekuntia. Ääninäyttelijän nimeä ei mainita videolla. Alla on katkelman litterointi sekä suomennos, joissa minua auttoi virolainen, suomea opiskeleva ystäväni.

Kõik muutub väga keeruliseks. Sellepärast leiutatigi raha. See teeb kauplemise lihtsamaks. Aga pidage meeles, et raha väärtus ei ole mitte alati püsinud ühesugune.

”Kaikki muuttuu hyvin vaikeaksi. Siksi keksittiinkin raha. Se tekee kaupankäynnin helpommaksi. Mutta pitääkää mielessä, että rahan arvo ei ole aina pysynyt samanalaisena.”

⁶ https://youtu.be/LhdGJ_g8k2M?t=73

Koltansaame on yksi Suomessa puhutusta kolmesta saamen kielestä. Koltansaamen puhujia on jäljellä enää noin 300 Suomessa. (Samediggi 2020.) Äänneopillisesti karjalaa ja saamea yhdistää muun muassa astevaihtelu ja liudennus (Korhonen, Mosnikoff & Sammallahhti: 21, 25). Koltansaamen näyte kestää 6 sekuntia, ja se on peräisin Saamelaiskäräjien nettisivujen oppimateriaaleista⁷. Videolla esitellään poron valjastamiseen liittyvää sanastoa. Käyttämässäni katkelmassa puhuu Anna-Katariina Feodoroff. Alla olevan katkelman on litteroinut ja kääntänyt Markus Juutinen, joka tekee tätä kirjoittaessa väitöskirjaa koltansaamen kielikontakteista (Juutinen, tekeillä).

Puârast-han aalgâst vøl keâsstummuš o'nsti, hâ't jie'rjin vue'jjmest lij ju'n sörgg koummlo ee'kked.

”Hyvinhän aluksi vielä valjastaminen onnistui, vaikka härällä ajamisesta on jo melkein kolmekymmentä vuotta.”

Vepsä on itämerensuomalainen kieli, jonka erityispiirteitä on muun muassa astevaihtelun ja vokaalisoinnun puuttuminen, tosin nämäkin esiintyvät joissakin vepsän murteissa (Zaitseva 2005: 152–153). Vepsän kielen näytteessä, joka kestää 8 sekuntia, puhuu radio-toimittaja Larisa Smolina. Olen ottanut näytteen Viestit Karjala -nimiseltä YouTube-tililtä⁸. Televisiokanava Россия 1 julkaisee kyseisellä tilillä Viestit Karjala -uutisohjelmassa esitettyjä suomen-, karjalan- ja vepsänkielisiä uutisia. Uutisessa käsitellään vepsän kielen oppimista videoiden avulla. Näytteen on litteroinut ja kääntänyt Heini Karjalainen, joka on muun muassa tutkinut vepsän indefiniittipronominien järjestelmää väitöskirjassaan (Karjalainen 2016).

Kaikuččen aa temadme hõ voiba iče opeta vaihid miččid-ni, i urokoiš om grammatikaline pala.

”Jokaisen öö teeman mukaan he voivat oppia joitakin sanoja, ja oppitunneissa on kieliopillinen osuus.”

Suomen kaakkoismurteiden eli Etelä-Karjalan murteiden, samoin kuin Pohjois-Karjalan murteiden, puhuma-alueet olen esittänyt luvussa 1.2. (kartta 1). Etelä-Karjalan murretta ja karjalan kieltä yhdistää muun muassa diftongiutumisen, *-lOi*-monikko, persoonapronominin tyyppiä *mie* ja *myö* sekä liudentuminen. Käyttämäni murrenäyte on Lauritsalan

⁷ <https://youtu.be/-0L70Wyr3T8?t=7>

⁸ <https://youtu.be/Efc9RmjzN8w?t=40>

pitäjistä, joka nykyään kuuluu Lappeenrantaan. Näytteellä puhuu vuonna 1886 syntynyt Olga Kukkonen, joka muistelee Viipurin suurlakkoa. Näyte on nauhoitettu Suomen kielen nauhoitearkistoon vuonna 1965. Litteraatti näytteestä on julkaistu Suomen murrekirjassa. (Lyytikäinen, Rekunen & Yli-Paavola 2013: 578, 581–582, 603–604.). Näyte on kuunneltavissa Kotuksen nettisivuilta⁹. Käyttämäni katkelma kestää 7 sekuntia.

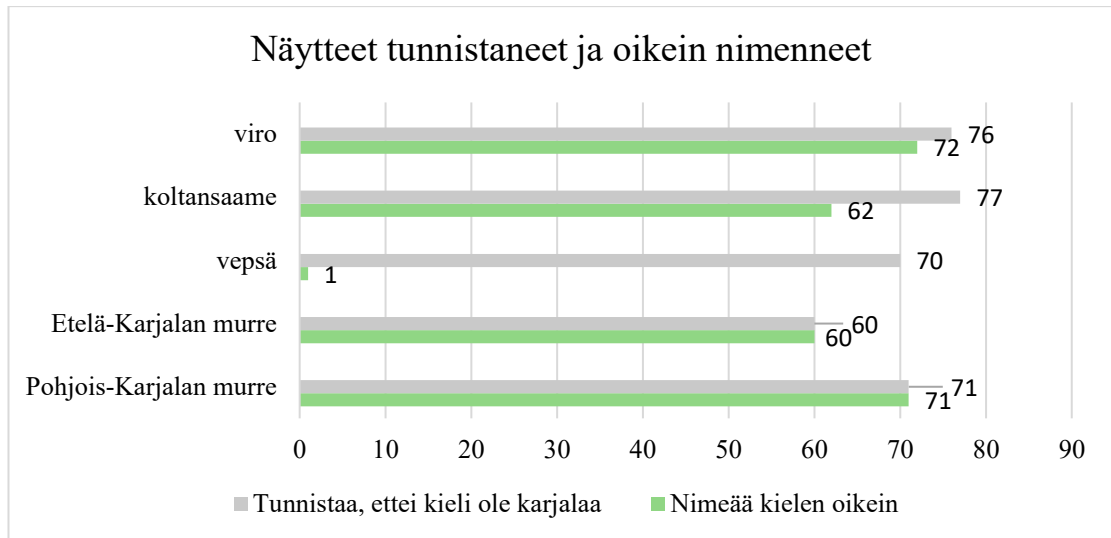
– – *venäläist ratsut ajovat ympär. Mut sanovat vaa siel jot ”kukaa ei saav väistyvä”!*

Savolaismurteisiin kuuluva Pohjois-Karjalan murre muistuttaa karjalan kieltä ainakin persoonapronominien, liudennuksen, diftongiutumisen ja *-lOi-*monikon osalta. Käyttämäni näyte on Juuasta. Viiden sekunnin mittaisella katkelmalla vuonna 1892 syntynyt Aada Lehikoinen puhuu sota-ajasta. Pohjois-Karjalankin murrenäyte on nauhoitettu Suomen kielen nauhoitearkistoon, tosin vuotta aiemmin kuin Etelä-Karjalan näyte eli vuonna 1964. Litteraatti on jälleen Suomen murrekirjasta. Kirjassa huomautetaan, että Lehikoinen ääntää *e:n* lähes *ä:nä* ja *ä:n* lähes *a:na*. (Lyytikäinen ym. 2013: 405–407, 409, 452–453.) Näyte on Kotuksen nettisivulta⁹.

Vain sitte mina sainnil lähteem monet kerrat lerkettelemmään reppuselässä – –

Seuraavalla sivulla olevaan kuvioon 3 olen ylempään palkkiin merkinnyt, kuinka moni informanteistani on vastannut oikein kysymykseen, puhutaanko näytteellä karjalaa. Alempi palkki ilmaisee sitä, kuinka moni on nimennyt oikein näytteellä puhuttavan kielen.

⁹ https://www.kotus.fi/aineistot/puhutun_kielen_aineistot/murreaanitteita/suomen_murrekirjan_aanitteet

KUVIO 3. Näytteet tunnistaneet ja oikein nimenneet.

Parhaiten informantit erottavat karjalasta saamen sekä viron. Pohjois-Karjalan murre ja vepsä ovat lähes samoissa lukemissa, mutta jopa 20 informanttia pitää Etelä-Karjalan murretta karjalan kielenä.

Niistä 76 informantista, jotka eivät pidä vironkielistä näytettä karjalana, 72 nimeää kielen oikein. Näistä eräs uskoo kielen olevan lähellä karjalaa, ja eräs pitää sitä *eteläisen karjalan alueen murteena*. Lopuilla kahdella on mielenkiintoisia näkemyksiä. Esimerkissä (29) informantti kuvailee karjalaa möreäksi ja ei kovin laulavaksi, mikä on ristiriidassa aiempien tutkimusten, esimerkiksi Palanderin (2015: 53), tulosten kanssa. Esimerkissä (30) informantti vertaa viroa Rauman murteeseen. Viron kieli onkin vaikuttanut suomen lounaismurteisiin (ks. esim. Paunonen 1974).

(29) *Jotain suomen sukulaiskieltä, mut ei karjalaa. Karjala on vähemmän laulava, enemmän möreä ärräntäyteinen.*

(30) *Rytmi kuulostaa rauman murteelta.*

Ei ole yllättävää, että viron kieli tunnistetaan niin hyvin. Niin kuin johdannossakin totesin, se on sukukielistämme se, josta varmasti eniten puhutaan kouluissa, ja lisäksi Viro on suomalaisten suosima matkakohde, jolloin viron kielikin on helposti tunnistettavissa. Suurin osa tunnistaa viron sen prosodisten piirteiden vuoksi, mutta perusteluna käytetään myös sanastoa ja äännepiirteitä.

Yhteensä 62 informanttia tunnistaa koltansaamen näytteen saameksi. Näistä kolme arvelee, että kyseessä on pohjoissaame. Yksi informantti (esimerkki 31) nimeää koltansaamen ja tunnistaa siinä venäjän vaikutuksen. 12 informanttia ei osaa arvata, mitä kieltä näytteellä puhutaan. Näistä neljä kuvailee kieltä jollain tapaa oudoksi tai vieraaksi. Yksi informantti arvelee näytteen kieltä joksikin skandinaaviseksi kieleksi, toinen venäjäksi ja kolmas *vanhaksi suomeksi tai vanhaksi karjalaksi*. Kaiken kaikkiaan saame kuitenkin tunnistetaan melko hyvin. Tähän vaikuttanee televisiossa näkyvät saamenkieliset uutiset. Viisi informanttia mainitsee tunnistavansa näytteen kielen, koska katsoo uutisia saameksi. Saame on informanteille hieman viroakin helpompi erottaa karjalasta. Perusteluissa esiintyy saamen tuttuuden lisäksi esimerkiksi se, ettei näytettä voi lainkaan ymmärtää, ja erikoiset äännepiirteet.

- (31) *En osaa sanoa. **Kieli voisi olla koltansaamea tai jotain Venäjällä puhuttavaa suomensukuista kieltä. Olen kuulevinani siinä venäjän vaikutusta. Karjala kuulostaisi luullakseni enemmän suomalta.***

Ääninäytteistä vepsän tulokset ovat minulle suurin yllätys. Kyselylomaketta suunnitellesani olin täysin varma, että vepsää pidettäisiin karjalana. Kuitenkin vain 10 informanttia vastaa, että näytteellä puhutaan karjalaa. He käyttävät perusteluna muun muassa kielen suomen- ja venäjänkaltaisuutta. Toinen yllätys on se, että lopuista 70 informantista 53 pitää näytettä venäjänä tai muuna slaavilaisena kielenä. Perusteluna käytetään esimerkiksi ääntämystä, varmasti *č*- ja *š*-äänteiden vuoksi. Fraasi *kuulostaa venäjältä* esiintyy aineistossa runsaasti. Venäjä on kyllä vaikuttanut vepsään (ks. esim. Strogaltšikova 2005: 173), mutta olin varma, että *hō voiba iče opeta* -lausuma johdattaisi informantteja pitämään näytettä karjalana tai jonakin suomensukuisena kielenä. Vepsän nimeää vain yksi informantti (esimerkki 32), tosin eräs informantti niistä kymmenestä, jotka pitävät näytettä karjalana, mainitsee myös vepsän (esimerkki 33). Seitsemän muuta tunnistaa näytteellä puhuttavan jotakin suomalais-ugrilaista kieltä. Näistä kaksi mainitsee inkerin ja yksi marin kielen.

- (32) ***Voi olla vepsää, mutta en ole niin valveutunut että voisin sanoa varmasti ettei kyseessä karjala.***
- (33) ***Ajattelin, että puhutaan vepsää. Kovin on karjalan kuuloista, mutta ihan kuin jokin murre, jota en ymmärrä.***

Kaksi informanttia mainitsee perustelussaan karjalan kielen, vaikkeivat he uskoneet, että näytteellä puhutaan karjalaa. Esimerkissä (34) kyseessä lienee näppäilyvirhe. Luulen, että informantti on tarkoittanut vastata näytteellä puhuttavan karjalaa. Esimerkissä (35) on sen sijaan mahdollista, että informantti mieltää livvin varsinaiskarjalasta erilliseksi kieleksi.

(34) *Jotain karjalan murretta, mutta venäläisellä aksentilla*

(35) *Olisiko aunuksenkarjalaa: vahva venäläisvoittoisuus*

Loput informantit eivät ole arvanneet mitään kieltä, lukuun ottamatta yhtä, joka vitsailee näytteellä puhuttavan *vaikka thaita*. Vepsän tulos voisi olla hyvin erilainen, jos yhtenä ääninäytteenä olisi ollut venäjän kieli. Informantit olisivat silloin luultavasti vertailleet venäjän- ja vepsänkielisiä näytteitä ja kuulleet vepsän näytteestä suomensukuiset sanat.

Kaikki 60 informanttia, jotka eivät pidä Etelä-Karjalan näytettä karjalana, tunnistavat sen suomeksi. Näistä yhdeksän paikantaa näytteen itään, 12 Karjalaan, yksi kaakkoon ja yksi Savoan. Yksi informantti mainitsee Lappeenrannan, johon Lauritsala nykyään kuuluukin. Eräs informantti paikantaa näytteen Vienaan, jolloin informantti ei vaikuta pitävän vienankarjalaa karjalana. 17 informanttia kuvailee näytettä murteelliseksi suomeksi ja loput vain suomeksi.

On mielenkiintoista, että 20 informanttia pitää Etelä-Karjalan näytettä karjalankielisenä, kun taas Pohjois-Karjalan näytettä pitää karjalana vain yhdeksän informanttia. Palanderin (2015) tutkimuksessa *karjala* mielletään enemmän Pohjois-Karjalaan kuin Etelä-Karjalaan. Minun tutkimuksessani on päinvastoin, ja kaakkoismurteet mieltyvät enemmän karjalaksi kuin savolaismurteet. Etelä-Karjalan näytteessä esiintyvä loppuheitto ei kuulu suomen yleiskieleen eikä murteissakaan esiinny kuin lounasmurteissa, lounaisissa välimurteissa ja kaakkoismurteissa (Lyytikäinen ym. 2013: 17, 71, 580). Loppuheitto voi tuntua informanteilleni vieraalta, koska vain hyvin harva heistä on kotoisin edellä mainituilta murrealueilta (ks. informanteista luku 5.2.). Siksi loppuheittainen kieli on voitu yhdistää karjalan kieleen.

Kahdeksan informanttia pitää Etelä-Karjalan näytettä suomenkaltaisena, mutta he ovat silti tulkinneet sen karjalan kieleksi. Neljä taas mainitsee näytteen kuulostavan karjalalta. Viisi ajattelee näytteellä puhuttavan karjalaa sillä perusteella, että näytteen kieli kuulostaa

samalta kuin informantin isovanhemman tai muun tutun puhuma kieli (esimerkki 36). On mahdollista, että nämä sukulaiset ja tutut ovat puhuneet suomen murteita. Osa informanteista sekoittaa karjalan kielen ja suomen Karjalassa puhuttavat murteet, kuten esimerkeistä (37–40) voi nähdä. Näytteen sanastosta on muutamia huomioita (esimerkki 41), vaikka näytteellä ei ole suomen kielestä poikkeavia sanoja. Voi olla, että vanhaa näytettä on vaikea kuulla selkeästi.

- (36) *Tämä on Karjalan kieltä! **Mummukin puhui näin!***
 (37) *kuulosti suomen karjalalta*
 (38) *Kuullostaa **suomen murteelta**. Myös th äänne vaikuttaa **karjalaiselta**.*
 (39) *Fiilispohjalta vaikuttaa **karjalan murteelta**. Jot sanan käyttäminen kuulosti tutulta.*
 (40) ***Karjalaa tai suomen kieltä**. Tässä sanoisin, että puhutaan **Karjalan murretta**, koska ymmärsin täysin. Ääntämyksessä kuitenkin samaa pehmeyttä, kuin ensimmäisessä äänitteessä.*
 (41) ***Suomalaisia sanoja selkeästi, mutta ei kaikki**. Ei venäläistä aksenttia.*

Kaikki 71 informanttia, jotka eivät pitäneet Pohjois-Karjalan näytettä karjalana, tunnistavat näytteen suomen kieleksi. Samoin kuin Etelä-Karjalan näytteen kohdalla, tässäkin yhdeksän informanttia paikantaa näytteen itään. Karjalan murteeksi sen nimeää kaksi informanttia ja Pohjois-Karjalan murteeksi kahdeksan. Yksi informantti paikantaa näytteen Lappiin ja neljä Kainuuseen. 18 informanttia paikantaa näytteen Savoan, yksi tosin epäsuorasti. Esimerkin (42) informantti vertaa näytteen murretta Rölli-Peikon murteeseen. Röllin luoja ja näyttelijä Allu Tuppurainen on kotoisin Kuopiosta¹⁰. 20 informanttia vastaa näytteellä puhuttavan suomea murteella. Loput mainitsevat vain suomen kielen, eivätkä tarkenna vastaustaan. Esimerkin (43) informantti käyttää termiä *vääntää*, jolla maallikot useimmiten viittaavat Savoan, mutta myös Pohjois-Karjalaan ja muihinkin murteisiin (Mielikäinen & Palander 2014: 138–139, 169–170). Siksi en voi olla täysin varma siitä, että informantti pitää näytettä juuri Savon murteena.

- (42) *Tästä tulee mieleen **Rölli-peikon käyttämä murre**, mutten tiedä mistä se on lähtöisin.*
 (43) *Suomen murretta. **Viäntö** suomea.*

¹⁰ <https://www.savonsanommat.fi/kulttuuri/R%C3%B6llin-uoja-kohtasi-Kuopion-metsiss%C3%A4-omituisten-otusten-kerhon-tenttua-patongin-l%C3%A4pi/831911>

Kuten aiemmin mainitsin, yhdeksän informanttia pitää Pohjois-Karjalan näytettä karjalankielisenä. Neljä informanttia kyllä mainitsee perustelussa, että kieli on suomenkaltaista. Yhden mielestä kieli kuulostaa karjalalta, toisen mielestä *sh-äänne vaikuttaa karjalaiselta*. Näytteessä ei kuitenkaan esiinny *š*-äännettä. Erään informantin mielestä näytteessä on *jännä juoksutus* ja *omia sanoja* (esimerkki 44). *Juoksutusta* ei löydy kansanlingvivistisestä sanakirjasta, mutta musiikissa se tarkoittaa sävelkulkua (KS 2020 s.v. *juoksutus*). Ilmaisuihin *omat sanat* taas viittaa *lerkettelemmään*-sananmuotoon. *Lerkettää* tarkoittaa Suomen murteiden sanakirjan (s.v. *lerkettää*) mukaan verkkaista kulkemista ja *lerketellä* (s.v. *lerketellä*) verkkaista tekemistä, ja molemmat sanat ovat käytössä vain idässä, lähinnä Pohjois-Karjalassa. Sana ei vaikuta nykyään olevan laajassa käytössä ainakaan internetissä, sillä Google-haulla sanoilla *lerkettää* ja *lerketellä* ei tule kuin muutama hakutulos. Tämän perusteella ei tietenkään voi tehdä yleistystä siitä, kuinka laajasti verbit ovat käytössä puhutuissa murteissa, mutta nähdäkseni ei silti ole odottamatonta, ettei *lerkettelemmään*-muotoa ole tunnistettu. Kielen suomeksi tunnistaneistakin neljä kiinnittää siihen huomiota, mutteivat yhden heille vieraan sanan vuoksi usko kieltä karjalaksi. Näytettä karjalaksi luulleesta yhdeksästä informantista yksi vaikuttaa sekoittavan karjalan kielen ja Karjalan murteet (esimerkki 45).

(44) *Kuin suomea mutta jännä juoksutus sanoilla ja omia sanoja seassa*

(45) *Voisi olla suomen puolelta karjalaa*

Kaiken kaikkiaan informanttini tunnistavat kielet hyvin. Poikkeuksena on vepsä, jota noin 66 prosenttia aineistostani pitää venäjänä. Itselle vieraita kielimuotoja on tietenkin vaikea tunnistaa (ks. esim. Kunnas 2018), vaikka osa kielen piirteistä olisikin tuttuja. Seuraavassa alaluvussa teen yhteenvedon kaikista ääninäytteiden tuloksista.

6.5. Yhteenveto

Tässä yhteenvedossa vertailen ensin karjalankielisten näytteiden analyysin tuloksia. Olen laskenut yhteen perustelut, miksi kukin kieli on mielletty karjalaksi. Näin esitän kokonaiskuvan siitä, millaista karjalan kieli informanttien mielestä on ja mistä sen heidän mielestään tunnistaa. Tämän jälkeen käsittelen kielet, joiksi informantit karjalaa ovat

luulleet. Kerron yhteenvedossa myös, kuinka moni informantti on tunnistanut kaikki karjalankieliset näytteet sekä kuinka moni on tunnistanut kaikki kahdeksan näytettä.

Parhaiten karjalan kieleksi tunnistetaan eteläkarjalankielinen näyte. Sen tunnistaa 67 informanttia 80:stä, lähes 84 %. Vienen tunnistaa 61 informanttia eli hieman yli 76 %. Livvin tunnistaa 58 informanttia eli 72,5 %. Yhteensä 47 informanttia, lähes 59 %, tunnistaa karjalaksi kaikki kolme karjalan varieteettia, tosin tässä luvussa on myös sellaisia, jotka arvioivat lisäksi joitakin muitakin näytteitä karjalankielisiksi.

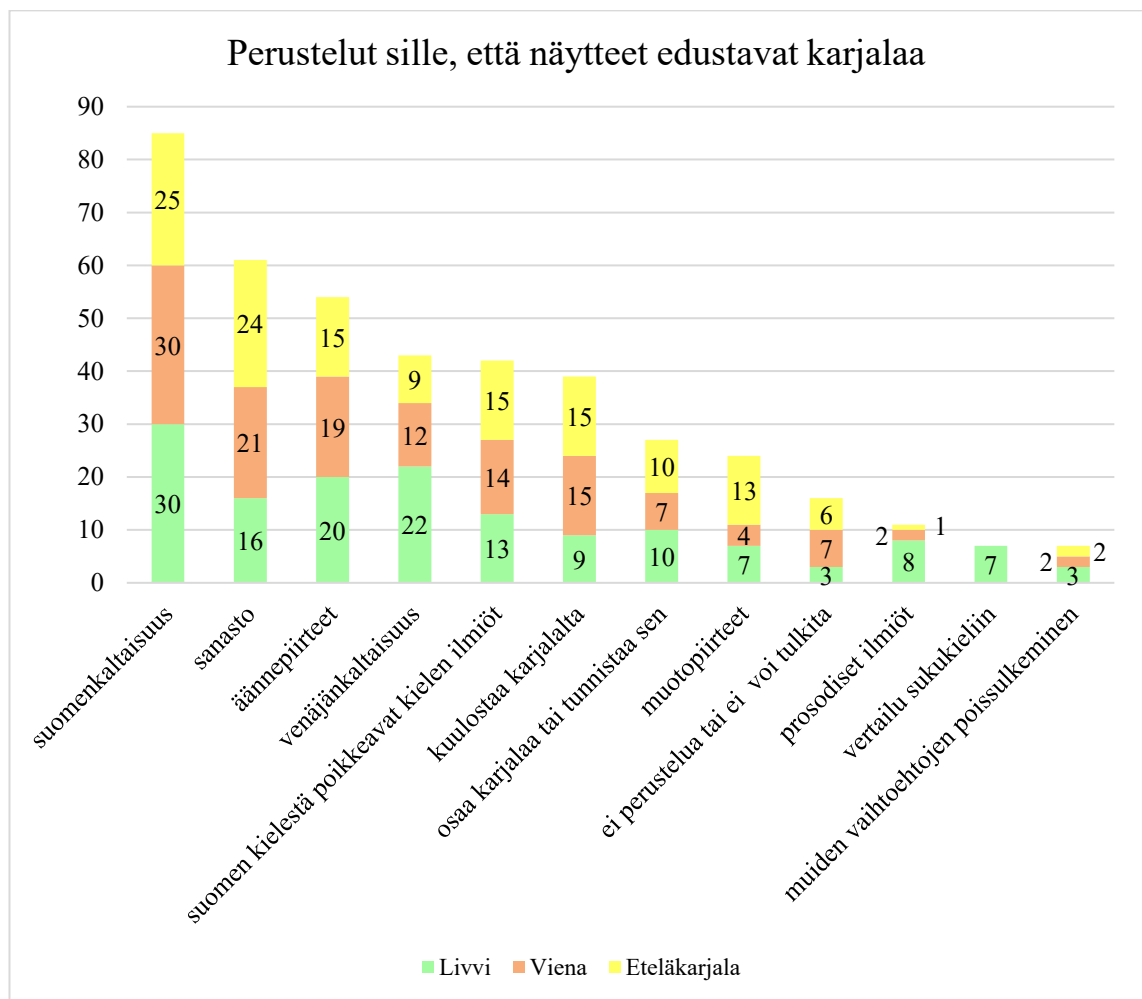
Yhteensä 30 informanttia, eli 37,5 % informanteista, on vastannut kaikkien näytteiden kohdalla oikein siihen kysymykseen, puhutaanko näytteellä karjalaa vai ei. Suurin osa näistä ei kuitenkaan osaa nimetä kaikkia kahdeksaa kieltä. Yksi ei osaa nimetä viroa, vaikka tunnistaakin sen kyllä karjalan sukukieleksi. Yksi ei arvaa saamenkielisen näytteen kohdalla mitään kieltä. Pohjois- ja Etelä-Karjalan näytteet kaikki näistä informanteista tunnistavat suomeksi. Vepsän nimeää vain yksi, mutta lisäksi viisi informanttia tunnistaa sen joksikin suomen sukukieleksi. Yksi pitää sitä jonakin karjalan murteena ja toinen livvinä, mikä on mielenkiintoista, sillä he vastaavat kuitenkin, ettei näytteellä puhuta karjalaa.

Kaikkiaan karjalan tunnistaneita on nähdäkseni huomattavan paljon, kun ottaa huomioon, että informanttini arvioivat oman tietotasonsa hyvin heikoksi (ks. informanteista luku 5.2.) ja esimerkiksi Palander ja Riionheimo (2017) toteavat, että karjala on huonosti tunnettu kielimuoto. Lisäksi aiemmissa tutkimuksissa karjalaiset itse ovat kommentoineet, etteivät suomalaiset tiedä juurikaan karjalan kielestä (ks. esim. Kondie 2019; Kunnas 2019). Tulokseni on ristiriidassa muiden tutkimusten kanssa. Informanteistani 25 prosentilla on taustaa karjalan kielestä, mutta vaikka heidät poistettaisiin lukemasta, ero aiempiin tutkimuksiin on silti valtava. Esimerkiksi Riionheimon ja Palanderin (2017: 221) tutkimuksessa vain 15 % informanteista on tunnistanut eteläkarjalankielisen ääni-näytteen karjalaksi. Minun kuuntelutestissäni eteläkarjalan näytteen on tunnistanut karjalaksi lähes 84 % informanteista. Vaikka vertaisin tuloksistani pienintä, kaikki kahdeksan näytettä tunnistaneiden prosenttilukua (37,5 %), ero on huomattava.

Informanteilla on siis joko hyvä intuitio siitä, miltä karjala kuulostaa, tai he aliarvioivat omaa tietotasoaan huomattavasti. Toisaalta kyselyä tehdessään informantit ovat tienneet, että tutkin karjalan kieltä. Tulokseni voisivat olla erilaisia, jos informanttien olisi pitänyt

ilman lähtötietoja nimetä, mitä kieltä näytteellä puhutaan. Palanderin ja Riionheimon (2017) testissä näin oli.

Alla on kuvio 4, jossa on yhteenvetona informanttien kaikki perustelut siitä, miksi he uskovat livvin, vienan ja eteläkarjalan näytteillä puhuttavan karjalaa. Livvin näytteessä perusteluita annettiin 148, vienankarjalassa 133 ja eteläkarjalassa 135. Yhteensä perusteluita on 416.

KUVIO 4. Perustelut sille, että näytteet edustavat karjalaa.

Suomenkaltaisuuteen liittyviä perusteluita on eniten, 85 kappaletta. Voisi siis ajatella, että ainakin keskimäärin jokainen informanttini pitää karjalaa suomenkaltaisena. Eteläkarjalan näytteen kohdalla suomenkaltaisuudessa on vähemmän perusteluita kuin vienankarjalan ja livvin. Luulen, että informantit eivät ole enää toistaneet samoja perusteluita viimeisen näytteen kohdalla. Kyselylomakkeeni on melko pitkä, ja informanttien vastaukset ovat lyhyempiä lomakkeen loppua kohden. Tulos ei siis välttämättä tarkoita

sitä, että eteläkarjala olisi informanttien mielestä vähemmän suomenkaltaista kuin muut karjalan varieteetit. Vienalla ja livvillä suomenkaltaisuuteen liittyviä perusteluita on saman verran, mutta koska perusteluita on livvissä enemmän kuin vienassa, prosentuaalisesti viena on informanttien mielestä enemmän suomenkaltaista kuin livvi. Aineistossani esiintyy melko paljon ymmärrettävyyteen liittyviä kommentteja. Myös Palanderin ja Riionheimon (2018) informantit kuvailevat karjalankielisen ääninäytteen sanastoa helposti ymmärrettäväksi, sillä se on suomen kielen mukaista.

Ero suurimman ja toiseksi suurimman kategorian välillä on huomattava, mutta sanastokategoria on silti laaja, mikä ei ole yllättävää. Juuri sanastosta maallikoiden on helppo tehdä havaintoja. Esimerkiksi Kunnaksen (2018) informantit kommentoivat runsaasti muun muassa venäläisten lainasanojen määrää vienankarjalassa. Toisaalta Palanderin ja Riionheimon (2018: 59) tutkimuksessa sanastoa on kommentoitu hyvin vähän. Sanastoon liittyviä perusteluita on etelä- ja vienankarjalassa enemmän kuin livvissä. Vienan kohdalla tämä saattaa johtua siitä, että näytteen kaikki sanat *riehkää* lukuun ottamatta ovat hyvin tuttuja. Eteläkarjalan kohdalla uskon *-lOi-*monikon vaikuttavan sanastokategorian laajuuteen (ks. taulukon 7 muotopiirteet-kategorian esimerkki luvussa 6.3.), sillä kuten kerroin luvussa 6.1., maallikot käyttävät hyvin monista erilaisista kielen ilmiöistä termiä *sana*.

Aineistoni informantit kiinnittävät huomiota äännepiirteisiin paljon enemmän kuin esimerkiksi Nupposen (2005: 163) informantit, jotka tosin eivät kuulleet näytettä ennen kuin erottelivat oman murteensa ja yleiskielen piirteitä. Lisäksi omasta murteesta on vaikeampi erottaa foneettisia variantteja kuin muiden murteesta (Mielikäinen & Palander 2002: 99), mikä voi myös selittää sitä, että minun tutkimuksessani äännepiirteitä kommentoidaan enemmän.

Toisaalta Riionheimon ja Palanderin (2017: 231) informantit kiinnittävät runsaasti huomiota karjalan sibilantteihin ja affrikaattoihin ja Palanderin (2015: 48–49) tutkimuksen informantitkin jonkin verran. Minunkin aineistossani *š-* ja *č-*äänteet on kyllä huomattu, mutta ei läheskään yhtä laajasti. Ero johtuneee siitä, että Riionheimon ja Palanderin tutkimuksen informantit ovat lingvistejä ja Palanderin tutkimuksen informantit taas karjalaistaustaisia. Rajakarjalaistaustaiset (Palander & Riionheimo 2018: 54) nimeävät

äännepiirteistä eniten juuri č-affrikaatan, kun taas š-sibilanttia nimetään huomattavasti vähemmän.

Esimerkiksi Kunnaksen vienankarjalaiset informantit kuvaavat omaa karjalan varieteettiaan kovaksi ja muita pehmeiksi soinnillisten klusiilien vuoksi. Kunnas toteaaakin, että konsonanttien laatu on maallikoille helposti havaittavissa oleva kielen piirre, vaikeivat kommentit olekaan kovin tarkkoja. (Kunnas 2018: 142–143.) Tutkimukseni perusteella voisin sanoa samaa, sillä informanttini kiinnittävät enemmän huomiota konsonantteihin kuin vokaaleihin, mutta informanttieni käyttämä kieli ei ole aina kielitieteellistä.

Riionheimon ja Palanderin (2017: 227) sekä Palanderin (2015: 48–49) tutkimuksissa liudennukseen kiinnitetään jonkin verran huomiota. Minun informanttini eivät nimeä liudennusta, mutta nähdäkseni siihen viitataan epäsuorasti kommentoimalla näytteiden venäjänkaltaisuutta ja kenties pehmeyttä. Pehmeyttä informanttini kommentoivat melko vähän. Livvin näytteen pehmeystä on eniten huomioita, neljä kappaletta. Yllättäen vienankarjalan pehmeyttä kommentoidaan hieman enemmän kuin eteläkarjalan, vaikka eteläkarjalassa on enemmän soinnillisia klusiileja, joista siis uskon pehmeysten vaikutelman enimmäkseen syntyvän. Tässä voi vaikuttaa vienankarjalan näytteen puhujan ääni, jota pohdinkin jo luvussa 6.2.

Venäjänkaltaisuus on melko iso kategoria lähinnä livvin näytteen vuoksi. Livvillä onkin hieman enemmän mainintoja venäjänkaltaisuudesta kuin vienan- ja eteläkarjalalla yhteensä. Tämä ei ole yllättävää, sillä livvi on karjalan varieteeteista suomalaiselle kaukaisinta (ks. karjalan kielestä luku 1.2.). Palanderin (2015: 53) tutkimuksessa venäläinen vaikutus on informanttien mielestä karjalalle tyypillistä ja venäläinen vaikutus kuullaan muun muassa näytteen puhujan intonaatiosta sekä kielen sanastosta. Nämä ovat esillä minunkin tutkimuksessani. Aineistossani esiintyy fraasit *sekoitus suomea ja venäjää* sekä *sisältää venäjän sanoja*, jotka esiintyvät myös Kunnaksen (2018: 131, 139) aineistossa.

Riionheimon ja Palanderin (2017: 236–237) tutkimuksen karttatehtävässä informantit sijoittavat karjalan kielen ääninäytteen pois omalta kotiseudultaan, ja sitä pidetään vieraana ja erilaisena. Omassa tutkimuksessanikin tämä tulee esille, sillä suomesta poikkeavat ilmiöt -kategoriassa on melko paljon perusteluita. Sanasto ja äännepiirteet tuntuvat informanteilleni vierailta.

Kuulostaa karjalalta -tyyppisiä perusteluita on livvissä vähemmän kuin vienankarjalassa tai eteläkarjalassa. Luulen, että lomakkeen lopussa vastaajilla on ollut alkua parempi mielikuva siitä, miltä karjala voisi kuulostaa. On myös mahdollista, että vastaajien into perustella pitkästi ja monipuolisesti on laantunut pitkän lomakkeen loppua kohden.

Osa karjalaa tai tunnistaa sen -kategoriassa on eri määrät perusteluita, sillä karjalataus- taiset informantit eivät ole aina tunnistanee kaikkia karjaloita. Esimerkiksi muutamassa perustelussa käy ilmi, ettei informantti pidä jotain karjalan varieteettia karjalan kielenä (ks. esim. luku 6.1.). On todennäköistä, että vienaa pidetään muutaman kerran suomena, vaikka se on sinänsä tunnistettu karjalaksi. Osa ei myöskään tuo perusteluissaan ilmi sitä, että heillä on jotain taustaa karjalan kielessä, minkä vuoksi kategoria on pienempi kuin karjalataustaisten määrä.

Koko aineiston tunnistetuin muotopiirre ja selkeä vihje siitä, että näytteellä puhutaan karjalaa, on *-lOi*-monikko. Nähdäkseni *-lOi*-monikon esiintyminen eteläkarjalan näytteessä on iso syy siihen, miksi eteläkarjalan näyte on parhaiten tunnistettu karjalaksi. Se on maallikoilla paljon jäljitelty piirre (Mielikäinen & Palander 2014a: 165). Aineistossani *-h* esiintyy vain neljästi perusteluna sille, miksi näytteellä puhuttaisiin karjalaa. Palanderin (2015), Riionheimon ja Palanderin (2017) sekä Palanderin ja Riionheimon (2018) tutkimuksissa *-h* mainitaan useammin. Sananloppuinen *-h* ei ehkä ole maallikoille piirre, joka yhdistetään vahvasti karjalaan. Myös Riionheimon ja Palanderin (2017) tutkimuksessa *-h* yhdistetään Lappiin tai Pohjois-Pohjanmaahan.

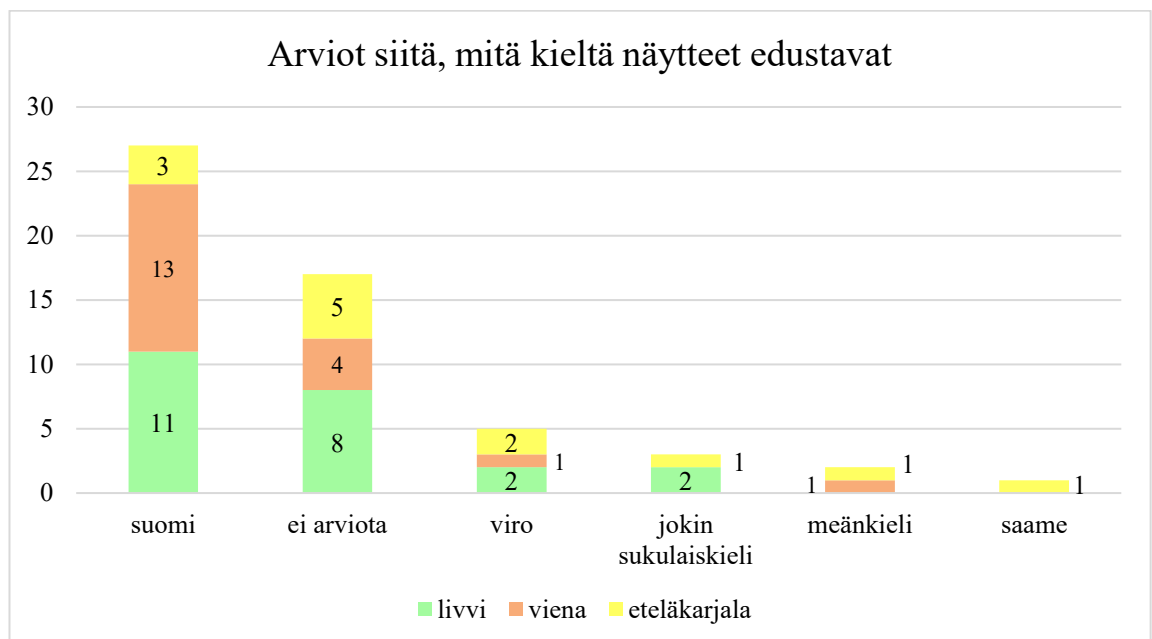
Mielikäisen ja Palanderin (2014a: 151–152) tutkimuksessa muotopiirteitä kommentoidaan hyvin vähän. Sama on nähtävissä omassa aineistossanikin. Kyselylomakkeessani on avoimia kysymyksiä, joilla pyrin selvittämään informanttien tietämystä karjalan kielestä. Esimerkiksi 15. kysymykseen (*Mitä osaat kertoa karjalan kielestä, esimerkiksi sen murteista tai kieliopista?*) informanttien on hyvin hankala vastata mitään yksityiskohtaista. 43 informanttia vastaa, ettei osaa sanoa mitään karjalan murteista tai kieliopista. Siihen nähden informantit erottavat kuitenkin melko hyvin karjalan muotopiirteitä ääninäytteistä.

Kielenpiirteiden erottelu on osalle informanteistani siis vaikeaa. Ei perustelua tai ei voi tulkita -kategoriassa on nimittäin yhteensä 16 vastausta. Nupposen (2005) tutkimuksessa

suomenkielisten on vaikea keksiä esimerkkejä siitä, mikä erottaa suomea ja karjalaa, eikä piirteiden erittely ole aina helppoa karjalankielisillekään (Palander & Riionheimo 2018: 53). Kategoria voi kasvaa lomakkeen loppua kohden sen vuoksi, että muutamat informantit hämmentyivät useista samankaltaisista näytteistä.

Prosodisia piirteitä informanttini kommentoivat melko vähän, mutta esimerkiksi Palanderin ja Riionheimon (2018) tutkimuksessakaan informantit eivät juuri kommentoi niitä. Palanderin (2015) tutkimuksessa prosodiaa toisaalta kommentoidaan runsaasti. Arvelisin, että prosodiaa mahdollisesti kommentoidaan vähemmän vian- ja eteläkarjalan kohdalla, koska karjalankielisistä näytteistäni livvi on prosodialtaan vaihtelevinta. Voi myös olla, että lomakkeen lähestyessä loppua informantit eivät enää toistele perustelujaan, koska näytteitä voi verrata aikaisempiin näytteisiin. Lisäksi uskon, että eteläkarjalan ja vian näytteitä ei vertailla muihin sukukieliin, vaikka livviä vertaillaankin, koska informantit vertailevat karjalankielisiä näytteitä toisiinsa. Muiden vaihtoehtojen poissulkeminen -kategoria pysyy tasaisen pienenä kaikkien näytteiden kohdalla. Perustelua lienevät käyttäneet samat kaksi informanttia kaikkien karjalankielisten näytteiden kohdalla ja livvin kohdalla lisäksi yksi informantti.

Alla olevasta kuvioista 5 ilmenee, miksi kieliksi karjalankielisiä näytteitä on arvioitu, kun niitä ei ole tunnistettu karjalaksi. Arvioita on yhteensä 55.

KUVIO 5. Arviot siitä, mitä kieltä näytteet edustavat.

Ylivoimaisesti eniten karjalankielisiä näytteitä on luultu suomenkielisiksi. Erikoista on, että livviä on arvioitu enemmän suomeksi kuin eteläkarjalaa – mutta eteläkarjala onkin näytteistä parhaiten tunnistettu karjalaksi, jolloin arvioita on vähemmän. Silti on mielestäni yllättävää, kuinka moni on arvioinut livvin suomen kieleksi, sillä livvi on äänteellisesti kuitenkin melko kaukana suomesta. Osa informanteista ajatteleekin erikoisten ääntämysten johtuvan siitä, että näytteellä venäläinen puhuisi suomea. Sen sijaan ei ole yllättävää, että näytteistä vienankarjalaa pidetään eniten suomena. Kuten olen kertonut luvussa 1.2., viena on suomalaisille melko ymmärrettävää.

Kielten nimeäminen ei ole kovin helppoa, sillä ei arviota -kategoriassa on 17 vastausta ja jokin sukukieli -kategoriassa kolme. Meänkieleksi ja saameksi näytteitä arvioidaan kerran kumpaakin, kun taas viro mainitaan viidesti. Johdannossa arvelin, että suomen sukukielistä suomalaiset tuntevat parhaiten viron. Kuten luvussa 6.4. kerroin, muista näytteistäni parhaiten on osattu nimetä viro, ja kaiken kaikkiaan viro on karjalan sukukielistä eniten mainittu kaikissa tutkimissani kysymyksissä. Hypoteesini viron tuttuudesta lienee siis oikea.

Tässä luvussa olen tehnyt yhteenvedon ääninäytteiden tuloksista. Kaiken kaikkiaan voisi sanoa, että karjala on informanttien mielestä hyvin suomenkaltaista ja melko venäjänkaltaista. Seuraavaksi analysoin, miten informanttini hahmottavat muun muassa karjalan puhuma-alueen ja aseman.

7. MUU ANALYYSI

Tässä luvussa analysoin kyselylomakkeeni muita osioita. Ensimmäisessä alaluvussa esittelen informanttien näkemyksiä siitä, missä karjalaa puhutaan ja kuinka paljon karjalan puhujia on. Käsitelen myös sitä, millaisena maallikot näkevät karjalan kielen historian ja nykytilanteen. Toisessa alaluvussa esittelen informanttien suhtautumista karjalaan. Tässä luvussa käsitelen muun muassa joitakin kyselylomakkeeni väiteosion (ks. kyselylomakkeesta luku 5.1. sekä liite 1), väitteitä, joissa informantit ovat vastanneet *oikein* tai *väärin*. Kertoessani näistä tuloksista sanat *oikein* ja *väärin* viittaavat siis siihen, mitä informantit ovat kyseiseen väitteeseen vastanneet – ei siihen, ovatko informantit oikeassa vai väärässä.

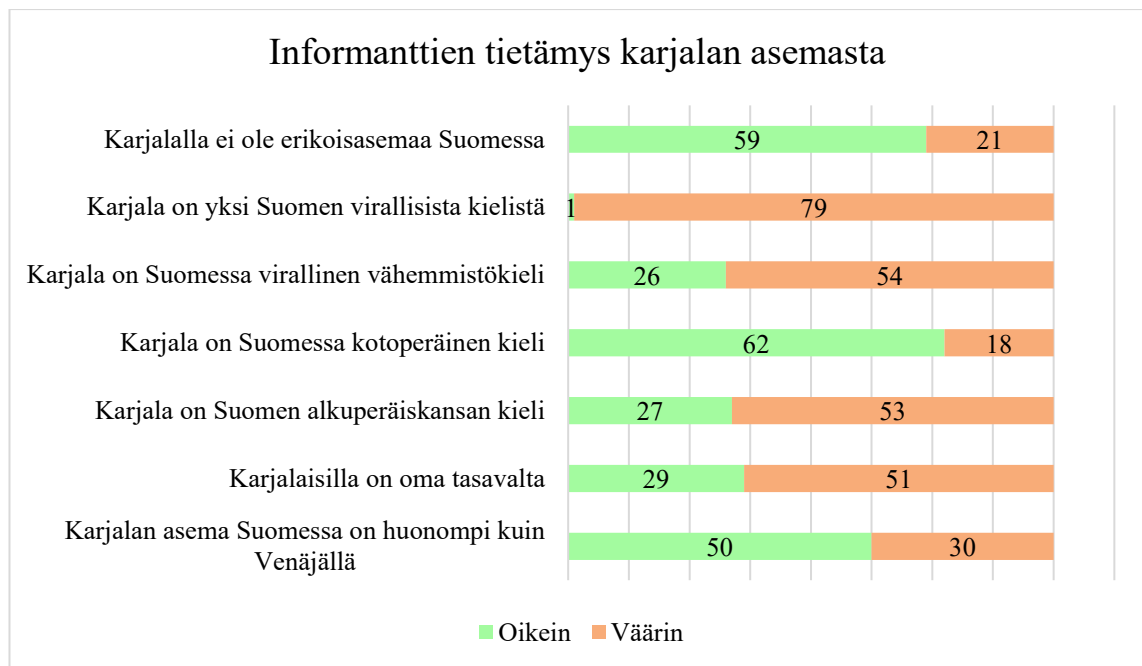
7.1. Karjalan aseman hahmottaminen

Kyselylomakkeessani (liite 1) olen käyttänyt alusta asti käsitettä *karjalan kieli* ja myöhemmin myös lyhyemmin *karjala*. Silti 18 informanttia (22,5 %) on vastannut *oikein* väitteeseen *karjala ei ole erillinen kieli, se on suomen kielen murre*. Nähdäkseni tämä on huomattava määrä vastaajia, jotka pitävät karjalaa murteena, ei kielenä. Havainto ei ole uusi, sillä esimerkiksi Kunnaksen (2019) tutkimuksessa informantit kommentoivat suomalaisten sekoittavan Karjalankannaksella puhutut suomen murteet ja karjalan kielen – toisaalta heille itselleen karjalan asema itsenäisenä kielenä on epäselvä. Lisäksi Palanderin (2015) tutkimuksen informantit kutsuvat karjalaa enemmän murteeksi kuin kieleksi. Kielen ja murteen käsitteet sekoittuvat omassa aineistossani esimerkiksi luvussa 6.3. (taulukko 8) ja 6.4. (esimerkit 37–40). Joidenkin Palanderin (2015: 43) haastateltavien mukaan *karjalan kieli* on uusi termi, joka on otettu käyttöön, kun karjalan elvytys ja aseman parantaminen ovat nousseet puheenaiheeksi.

Aineistossani käy ilmi, että jotkut informantit eivät pidä joitakin karjalan varieteetteja karjalana. Tämä näkyy muun muassa luvussa 6.1. esimerkissä (15): *Olisiko Vienan seudulta*. Samoin se näkyy luvussa 6.3. esimerkissä (28): – – *Olisiko näyte karjalan kielen murretta/toista haaraa livviä* – –. Tämä ei ole varsinaisesti yllättävää, sillä Kunnaksen (2013) mukaan karjalalla ei olemassa yhtenäistä kieliyhteisöä. Myös Tuomo Kondie (yksityinen Twitter-keskustelu, 28.8.2020) kommentoi, että ”sukupolvikuilu on ollut

karjalaistoiminnassa aika merkittävä ja piirit on olleet aika erillään”. Tämä näkyy mielestäni jonkin verran aineistossani, sillä oletan karjalan murteita nimenneiden olevan karjalataustaisia informanteja.

Olen selvittänyt, kuinka hyvin informantit tuntevat karjalan kielen laillisen aseman. Kyselylomakkeessani on ollut useita väitteitä, joihin informantit ovat vastanneet oikein tai väärin (ks. kyselylomakkeesta luku 5.1.). Alla olevaan kuvioon 6 olen koostanut joidenkin väitteiden vastaukset.

KUVIO 6. Informanttien tietämys karjalan asemasta.

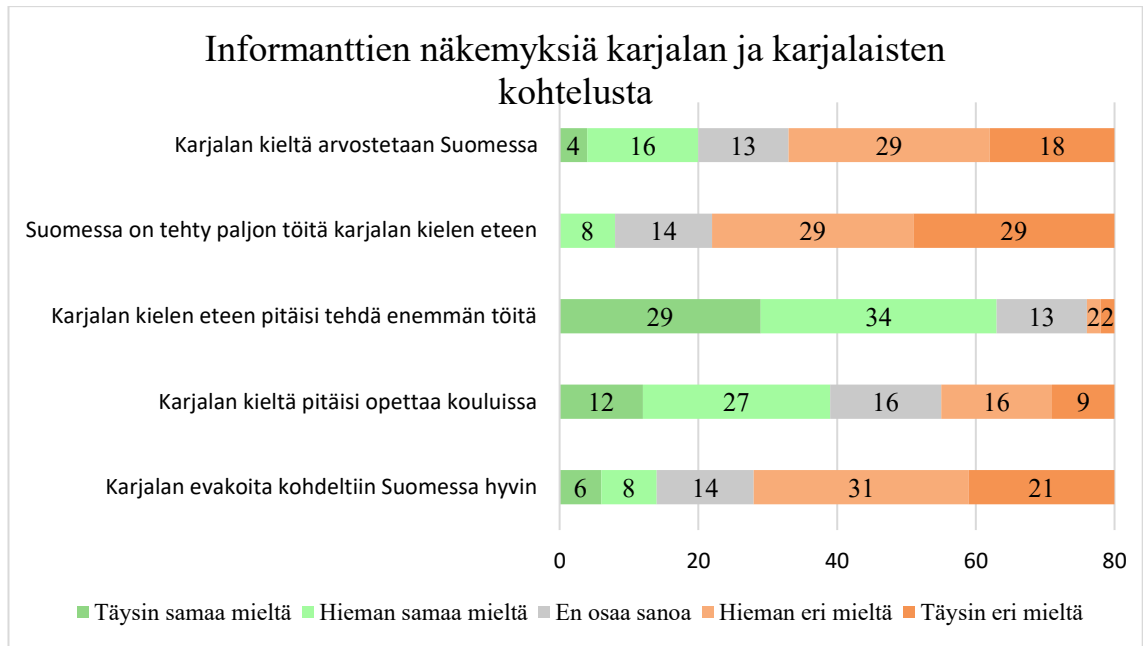
Lähes 74 % informanteista ajattelee, ettei karjalalla ole erikoisasemaa Suomessa. Karjala on kuitenkin ei-alueellinen vähemmistökieli, niin kuin kerroin luvussa 1.2. Informantit sen sijaan yhtä poikkeusta lukuun ottamatta kyllä tietävät, ettei karjala ole Suomen virallinen kieli. Lomakkeessani olen kysynyt, onko karjala *virallinen vähemmistökieli*, vaikkei kyseistä käsitettä ole Suomen laissa (ks. luku 1.1.). Oikea termi on *ei-alueellinen vähemmistökieli*. Informanteista 67,5 % vastaa, ettei karjala ole virallinen vähemmistökieli. Koska olen kyselylomaketta tehdessäni sekoittanut termit, tulos ei ole luotettava. Ensimmäkin *väärin*-vaihtoehtoa on voinut valita sellaiset informantit, jotka tietävät, ettei karjala ole *virallinen* vähemmistökieli. Toisekseen sitä on voinut valita ne, jotka luulevat, ettei

karjalalla ole minkäänlaista erikoisasemaa. Täten en voi arvioida sitä, tietävätkö informantit karjalan asemasta ei-alueellisena vähemmistökielenä.

Informanteista 77,5 % tietää, että karjala on kotoperäinen kieli. Se on melko paljon siihen nähden, ettei termi varmasti ole tuttu kaikille. Nähdäkseni tämä tarkoittaa sitä, että informantit mieltävät karjalan kielen Suomeen liittyväksi. Noin 66 % tietää, ettei karjala kuitenkaan ole alkuperäiskansan kieli.

Noin 36 % informanteista tietää Karjalan tasavallan olemassaolosta. En ole tuloksesta yllättynyt, sillä Venäjän hallinnollinen rakenne ei ole mielestäni kovin selkeä. 62,5 % ajattelee, että Venäjällä karjalan asema on parempi kuin Suomessa, mikä on mielestäni erittäin mielenkiintoista, sillä kokemukseni mukaan suomalaisilla ei keskimäärin ole kovin positiiviset mielipiteet Venäjästä. Kuten luvussa 1.2. kerroin, karjalan asema Venäjällä ei ole hyvä. Karjalankieliset Karjalan tasavallassa ajattelevat, että karjalan käyttämistä ei tueta siellä tarpeeksi (Karjalainen ym. 2013). Kuitenkin myös suomalaiset tiedostavat karjalan huonon aseman Suomen lainsäädännössä (Sarhimaa 2015), ja karjalankieliset perheet Suomessa ajattelevat myös, ettei valtio tue karjalan kieltä tarpeeksi (Kondie 2019). Karjalan näkymättömyys Suomessa voisi johtaa siihen ajatukseen, että Venäjällä kielen aseman täytyy olla parempi.

Seuraava kuvioni 7 valottaa informanttien näkemyksiä karjalan kielen ja karjalaisten kohtelusta Suomessa. Näihin väitteisiin informantit ovat vastanneet Likertin asteikolla (ks. metodeista luku 3 ja kyselylomakkeesta luku 5.1.).

KUVIO 7. Informanttien näkemyksiä karjalan ja karjalaisten kohtelusta.

Kuten kuviosta näkyy, informanteillani on hyvin realistinen, jopa pessimistinen näkemys Suomen toimista. Informanttien näkemyksen mukaan karjalan kieltä ei arvosteta Suomessa, eikä sen eteen ole juurikaan tehty töitä. Melkein 79 % ajattelee, että karjalan eteen pitäisi tehdä enemmän töitä.

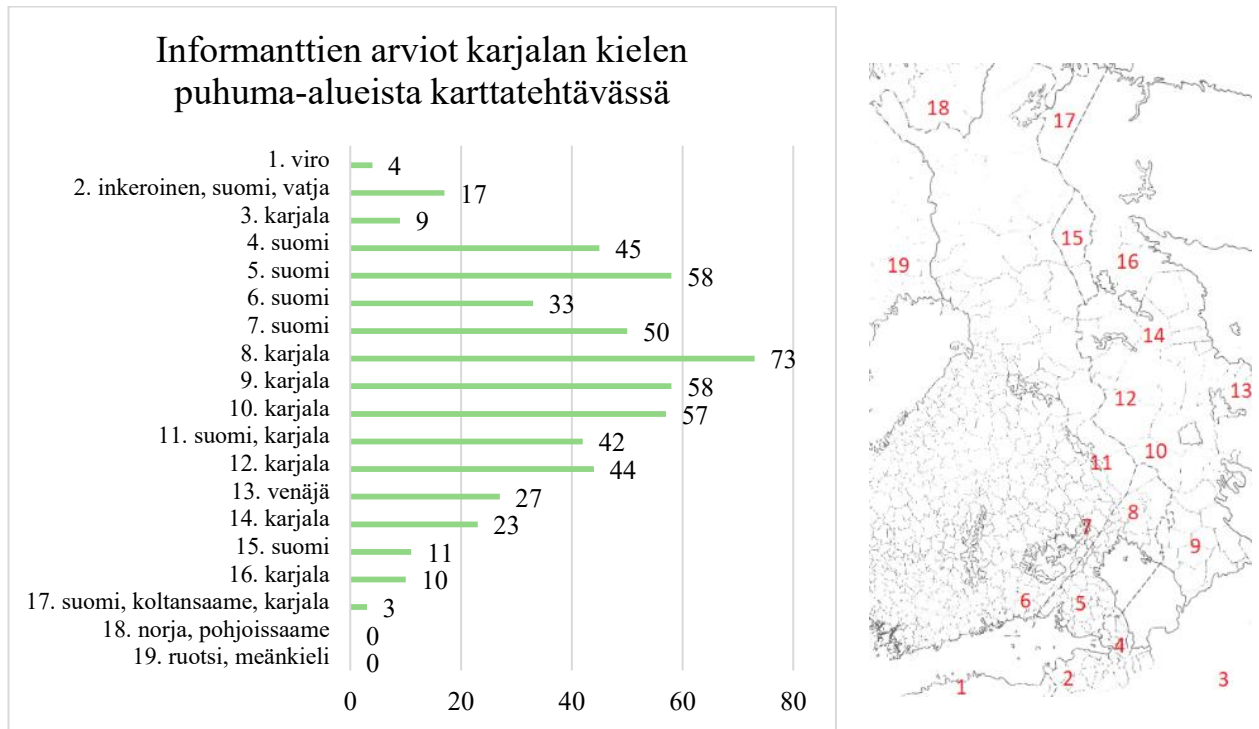
Noin 49 % on sitä mieltä, että karjalaa pitäisi opettaa kouluissa. Näkemys karjalan käyttämisestä koulussa on minun informanteillani paljon myönteisempi kuin ELDIA-tutkimuksen suomalaisilla informanteilla, joista vain 20 % ajatteli, että karjalan käyttäminen koulussa on tärkeää (Sarhimaa 2015: 18). Vain 17,5 % on sitä mieltä, että Karjalan evakoita kohdeltiin Suomessa hyvin. Kuten jo luvussa 4 kerroin, Jeskasen (2005) tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, ettei evakkoja tosiaan kohdeltu aina hyvin.

Näistä tuloksista mielestäni näkyy se, että osalla informanteistani on karjalataustaa ja siten valveutuneisuutta karjalan kohtelusta Suomessa. Tietämys karjalan asemasta on sen sijaan vaihtelevampaa. Kärjistäen voisi sanoa, että informanteilleni tunteisiin liittyvät asiat tai mielipiteet ovat selkeitä tässä luvussa esittelemäni väitteiden kohdalla, mutta faktatieto karjalasta ei aina ole täysin hallussa.

7.2. Karjalan puhuma-alueen ja puhujamäärän hahmottaminen

Kuten kerroin luvussa 5.1., selvitän maallikoiden näkemyksiä karjalan puhuma-alueesta karttatehtävällä. Kartalla on numeroituna 19 aluetta, ja informantit valitsevat niistä ne, joilla uskovat karjalaa vanhastaan puhuttaneen. Luvussa 5.1. kerroin tarkemmin valitsemistani alueista. Oikeat vastaukset tehtävässä ovat 3, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 16 ja 17.

Kaikki 80 informanttia valitsivat yhteensä 564 vaihtoehtoa. Alla olevassa kuviossa 8 esitän kunkin vaihtoehdon vastausmäärän. Kartassa olevan numeron lisäksi kuvioon on merkitty kielet, joita alueella puhutaan.

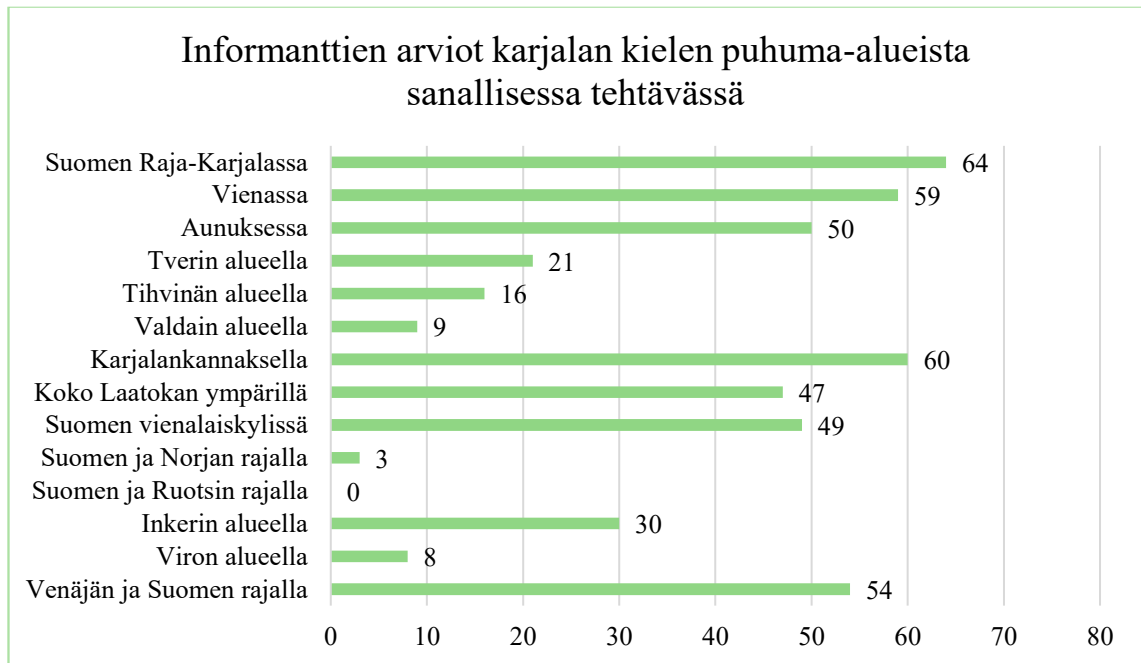
KUVIO 8. Informanttien arviot karjalan kielen puhuma-alueista karttatehtävässä.

Maallikot mieltävät selkeästi eniten karjalaiseksi Raja-Karjalan alueen, jota pitää karjalankielisenä jopa 73 vastaajaa. Tulos on melko odotettu, sillä kyseessä on Venäjälle luovutettu alue, joka tietenkin vahvasti yhdistyy suomalaisten mielessä Karjalaan. Informantit ovat valinneet paljon myös toista Venäjälle luovutettua aluetta, Karjalankannasta, vaikka siellä on puhuttu suomea. Muut usein valitut alueet, 9 ja 10, ovat kuitenkin vanhastaan olleet karjalankielisiä. Karjalaa ei juurikaan sijoiteta pohjoiseen, vaan enemmän kaakkoon. Yllättävän paljon informantit valitsevat Suomen nykyisten rajojen sisäpuolella

olevia alueita, mikä voisi kieliä siitä, että informantit ovat sekoittaneet karjalan kielen ja Suomen Etelä- ja Pohjois-Karjalan murteet. Palanderin (2015) tutkimuksessa, jossa kartalle on pitänyt nimetä suomen murteita, karjala sijoitetaan eniten Pohjois-Karjalan maakuntaan eikä Etelä-Karjalaan. Näin on omassa tutkimuksessanikin, sillä alueita 7 ja 11 on valittu enemmän kuin aluetta 6.

Karttatehtäväni puute on se, että karjalan murreaarekkeet, alue 3, on hyvin epämääräinen. Informantit eivät välttämättä valitse sitä, vaikka tietäisivätkin, että karjalaa puhutaan myös sisempänä Venäjällä. Paremmiin sähköinen karttatehtävä toimisi siten, että suoraan karttaa klikkaamalla voisi valita kyseisen alueen. Numerointini voi nimittäin olla johdattelevaa. Alueita olisi voinut erotella enemmän, jotta tulokset olisivat tarkempia.

Informantit arvioivat karjalan puhuma-alueita myös sanallisesti. Aluevaihtoehtoja on 14. Valintoja on yhteensä 470. Alla olevasta kuviosta 9 näkyy, kuinka moni informantti arvioi, että kullakin alueella on vanhastaan puhuttu karjalaa.

KUVIO 9. Informanttien arviot karjalan kielen puhuma-alueista sanallisessa tehtävässä.

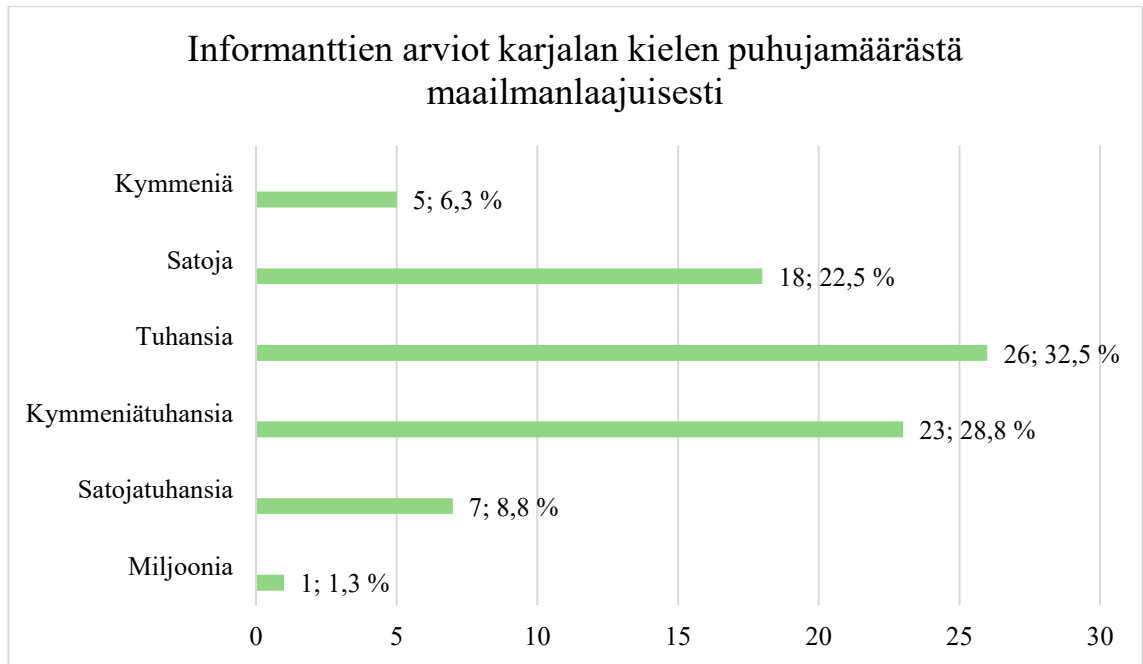
Informanteista 80 % vastaa *Suomen Raja-Karjalassa*. Myös vaihtoehdon *Karjalankannaksella* valitsee todella moni informantti, 75 %. Tähän vaikuttanee se, että alueiden

nimessä on *Karjala*. Sekä Viena että Aunus näyttäisivät yhdistyvän informanttien mielessä melko hyvin Karjalaan, Viena tosin hieman enemmän. Myös epätarkkoja ilmauksia *Venäjän ja Suomen rajalla* sekä *koko Laatokan ympärillä*, joista jälkimmäinen ei ole oikea vastaus, valitaan melko paljon. Tveriä (26 %), Tihvinää (20 %) ja Valdaita (11 %) vastataan odotusteni mukaisesti vain vähän. Inkerin sen sijaan valitsee 37,5 % informanteista. Informantit mahdollisesti sekoittavat karjalan ja inkeröisen kielet tai kyseiset väestöt. Karjalaisten lisäksi inkeriläisiä tuli Suomeen siirtolaisina 1900-luvulla (Nevalainen 1991: 261), eli sekaannus ei ole mahdoton.

Karttatehtävän ja sanallisen arvioinnin perusteella voisi sanoa, että karjalaisimmaksi alueeksi mielletään Raja-Karjala, jossa karjalaa onkin puhuttu ja puhutaan edelleen. Karjalankannaksen valitsee 60 informanttia sanallisessa tehtävässä ja 58 informanttia karttatehtävässä, vaikka siellä on vanhastaan puhuttu suomen murteita, ei karjalaa. Karjalaiset ovatkin kommentoineet, että suomalaiset sekoittavat karjalan kielen ja Karjalankannaksella puhutut suomen murteet (Kunnas 2019: 182). Informanttini sijoittavat kartalla karjalan kielen enemmän Karjalan tasavallan etelä- kuin pohjoisosiin, vaikka sanallisessa tehtävässä Viena vastataan enemmän kuin Aunusta.

Mielenkiintoista on, että näiden kahden tehtävän tulokset eivät monelta osalta täsmää, vaikka tehtävät ovat kyselylomakkeessa peräkkäin ja siten vastaajat ovat voineet tahtoeensa vertailla vastauksiaan tehtävissä. Esimerkiksi karttatehtävässä Viron alueen valitsee neljä informanttia, kun taas sanallisessa tehtävässä kahdeksan. Karttatehtävässä kukaan ei valitse Norjan aluetta, sanallisessa tehtävässä kolme informanttia valitsee vaihtoehdon *Suomen ja Norjan rajalla*. Karttatehtävässä Inkerin alueen valitsee 17 informanttia, sanallisessa tehtävässä 30. Erot voivat olla myös sattumanvaraisia, mutta voi myös olla, että maallikoille on vaikea hahmottaa maantieteellisesti, missä mitäkin kieltä puhutaan.

Kyselylomakkeessani pyydän vastaajia arvioimaan, kuinka paljon karjalan kielen puhujia on maailmanlaajuisesti. Vastausvaihtoehdot ovat *kymmeniä, satoja, tuhansia, kymmeniätuhansia, satojatuhansia* ja *miljoonia*. Seuraavalla sivulla olevaan kuvioon 10 olen merkinnyt informanttien vastaukset.

KUVIO 10. Informanttien arviot karjalan kielen puhujamäärästä maailmanlaajuisesti.

Kuten kerroin luvussa 1.2., karjalan puhujia on Suomessa arvioiden mukaan 5 000–20 000 ja Venäjällä 25 000. Oikea vastaus on siis *kymmeniätuhansia*, jonka vastaakin melkein 29 % informanteista. Suurin vastaajien joukko, yli 32 %, vastaa kuitenkin *tuhansia*. Vastaajilla on siis kaiken kaikkiaan melko realistinen, vaikkakin pessimistinen kuva karjalan puhujien määrästä. Nimittäin yli 22 % uskoo, että karjalalla on vain satoja puhujia ja noin 6 % on sitä mieltä, että kymmeniä. Karjalan näkymättömyys mediassa voi vaikuttaa siihen, että puhujia arvioidaan olevan niin vähän.

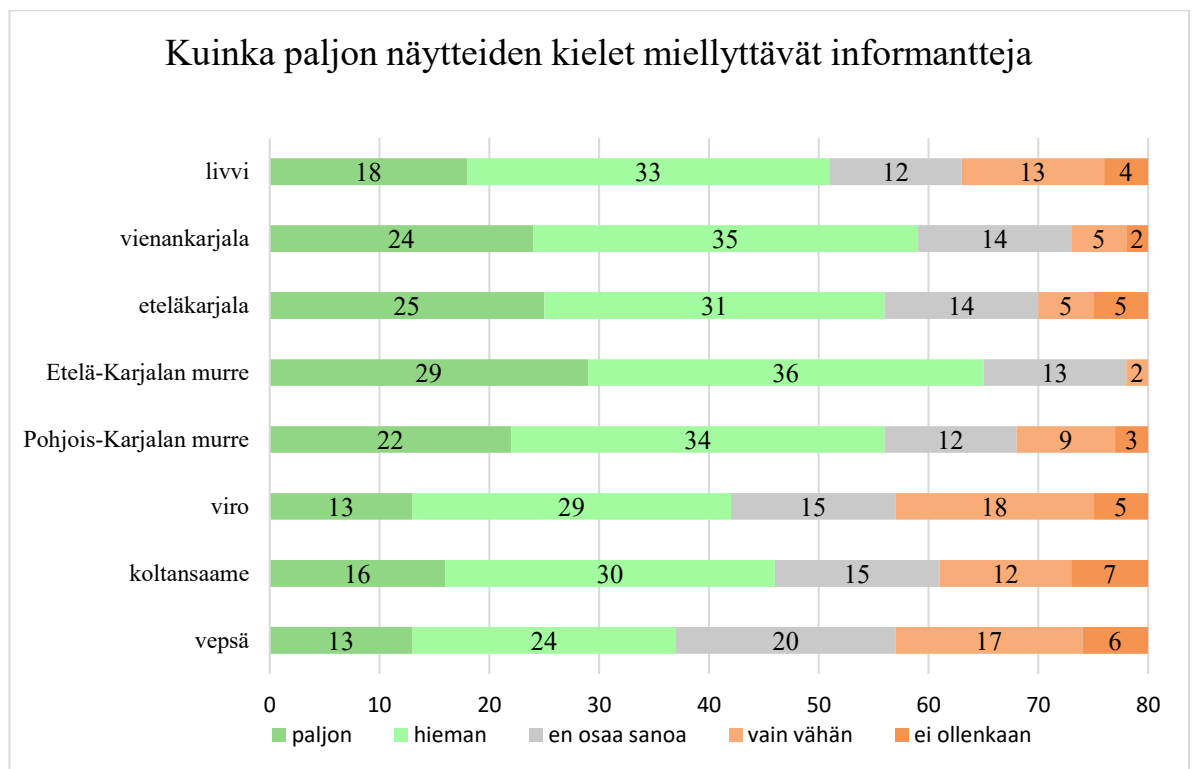
On myös mahdollista, että informantit arvioivat puhujien määrän alakanttiin, koska he tietävät karjalan kielen olevan uhanalainen. Väitteeseen *karjala on uhanalainen kieli* vastaa *oikein* jopa 74 informanttia (92,5 %). Voi olla, että maallikoiden on hankala arvioida, milloin kieli on uhanalainen. Maallikolle 10 000 kielen puhujaa voi kuulostaa paljolta. Mielenkiintoinen huomio on, että väitteeseen *karjala on elinvoimainen kieli* vastaa *oikein* 18 vastaajaa (22,5 %) ja *väärin* 62 vastaajaa (77,5 %). Kaikki eivät ehkä hahmota elinvoimaista kieltä ja uhanalaista kieltä toistensa vastakohtiksi.

Väitteeseen *karjalan kielen puhujia on enemmän Suomessa kuin Venäjällä* vastaa *oikein* 9 informanttia (noin 11 %) ja *väärin* 71 (noin 88 %). Informantit siis sijoittavat karjalan

puhujat enimmäkseen Venäjälle, mutta suurin osa myös tietää tai arvelee, että Suomessakin puhutaan vielä karjalaa. Väitteeseen *karjalan kieltä ei puhuta Suomessa enää ollenkaan* vastaa nimittäin *oikein* 11 informanttia ja *väärin* 69. Karjalaa puhutaan nykyään ympäri Suomen, kuten jo kerroin luvussa 1.2. Väitteeseen *Suomessa karjalan kieltä puhutaan vain Itä-Suomessa* vastaa *oikein* 33 ja *väärin* 47 informanttia, eli noin 59 % informanteista hahmottaa, että karjalaisia on muuttanut joka puolelle Suomea.

7.3. Karjalaan suhtautuminen

Kunkin ääninäytteen kuultuaan informantit arvioivat kielen miellyttävyyttä. Alla oleva kuvio 11 esittää sitä, kuinka miellyttävänä informantit pitävät kutakin kieltä. Jaottelen vastaukset positiivisiin mielipiteisiin, jotka ovat kuviossa vihreän sävyillä, sekä negatiivisiin, jotka ovat oranssin sävyillä. Neutraali vaihtoehto on harmaalla.

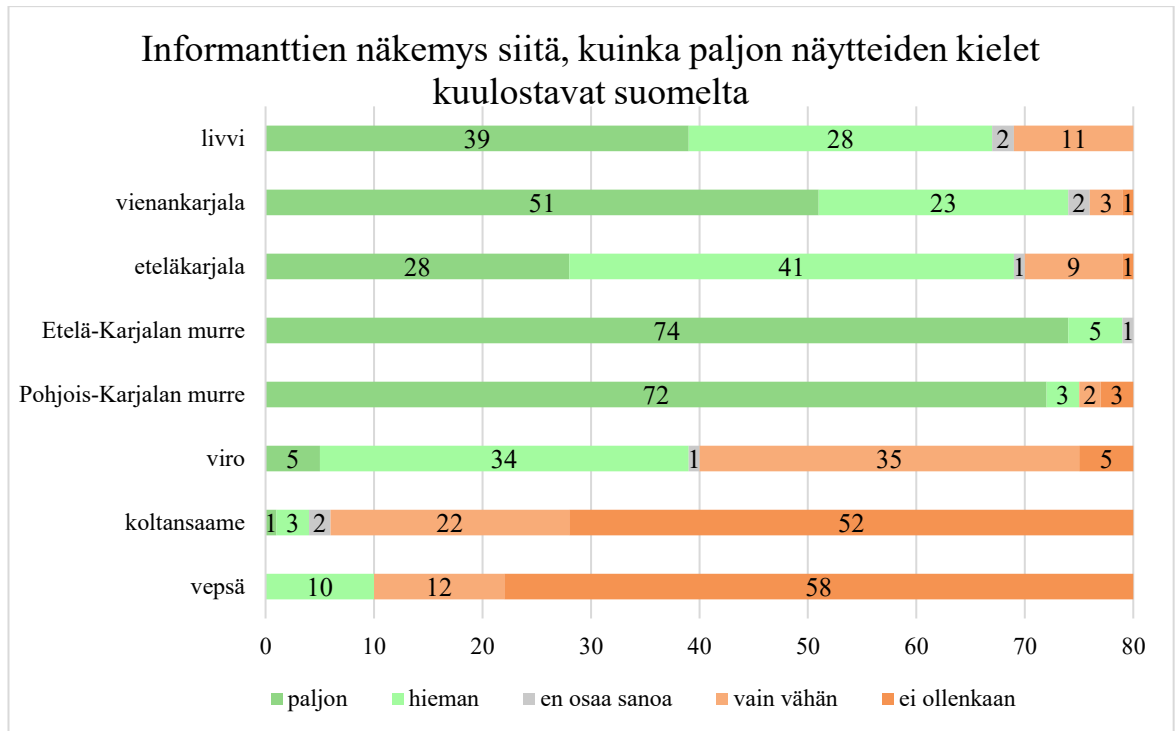

KUVIO 11. Kuinka paljon näytteiden kielet miellyttävät informantteja.

Näytteistä informantteja miellyttää eniten Etelä-Karjalan murre, joka saa 65 positiivista vastausta ja vain kaksi negatiivista. Myös Pohjois-Karjalan murre 56 positiivisella vastauksella ja 12 negatiivisella on melko pidetty – vaikkakin eteläkarjala, jolla on saman verran positiivisia vastauksia ja vain kymmenen negatiivista, ja vienankarjala 59 positiivisella vastauksella ja seitsemällä negatiivisella ovat vielä pidetympiä.

Viidenneksi miellyttävin on livvi, joka on saanut 46 positiivista vastausta ja 17 negatiivista. Kuudentena on koltansaame, joka saa 46 positiivista ja 19 negatiivista vastausta. Yllättäen suomalaisille hyvin tuttu viro on saanut vain 42 positiivista ääntä ja 23 negatiivista. Eniten mielipiteitä jakaa kuitenkin vepsä, jolla on 37 positiivista ja 23 negatiivista vastausta sekä 20 en osaa sanoa -vastausta. Vepsällä on siis vähiten positiivisia vastauksia, eniten neutraaleja vastauksia ja yhtä paljon negatiivisia vastauksia kuin virolla.

Tulkitsen, että näytteistä ymmärrettävimmät, eli suomen murteet sekä viena ja eteläkarjala, koetaan myös miellyttävimmiksi. Nimittäin livvi, joka on suomelle kaukaisempi kuin varsinaiskarjalan murteet (ks. karjalan kielestä luku 1.2.), on karjalan kielimuodoista vähiten miellyttäväksi koettu. Suomelle läheisin karjalan varieteetti, vienankarjala, koetaan miellyttävimmäksi. Tulkintaani tukee muun muassa Van Bezooijenin ymmärrettävyys- ja tuttuushypoteesit, jotka esittelin luvussa 2. Lisäksi esimerkiksi Niemelän (2016: 36) tutkimuksessa ymmärtämisiongelmat saavat informantit arvioimaan puhujan miellyttävyyden heikommaksi kuin sellaisen puhujan, jota ymmärtää helposti, ja yhdysvaltalaisissa tutkimuksissa informantit ovat pitäneet miellyttävimpinä oman alueensa murteita (Niedzielski & Preston: 2003: 70). Tulkintani tueksi esitän myös kuvion 12, josta ilmenee, kuinka moni informanttini pitää kunkin ääninäytteen kieltä suomen kuuloisena.

KUVIO 12. Informanttien näkemys siitä, kuinka paljon näytteiden kielet kuulostavat suomelta.

Informanttien mielestä eniten suomelta kuulostaa Etelä-Karjalan murre, eikä yksikään informantti ole sitä mieltä, ettei näyte kuulosta lainkaan suomelta. Informanteista Pohjois-Karjalan murre ja vienankarjala kuulostavat suomelta lähes yhtä paljon. On mielenkiintoista, että viiden informantin mielestä Pohjois-Karjalan murre kuulostaa suomelta vain vähän tai ei ollenkaan.

Informantit pitävät kaikkia karjaloita, myös livviä, hyvin suomenkuuloisina. Se ei oikein sovi tulkintaani siitä, että ymmärrettävimmät kielet koetaan miellyttävimmiksi. Toisaalta ääninäytteiden tuloksia verratessa livvin näytteessä esiintyy runsaasti enemmän venäjänkaltaisuuteen liittyviä perusteluita kuin muissa karjalan näytteissä, mikä kuitenkin viittaisi siihen, että livviä pidetään vähemmän suomen kuuloisena kuin muita karjalan varieteetteja. Lisäksi aineistossani korostuu karjalataustaiset, joilla on taustaa livvin kielessä, sillä kyselylomakkeeni levisi laajalti Salmi-aiheisiin Facebook-ryhmiin (ks. kyselylomakkeesta luku 5.1.). Voi olla, että livvin tunnistavat huomaavat herkästi livvin ja suomen samankaltaisuuden ja lisäksi pitävät kyseistä kielimuotoa miellyttävänä.

Vain puolet informanteista on pitänyt viron näytteestä. Vaikka viro onkin suomalaisille tuttu ja tunnistettava kieli, sitä ei välttämättä täysin ymmärrä. Viron kielen pulma- tai riskisanoista on kirjoitettu lukuisia kirjoja (ks. esim. Wirén 2007). Lisäksi juuri näiden pulmasanojen vuoksi viro voidaan kokea koomisena kielenä eikä siksi kovin kauniina tai miellyttävänä. Kuten aiemmin luvussa 6.4. kerroin, viron prosodia eroaa suomesta huomattavasti. Sekin voi osaltaan vieraannuttaa viron suomea puhuvista.

Vepsä, vaikka onkin suomen lähimpiä sukukieliä, sekä koltansaame ovat informanttien mielestä hyvin vähän suomen kuuloisia. Tämä tukisi tulkintaani siitä, että ymmärrettävät kielet tuntuvat informanteista miellyttäviltä. Suurin osa informanteista erehtyy luulemaan vepsää venäjäksi, ja vepsä on näytteistä vähiten pidetty. On mahdollista, että suomalaisten venäläisviha tai -vastaisuus (ks. esim. Karemaa 1998) on vaikuttanut vepsän näytteen negatiiviseen arviointiin.

Täytyy kuitenkin ottaa huomioon myös näytteiden sisällöt ja puhujat, sillä ne vaikuttavat kuuntelutesteissä, vaikkei niitä suoraan arvioitaisikaan. Viron näytteellä esimerkiksi puhutaan rahasta, mikä ei ehkä aiheena ole miellyttävämpien joukossa. Puhujan ääntä voisi kuvailla reippaan luennoivaksi. Sen sijaan esimerkiksi vienän näytteellä puhuu rauhallinen miesääni. Sukupuolen on todettu vaikuttavan arviointiin esimerkiksi siten, että miespuhujia pidetään murteellisempina (ks. esim. Vasko 2010 ja siinä mainitut lähteet).

Luvussa 2 esittelin Van Bezooijenin hypoteesit, joilla hänen mukaansa kieliä arvioidaan. Viidestä hypoteesista tutkimuksessani toteutuvat nähdäkseni kontekstihypoteesi, ymmärrettävyyshypoteesi ja tuttuushypoteesi. Karjalaisista on paljon positiivisia stereotypioita, ja tutkimuksessani sekä karjalankieliset näytteet että Karjalan murteet arvioidaan positiivisesti. Ymmärrettävyys- ja tuttuushypoteeseista kerroinkin jo aiemmin tässä luvussa. Samat hypoteesit toteutuvat myös Kunnaksen (2006) tutkimuksessa.

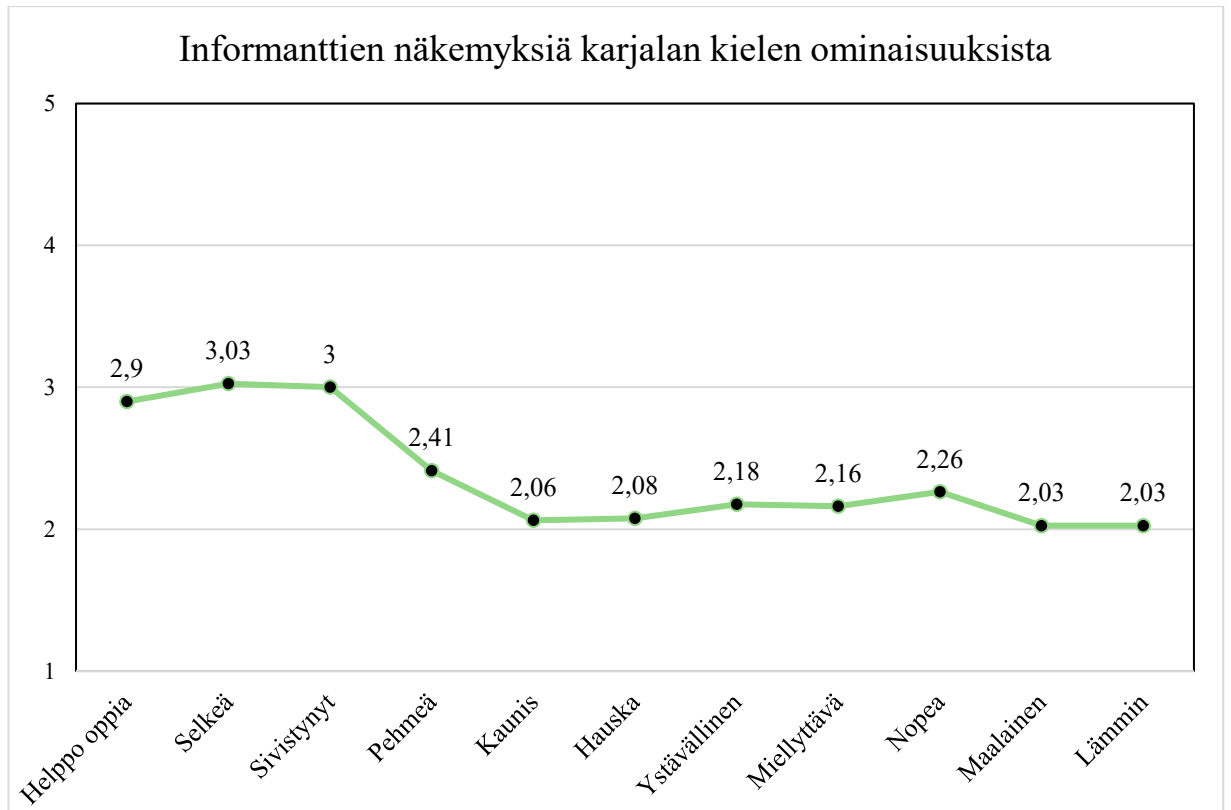
Maallikoiden suhtautumista karjalaan tutkin myös semanttisella differentiaaliasteikolla (ks. luvut 3 ja 5.1.). Seuraavalla sivulla on listattuna käyttämäni adjektiiviparit. Vasemalla olevat adjektiivit ovat kyselylomakkeessa asteikolla 1 ja oikealla olevat ovat asteikolla 5, jolloin informantit voivat valita ensinnäkin neutraalin vaihtoehdon 3, mutta lisäksi myös ääripäitä lievemmat vaihtoehdot 2 ja 4.

Helppo oppia
Selkeä
Sivistynyt
Pehmeä
Kaunis
Hauska
Ystävällinen
Miellyttävä
Nopea
Maalainen
Lämmin

Vaikea oppia
Vaikeaselkoinen
Junttimainen
Kova
Ruma
Vakava
Epäystävällinen
Ärsyttävä
Hidas
Kaupunkilainen
Kylmä

Olen laskenut kullekin adjektiiviparille arvon samalla kaavalla kuin Sarhima (2016: 203) ELDIA-tutkimuksen raportissa¹¹. Seuraavalla sivulla olevassa kuviossa 13 alhaalla on aiemmin luettelemani listan vasemmanpuoleiset adjektiivit, joita voisi enimmäkseen kuvata positiivisiksi. Adjektiiviparit nopea–hidas sekä maalainen–kaupunkilainen ovat nähdäkseni melko neutraaleja, tosin stereotyyppien pohjalta odotin vastaajieni arvioivan karjalan nopeaksi ja maalaiseksi enkä hitaaksi ja kaupunkilaiseksi. Lähes kaikkien adjektiiviparien kohdalla pätee kuitenkin se, että mitä lähempänä numero yhtä arvo on, sitä positiivisempi kuva informanteillani on karjalasta. Lähellä kolmea oleva arvo sen sijaan tarkoittaa neutraalia näkemystä ja lähellä viittä oleva arvo negatiivista näkemystä, siis kuviossa alhaalla lukevan adjektiivin vastakohtaa.

¹¹ Laskukaavalla $x = \frac{a+2b+3c+4d+5e}{y}$ saadaan näkemykselle x arvo. Kaavassa y on kaikkien vastaajien määrä (80). a on vaihtoehdon 1 vastausten määrä, b vaihtoehdon 2 vastausten määrä, c vaihtoehdon 3 vastausten määrä ja niin edelleen. Luvut 2–5 kerrotaan vastausten määrien b – e arvoilla.

KUVIO 13. Informanttien näkemyksiä karjalan kielen ominaisuuksista.

Informanttieni mielestä karjalaisimmat ominaisuudet ovat maalaisuus ja lämpimyys, joiden arvo asteikolla on lähes tasan kaksi. Kovin vahvaa yhteisymmärrystä informanteilla ei kuitenkaan ole mistäkään adjektiiviparista, sillä niin kuin kuviosta 13 näkee, kaikkien adjektiiviparien kohdalla arvo on lähellä kahta tai kolmea. Informanttieni mielestä karjala on siis melko maalaista, lämmintä, kaunista, hauskaa, miellyttävää, ystävällistä, nopeaa ja pehmeää – vahvimmista näkemyksistä kohti neutraalimpia.

Karjalaa on kuvattu pehmeäksi myös Kunnaksen (2018), Palanderin ja Riionheimon (2018), Palanderin (2015) sekä ELDIA:n (Sarhimaan 2016; Karjalainen ym. 2013) tutkimuksissa. Sekä suomalaiset että karjalaiset pitävät karjalaa kauniina kielenä Sarhimaan (2016) tutkimuksessa, ja Kunnaksen (2006) tutkimuksessa vienankarjalaiset pitävät omaa kielimuotoaan kauniina.

Huomionarvioista on se, että asenteet kieliä kohtaan ovat sidottuja niihin asenteisiin, joita on ihmisryhmiä kohtaan (Preston 2004a: 40). Asenteet karjalaisia kohtaan hyvin luultavasti näkyvät tuloksissani. Koska karjalaiset – puhuttiinpa sitten suomen Karjalan

murteita puhuvista tai karjalankielisistä – ovat stereotyyppien mukaan ystävällisiä, vilkkaita, puheliaita ja vitsikkäitä, ei ole yllättävää, että karjalan kieltäkin pidetään lämpimänä, hauskana, miellyttävänä, ystävällisenä ja nopeana. Samat asenteet näkyvät esimerkiksi Nupposen (2005) tutkimuksessa, jossa karjalaisia kuvataan muun muassa iloisiksi ja nopeiksi, sekä Mielikäisen ja Palanderin (2014a: 104) tutkimuksessa. Venäjällä asuvat karjalaiset kuvaavat karjalaa ystävällisemmäksi kuin venäjän kieltä (Karjalainen ym. 2013). Palanderin (2015) tutkimuksessa karjalaa kuvataan myös nopeaksi, iloiseksi ja lämpimäksi.

Informanteilla voi olla mielessä hauskoja karjalan kielen tai Karjalan murteiden fraaseja. Hauskuuden vaikutelma voi tulla myös siitä, että karjalassa ja suomessa on samannäköisiä sanoja, joilla kuitenkin on eri merkitys: esimerkiksi karjalaksi *rakas* tarkoittaa ensisijaisesti 'halukas, innokas' (Joki 2004). Tässä vertaisin karjalaa viroon, jonka pulmasanoista mainitsinkin jo aiemmin tässä luvussa. Karjalaa kuvataan hauskaksi myös Sarhimaan (2016) tutkimuksessa.

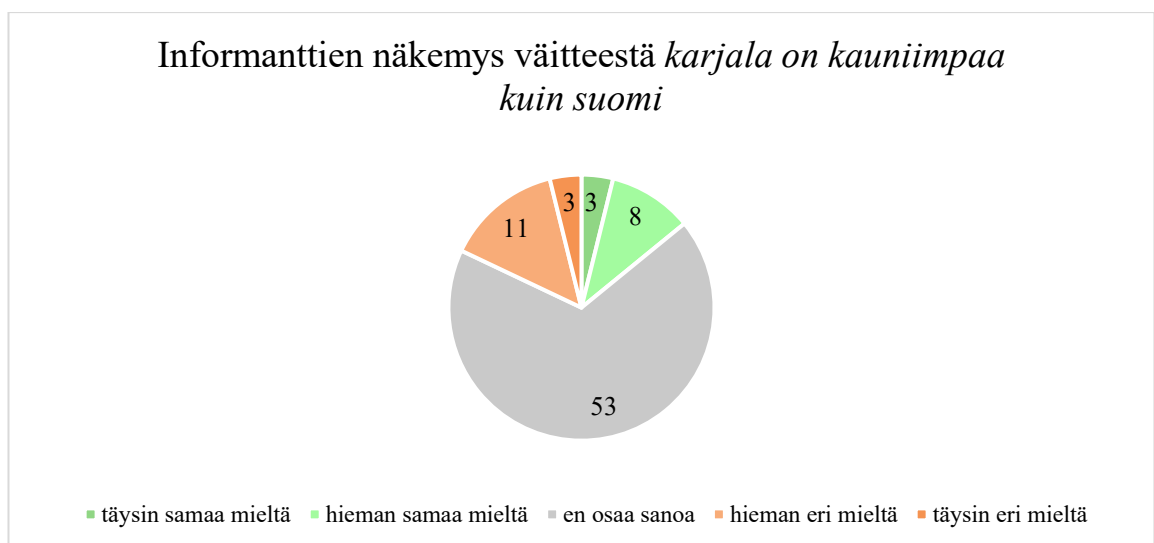
Informantit eivät osaa sanoa, onko karjala sivistynyttä vai junttimaista. Kaikista adjektiiveista neutraalein tulos on juuri tällä parilla, jonka arvo on tasan 3. En voi olla ajattelematta, että informanttini jättävät tarkoituksella ottamatta kantaa kielen junttimaisuuteen. Tässä näkyy mielestäni Garrettin *social desirability bias*, jonka esittelin luvussa 2. Informanttini yhdistävät karjalan maaseutuun, eivät kaupunkiin, mikä on täysin ymmärrettävää. Kuten kerroin luvussa 1.2., Karjalan evakothan asutettiin maaseuduille. Myös Palanderin (2015) tutkimuksessa karjalaa kuvataan maalaiseksi. Vaikka sittemmin karjalaiset ovat muuttaneet kaupunkiin, tämä ei välttämättä ole informanteilla tiedossa eikä se siten vaikuta mielikuviin. Stereotypiat maalaisjunteista ovat varmasti tuttuja kaikille suomalaisille. En usko, että informanttini ovat tästä valtava poikkeus, sillä maaseudun ja kaupungin kahtiajaolta ei juurikaan voi Suomessa välttyä. Siispä mielestäni olisi loogista, että maalaisuus ja junttimaisuus kulkisivat käsi kädessä, ja Mielikäisen ja Palanderin (2014a: 93) mukaan maallikoiden metakielessä näin onkin.

Nähdäkseni informantit eivät siis välttämättä ole kehdanneet tai halunneet valita negatiivista vaihtoehtoa *sivistynyt – junttimainen* -adjektiiviparin kohdalla, vaikka se olisikin saattanut tulla heillä ensimmäisenä mieleen. Esimerkiksi vienankarjalaiset ajattelevat kiellensä olevan *kehittymätöntä sekakieltä* (Kunnas 2013), minkä voisinkin ajatella olevan

verrattavissa juttimaisuuteen. Kuitenkaan karjalaa ei pidetä sivistyneenäkään, mihin luultavasti vaikuttaa se, ettei karjalan kieltä opeteta kouluissa. Toisaalta nykyään karjalan kieltä voi opiskella yliopistossa, mutta ne informantit, joilla ei ole taustaa karjalan kielessä, eivät välttämättä tiedä tätä. Huomattava osa informanteistani on karjalataustaisia, ja he ainakin luultavasti tietävät, että karjalalla ei ole yhteistä standardikielen mallia. Tällöinkin neutraali vaihtoehto olisi helppo valita. Tulos ei siis nähdäkseni ole välttämättä täysin totuudenmukainen, vaikkakin se on hyvin ymmärrettävä. Tulkitsen, että informantini mahdollisesti tahtovat välttää stereotyyppisen ajattelun, jossa maalainen tarkoittaa automaattisesti juttimaista – ja se on mielestäni positiivinen asia.

Informanttien mielipiteet jakautuvat myös siinä, onko karjala selkeää vai vaikeaselkoista ja helppoa vai vaikeaa oppia. Ääninäytteiden tuloksista tulee esille, että karjalaa pidetään venäjänkaltaisena, mikä mielestäni näkyy myös tässä. Informanttini eivät pidä karjalaa täysin suomalaiselle ymmärrettävänä, jolloin sen oppimisen helppouden tai kielen selkeyden arviointi on vaikeaa. Vienankarjalaisten mielestä heidän kielimuotonsa on kyllä helppoa, koska se on lähellä Suomen kieltä (Kunnas 2006). Palanderin (2015) tutkimuksessa karjalaa sen sijaan kuvataan jokseenkin vaikeasti ymmärrettäväksi.

Kyselylomakkeessani informantit vertailevat suomen ja karjalan kielten kauneutta Likertin asteikolla, josta kerroin luvuissa 3 sekä 5.1. Väite kuuluu: *karjalan kieli on kauniimpaa kuin suomen kieli*. Kysymykseen on vastattu ennen ääninäytteiden kuulemistä. Alla olevassa kuviossa 14 on väitteen tulos.

KUVIO 14. Informanttien näkemys väitteestä *karjala on kauniimpaa kuin suomi*.

Ylivoimainen enemmistö vastaa väitteeseen *en osaa sanoa*, ja ääripäitä on vain kolme kumpaakin. Tässäkin näkyy mielestäni *social desirability bias*. Ääninäytteiden miellyttävyyttä arvioidessa suomen Etelä-Karjalan murre on selkeä voittaja, kun taas adjektiiviparissa kaunis–ruma karjala yleisesti arvioidaan vain melko kauniiksi kieleksi. Voisi siis ajatella, että isompi osa olisi ollut eri mieltä väitteen kanssa, mutta kenties informanteilla on korkea kynnyks arvottaa kieliä näin suoraan vertailemalla. Lienee helpompaa arvioida kielten miellyttävyyttä yksi kerrallaan juuri kieltä kuultuaan. Joidenkin informanttien kohdalla ongelma on varmasti se, ettei karjalan kieli ole niin tuttua, että sen kauneutta osaa arvioida, mutta tämä ei selitä tulosta kokonaan. Siksi uskon informanttien myös miettivän sitä, mikä on sosiaalisesti hyväksyttävä vastaus tässä kysymyksessä.

Yhteenvedon voi sanoa, että tutkimukseni maallikot näkevät karjalan positiivisessa tai neutraalissa valossa. Tulokset ovat odotettuja ainakin siltä osin, että aineistossani on jonkin verran aktiivisia karjalaharrastajia. Myös esimerkiksi Palanderin (2015) tutkimuksessa karjalaa kuvataan hyvin positiivisesti, vaikkakin suomalaisten näkemykset karjalasta poikkeavat toisistaan valtavasti. Mielikäisen ja Palanderin (2014a: 110) mukaan kaakkoismurteita ei juurikaan kuvailla negatiivisesti, ja uskon saman pätevän karjalankielisiin karjalaisiin. He ovat tosin kohdanneet Suomessa myös paljon halveksuntaa ja pilkkaa, kuten esimerkiksi Jeskasen (2005) tutkimuksesta käy ilmi. Lisäksi Tuomo Kondie on puhunut siitä, että nuoret karjalaiset saavat osakseen vihapuhetta, kun kertovat kielestään ja kulttuuristaan (Heikkinen 2020). Karjalaan negatiivisesti suhtautuvia ei kuitenkaan ole aineistossani eikä kyselylomakkeeni tällaisia henkilöitä olisi oikein voinutkaan tavoittaa (ks. kyselylomakkeesta luku 5.1.).

Tässä luvussa olen esitellyt tutkimukseni tuloksia. Seuraava luku on päätäntö, jossa kerrotaan ja kokoan tutkimukseni tuloksia.

8. PÄÄTÄNTÖ

Tässä kansanlingvistiksessä pro gradu -tutkielmassani olen tutkinut suomalaisten maallikoiden käsityksiä karjalan kielestä ja heidän suhtautumistaan siihen. Maallikoilla olen lähtökohtaisesti tarkoittanut sellaisia henkilöitä, jotka eivät ole opiskelleet suomalais-ugrilaisia kieliä yliopistossa. Myöhemmin olen rajannut informanttien joukosta pois sellaisia, joiden äidinkieli tai kotikieli on karjala, mutta informanteistani 25 %:lla on silti jonkinlaista karjalankielistä taustaa. Aineistonani on ollut 80 kyselylomakevastausta. Kyselylomakkeessani on muun muassa karttatehtävä, kuuntelutesti ja erilaisia asteikkoja.

Tutkimukseni alussa arvelin, että maallikot eivät tunne karjalaa ainakaan yksityiskohtaisesti. Voisin sanoa hypoteesini olleen oikea, sillä vaikka informantit esimerkiksi tunnistavat ääninäytteiden kielet hyvin, jotkut havainnot ovat virheellisiä tai epätarkkoja. Karjalan kielen tilanne tunnetaan vaihtelevasti, mutta kuitenkin paremmin kuin odotin. Suurin osa ei esimerkiksi tiedä, että karjalalla on erikoisasema Suomen lainsäädännössä, mutta maallikot kuitenkin mieltävät karjalan kotoperäiseksi kieleksi. Maallikot lisäksi tietävät, että karjala on uhanalainen kieli, niin kuin uskoin. Karttatehtävän ja sanallisen arvioinnin perusteella voisi sanoa, että karjalaisimmaksi alueeksi informanttini mieltävät Raja-Karjalan. Karjalan kielen varieteeteista parhaiten tunnistetaan eteläkarjala.

Informantit mieltävät venäjän kielen liittyvän tiiviisti karjalaan, mutta silti karjalan kieltä pidetään läheisempänä suomelle. Informanttini pitävät karjalaa hyvin suomenkaltaisena. Karjalan kielen sanasto ja äännepiirteet ovat seikkoja, joista informanttien mielestä karjalan kielen tunnistaa. Yksittäisistä kielenpiirteistä *-Ioi*-monikko ja soinnilliset klusiilit ovat informanteille tunnistettavimpia karjalan piirteitä. Maallikot pitävät karjalaa muun muassa melko maalaisena, lämpimänä, kauniina ja hauskana kielenä. Suhtautuminen karjalaan on positiivista ja sitä pidetään miellyttävänä kielenä.

Suurin osa informanteistani pitää karjalaa omana kielenään, mutta karjalan kielen ja suomen murteiden sekoittamista tapahtuu silti, niin kuin hypoteesini olikin. Lisäksi aineistossani on muutama mielenkiintoinen tapaus, jossa informantti ei ehkä pidäkään jotakin karjalan varieteettia karjalana (ks. esim. luku 6.1.). Tuloksissani siis saattaa näkyä karjalaa puhuvien hankala, jakautunut tilanne, jota sivusin luvussa 7.1.

Luvussa 5.2. kerroin, että informanttien luottamus omaan tietämykseensä on melko heikkoa. Silti ääninäytteet tunnistetaan hyvin lukuun ottamatta vepsää, jota lähes kaikki informantit pitävät venäjänä. Olisi kiinnostavaa nähdä, tulisiko muiden suomen sukukielten vastaavista tutkimuksista samanlaisia tuloksia. Jos tekisin kyselylomakkeeni nyt uudestaan, laittaisin ääninäytteet ensimmäiseksi, jottei olisi riskiä siitä, että muut kysymykset johdattelevat vastaajia näytteiden tunnistamisessa.

Kaiken kaikkiaan olen kuitenkin tutkimukseeni tyytyväinen. Aineistoa minun piti rajata melko paljon pois, koska kyselylomakkeeni oli turhan pitkä. Aineistostani saisi hyvinkin tehtyä jatkotutkimusta. Esimerkiksi maallikoiden metakieleen sukukielistä puhuttaessa voisi perehtyä vielä syvällisemmin. Jatkotutkimusta voisi tehdä myös siten, että vertailisi eri alueilla asuvien suomalaisten kykyä tunnistaa karjalan kieli. Tunnistavaisivatko Itä-Suomessa asuvat karjalan kielen paremmin kuin muut?

Nostin tutkielmani otsikkoon lainauksen eräältä informantilta kysymyksestä 16 (ks. liite 1), vaikka en kysymyksen vastauksia analysoinutkaan. Lainaus kuuluu näin: *Karjalan kieli ei varsinaisesti ole oma kieli, vaan murre*. Vanhat uskomukset, joiden mukaan karjala on vain suomen murre, näkyy aineistossani. Myös stereotypiat elävät vahvoina maallikoiden mielikuvissa, mistä kieli esimerkiksi se, että karjalan kielen kuvailu vastaa lähes täysin vanhoja kuvauksia karjalaisten luonteesta. Olisi toivottavaa, että virheelliset mielikuvat korvautuisivat faktatiedolla, jotta uhanalaisella karjalan kielellä olisi paremmat selviytymismahdollisuudet.

LÄHTEET JA LYHENTEET

- AHTIA, EDVARD VILHELM 1938: *Karjalan kielioppi*. Suojärvi: Karjalan kansalaisseura.
- AHTIA, EDVARD VILHELM 2014: *Karjalan kielioppi III. Lauseoppi*. Joensuu: Karjalan Kielen Seura.
- ALLPORT, GORDON 1954: The historical background of modern social psychology. – Gardner Lidzey (toim.), *Handbook of social psychology 1: Theory and method* s. 3–46. Cambridge: Addison-Wesley.
- CAMPBELL, LYLE – HAUK, BRYN – HALLAMAA, PANU 2015: Language endangerment and endangered Uralic languages. – Harri Mantila, Kaisa Leinonen, Sisko Brunni, Santeri Palviainen & Jari Sivonen (toim.), *Congressus Duodecimus Internationalis Fenno-Ugristarum, Oulu 2015* s. 7–36. Oulu: Oulun yliopisto.
- Federation Council of the Federal Assembly of the Russian Federation 2020: *Republic of Mari El*. <http://council.gov.ru/en/structure/regions/ME/> (28.7.2020)
- GARRETT, PETER 2010: *Attitudes to Language. Key topics in sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HEIKKINEN, VESA 2020: Kielen kauneuden ehtymätön moninaisuus. https://www.kotus.fi/nyt/10_kysymysta_kielesta/10_kysymysta_kielesta_2020/kielen_kauneuden_ehtymaton_moninaisuus.33298.news (17.11.2020)
- HINT, MATI 1997: Viron kielen astevaihtelun ja prosodian typologiset ongelmat. – *Viritäjä* 101 s. 412–415.
- HIRSJÄRVI, SIRKKA – REMES, PIRKKO – SAJAVAARA, PAULA 1996. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- HYRY, KATJA 2011: *Meistä jäi taas jälki. Miten Vienen pakolaiset etsivät paikkaansa, kertoivat kokemastaan ja tulivat kuulluiksi 1900-luvun Suomessa*. Acta Electronica Universitatis Lapponiensis 119. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- HÄMYNEN, TAPIO 2013: Rajakarjalaisen kieliyhteisön rapautuminen ja karjalankielisten määrä Suomessa. – Pekka Suutari (toim.), *Karjala-kuvaa rakentamassa* s. 182–213. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1389. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- JESKANEN, MATTI 2005: Karjalan kieli ja karjalankieliset Suomessa. – Marjatta Palander & Anne-Maria Nupponen (toim.), *Monenlaiset karjalaiset. Suomen karjalaisten kielellinen identiteetti* s. 215–285. Studia Carelica Humanistica 20. Joensuu: Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta.

- JOKI, LEENA 2004: Silkkie ta šulkkuo. Karjalan kielen sanakirja valmistuu. – *Kielikello* 4/2004.
- JOKI, LEENA 2019: Kotimainen kielemme karjala. – *Kielikello* 2/2019.
- JUUTINEN, MARKUS (tekeillä): Väitöskirja koltansaamen kielikontakteista.
- KANANEN, HELI KAARINA 2010: *Kontrolloitu sopeutuminen. Ortodoksinen siirtoväki sotien jälkeisessä Ylä-Savossa (1946–1959)*. Jyväskylä Studies in Humanities 144. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- KAREMAA, OUTI 1998: *Vihollisia, vainoojia, syöpäläisiä. Venäläisviha Suomessa 1917–1923*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- KARJALAINEN, HEINI 2016: *Yhteisöt kontaktissa, systeemit muutoksessa. Vepsän kielen indefiniittipronominien järjestelmä*. Acta Universitatis Ouluensis. Series B Humaniora. Oulu: Oulun yliopisto.
- KARJALAINEN, HEINI – PUURA, ULRIKKA – GRÜNTAL, RIHO – KOVALEVA, SVETLANA 2013: *Karelian in Russia: ELDIA Case-Specific Report*. Studies in European Language Diversity 26. Mainz: European Language Diversity for All. <https://services.phaidra.univie.ac.at/api/object/o:314612/diss/Content/get> (28.4.2020)
- Karjalan Sivistysseura 2020a: *Näyte livvinkarjalasta*. <http://www.karjalansivistysseura.fi/karjalan-kieli/kirjakielet/nayte-livvinkarjalasta/> (26.3.2020)
- 2020b: *Näyte vienankarjalasta*. <http://www.karjalansivistysseura.fi/karjalan-kieli/kirjakielet/nayte-vienankarjalasta/> (26.3.2020)
- 2020c: *Näyte eteläkarjalasta*. <http://www.karjalansivistysseura.fi/karjalan-kieli/kirjakielet/nayte-etelakarjalasta/> (26.3.2020)
- KKS = Karjalan kielen sanakirja. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 18. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus 2009–2020. <http://kaino.kotus.fi/sms/?p=main> (1.8.2020).
- KOIVISTO, VESA 2018: *Border Karelian Dialects – a Diffuse Variety of Karelian*. – Marjatta Palander, Helka Riionheimo, Vesa Koivisto (toim.), *On the Border of Language and Dialect* 56–84. Studia Fennica Linguistica 21. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KONDIE, TUOMO 2019: *Experiences and issues with teaching Karelian to children in Karelian families in Finland*. Pro gradu -tutkielma. Department of Lithuanian studies. Vytautas Magnus University.

- KORHONEN, MIKKO – MOSNIKOFF, JOUNI – SAMMALLAHTI, PEKKA 1973: *Koltansaamen opas*. Castrenianumin toimitteita 4. Helsinki: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Kotimaisten kielten keskus 2020a: Kielitieto. Kielet. <https://www.kotus.fi/kielitieto/kiellet> (6.6.2020)
- Kotimaisten kielten keskus 2020b: Kielitieto. Kielet. Karjala. <https://www.kotus.fi/kielitieto/kiellet/karjala> (10.6.2020)
- Kotimaisten kielten keskus 2020c: Kielitieto. Murteet. Suomenruotsin murteet. https://www.kotus.fi/kielitieto/murteet/suomenruotsin_murteet (16.8.2020)
- KS = Kielitoimiston sanakirja. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisu 166. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone 2012. <http://mot.kielikone.fi/mot/OUYO/netmot.exe> (15.4.2020).
- KUNNAS, NIINA 2006: Yksi, kaksi vai monta kirjakieltä? Vienankarjalaisten kanta kirjakielidebattiin. – *Virittäjä* 110 s. 229–247.
- 2007: *Miten muuttuu runokyllien kieli. Reaaliaikatutkimus jälkitavujen A-loppuisten vokaalijonojen variaatiosta vienalaismurteissa*. Acta Universitatis Ouluensis. Series B Humaniora. Oulu: Oulun yliopisto.
- 2013: Vienankarjalaisten kielikäsitteitä. – Pekka Suutari (toim.), *Karjala-kuvaa rakentamassa* s. 289–330. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1389. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2018: Viena Karelians as Observers of Dialect Differences in Their Heritage Language. – Marjatta Palander, Helka Riionheimo, Vesa Koivisto (toim.), *On the Border of Language and Dialect* s. 123–155. *Studia Fennica Linguistica* 21. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2019: Karjalan kieli Oulun seudulla. – Harri Mantila, Maija Saviniemi, Niina Kunnas (toim.), *Oulu kieliyhteisönä* s. 144–199. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEMMETYINEN, ANNE-MARI 2015: *Karjalan kielen taival ei-alueelliseksi vähemmistökieliksi Suomessa*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto.
- LYYTIKÄINEN, ERKKI – REKUNEN, JORMA – YLI-PAAVOLA, JAAKKO 2013: *Suomen murrekirja*. Tallinna: Gaudeamus Oy.
- MAAMIES, SARI 1996: Joko aletaan tekemään? – Helsingin Sanomat 6.8.1996. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000003551653.html> (1.8.2020)
- MIELIKÄINEN, AILA – PALANDER, MARJATTA 2002: Suomalaisten murreasenteista. – *Sananjalka* 44 s. 86–109.

- 2014a: *Miten suomalaiset puhuvat murteista? Kansanlingvistinen tutkimus me-takielestä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2014b. *Miten murteista puhutaan. Kansanlingvistinen sanakirja*. <http://kielikampus.jyu.fi/mitenmurteistapuhutaan> (28.3.2020)
- MUIKKU-WERNER, PIRKKO – RIIONHEIMO, HELKA 2018: Livvinkarjalaisen tekstin ymmärtäminen suomen pohjalta. – *Lähivördlusi. Lähivertailuja* 28 s. 285–315.
- NEVALAINEN, PEKKA 1991: Inkerinmaan ja inkeriläisten vaiheet 1900-luvulla. – Pekka Nevalainen & Hannes Sihvo (toim.), *Inkeri. Historia, kansa, kulttuuri* s. 234–288. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 547. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- NEVALAINEN, PEKKA – SIHVO, HANNES (toim.) 1998: *Karjala. Historia, kansa, kulttuuri*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 705. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- NIEDZIELSKI, NANCY A. – PRESTON, DENNIS R. 2003: *Folk Linguistics*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- NIEMELÄ, HEIDI 2016: *Oululaisopiskelijoiden asenteet maahanmuuttajien puhumaa suomea kohtaan*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- NIEMINEN, TOMMI. 1999: Kieli ja vaihtelu sosiolingvistiikassa. – Urho Määttä, Pekka Pälli, Matti K. Suojanen (toim.), *Kirjoituksia sosiolingvistiikasta* s. 1–22. *Folia Fennistica & Linguistica* 22. Tampere: Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- NUPPONEN, ANNE-MARIA 2005: Iloisuus ja eloisa murre. Siirtokarjalaisten käsityksiä ja havaintoja murteista ja karjalaisuudesta. – Marjatta Palander & Anne-Maria Nupponen (toim.), *Monenlaiset karjalaiset. Suomen karjalaisten kielellinen identiteetti* s. 159–214. *Studia Carelica Humanistica* 20. Joensuu: Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta.
- Oma Mua 2019. Nuoret tahtotah suaha Suomen karjalažuon nägyvih. 47/2019. http://omamua.ru/issues/2020/noumeru_47/nuoret_tahtotah_suaha_suomen_karjalauon_ngyvih/?fbclid=IwAR2fxhjrOyQbbVs5RyaYgafiWsflsrcly57dlRzCyXlRxrzvH_a4eJ9IQvQ (28.8.2020).
- PALANDER, MARJATTA 2001: Kansan käsityksistä lingvistiikkaa. – *Virittäjä* 105 s. 147–151.
- 2015: Rajakarjalaistaustaisten ja muiden suomalaisten mielikuvia *karjalasta*. – *Virittäjä* 119 s. 34–66.

- PALANDER, MARJATTA – RIIONHEIMO, HELKA 2018: Miten Raja-Karjalan murre eroaa suomesta? Rajakarjalaistaustaiset pohjoiskarjalaiset kuuntelutestissä. – *Sananjalka* 60 s. 49–70.
- PAUNONEN, HEIKKI 1974: Lounaismurteiden ja viron monikon genetiivi ja partitiivi. – *Virittäjä* Vol 78 Nro 1 s. 335–350.
- PRESTON, DENNIS R. 1996: Whaddayaknow? The Modes of Folk Linguistic Awareness. – *Language Awareness* 5/1 s. 40–74.
- 2004a: Language with an Attitude. – J. K. Chambers, Peter Trudgill & Natalie Schilling-Estes (toim.), *The Handbook of Language Variation and Change* s. 40–66. Maiden: Blackwell Publishing.
- 2004b: Folk metalanguage. – Adam Jaworski, Nikolas Coupland & Dariusz Galasiński (toim.), *Metalanguage: Social and Ideological Perspectives* s. 75–101. Berlin: Mouton de Gruyter.
- 2011: The power of language regard – Discrimination, classification, comprehension, and production. – *Dialectologia* Special Issue, II s. 9–33.
- RAJALA, ELINA 2016: *Oululaisnuorten murrehavaintojen metakieli*. Suomen kielen gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- REMES, HANNU 1983: *Viron kielioppi*. Juva: WSOY.
- RIIONHEIMO, HELKA – PALANDER, MARJATTA 2017: Rajakarjalainen kuuntelutesti: havainnoijina suomen kielen yliopisto-opiskelijat. – *Lähivördlusi. Lähivertailuja* 27 s. 212–241.
- SALOHEIMO, VEIJO 1973: Kyläkunnittainen muutto Tverin Karjalaan ennen vuotta 1651. – Hannes Sihvo (toim.), *Karjala. Idän ja lännen silta. Kalevalaseuran vuosikirja* 53 s. 43–54. Helsinki: WSOY.
- Samediggi 2020: The Sámi in Finland. <https://www.samediggi.fi/sami-info/?lang=en> (2.10.2020)
- SARHIMAA, ANNELI 2015: *Karjalan kieli Suomessa: ELDIA-projektin tuloksia*. Studies in European Language Diversity 27.1. Mainz: European Language Diversity for All. <https://services.phaidra.univie.ac.at/api/object/o:409753/diss/Content/get> (18.5.2020)
- 2016: *Karelian in Finland: ELDIA Case-Specific Report*. Studies in European Language Diversity 27. Mainz: European Language Diversity for All. <https://services.phaidra.univie.ac.at/api/object/o:471733/diss/Content/get> (18.5.2020)

- 2017: *Vaietut ja vaiennetut. Karjalankieliset karjalaiset Suomessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SAVINIEMI, MAIJA 2015: *On noloa, jos ammattilaiset tekevät tökeröitä kielioppivirheitä. Toimitushenkilökunnan kielenhuoltotiedot, -käytännöt ja -diskurssit*. Oulu: Oulun yliopisto.
- SMITH, WILLIAM G. 2008: *Does Gender Influence Online Survey Participation? A Record-Linkage Analysis of University Faculty Online Survey Response Behavior*. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED501717.pdf> (28.7.2020)
- SMS = Suomen murteiden sanakirja. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 30. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus 2011–2020. <http://kaino.kotus.fi/sms/?p=main> (1.8.2020)
- STROGALTSIKOVA, ZINAIDA 2005: Vepsän kieli muutoksen kynnyksellä. – Lassi Saersalo (toim.), *Vepsä. Maa, kansa, kulttuuri* s. 171–180. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 1005. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- TORIKKA, MARJA 2004: *Karjala: kieli, murre ja paikka. Mistä puhutaan, kun puhutaan Karjalasta?* Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 129. <http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk129/index.shtml> (24.5.2020)
- TUOMI, JOUNI – SARAJÄRVI, ANNELI 2009: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- VAAATTOVAARA, JOHANNA 2009: *Meän tapa puhua. Tornionlaakso pellolaisnuorten subjektiivisena paikkana ja murrealueena*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- VALLI, RAINO 2001: Kyselylomaketutkimus. – Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.), *Ikunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- VAN BEZOOIJEN, RENÉE 2002: Aesthetic Evaluation of Dutch: Comparisons across Dialects, Accents, and Languages. – Daniel Long & Dennis R. Preston (toim.), *Handbook of perceptual dialectology 2* s. 13–30. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- VASKO, ANNA-LIISA 2010: *Male and female language in Cambridgeshire: differences and similarities*. http://www.helsinki.fi/varieng/series/volumes/04/articleA_male_female.html#note1 (12.9.2020)

- WARIS, HEIKKI – JYRKILÄ, VIENO – RAITASUO, KYLLIKKI – SIIPI, JOUKO 1952: *Siirtoväen sopeutuminen. Tutkimus Suomen karjalaisen siirtoväen sosiaalisesta sopeutumisesta*. Helsinki: WSOY.
- WIRÉN, ULVI 2007: *Hääd pulmapeäva! ja yli 1 000 muuta viron kielen riskisanaa*. Jyväskylä: Gummerus.
- ZAITSEVA, NINA 2005: Vepsän kielestä ja murteista. – Lassi Saressalo (toim.), *Vepsä. Maa, kansa, kulttuuri* s. 152–162. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1005. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

LIITE.

Liite. Kyselylomake.

Tutkimus suomalaisten karjalakäsityksistä

Tällä kyselyllä tutkitaan suomalaisten käsityksiä karjalan kielestä. **Kysely on tarkoitettu sellaisille suomalaisille, jotka eivät ole opiskelleet suomalais-ugrilaisia kieliä yliopistossa.**

Kyselyssä on neljä sivua: vastaajan taustatiedot, kysymysosuus, väittämät sekä kuuntelehtävät. Tutkimuksessa ei ole tarkoitus vastata "oikein": ethän siis esimerkiksi tarkista tietojasi kesken vastaamisen tai kysy apua joltakulta, vaan kerrot rehellisesti omista käsityksistäsi ja mielipiteistäsi! Huomaathan, että kyselyssä ei voi palata taaksepäin, vastaa siis kysymyksiin huolellisesti. Kyselyn viimeinen kysymys on avoin kenttä, johon voit tarvittaessa kirjoittaa huomioita.

Vastaaminen kestää noin 20 minuuttia. Tarvitset vastaamiseen laitteen, jolla voit kuunnella viimeisen osion ääninäytteet.

Sivu 1

1. Sukupuoli:

Mies

Nainen

Muu

2. Syntymävuosi:

3. Asuinalue:

Ahvenanmaa
Etelä-Karjala
Etelä-Pohjanmaa
Etelä-Savo
Kainuu
Kanta-Häme
Keski-Pohjanmaa
Keski-Suomi
Kymenlaakso
Lappi
Pirkanmaa
Pohjanmaa
Pohjois-Karjala
Pohjois-Pohjanmaa
Pohjois-Savo
Päijät-Häme
Satakunta
Uusimaa
Varsinais-Suomi
Asun ulkomailla

4. Korkein koulutusaste:

Peruskoulu
Ammattikoulu
Lukio
Ammattikorkeakoulu
Yliopisto
Jokin muu, mikä?

5. Oletko opiskellut kielitieteitä?

Kyllä, mitä?
En

6. Onko sinulla karjalankielisiä sukulaisia tai tuttaviasi?

Kyllä

Ei

En tiedä

7. Jos vastasit edelliseen kysymykseen kyllä tai en tiedä, voit halutessasi kertoa tässä kohdassa lisätietoja.

8. Harrastatko jotain karjalaiseen kulttuuriin liittyvää, esimerkiksi kieltä, käsitöitä tai musiikkia?

Kyllä, mitä?

En

En osaa sanoa

9. Muistele kouluajojasi: mitä muistat oppineesi karjalan kielestä äidinkielen tunneilla?

10. Arvioi, paljonko tiedät karjalan kielestä.

1 = en yhtään

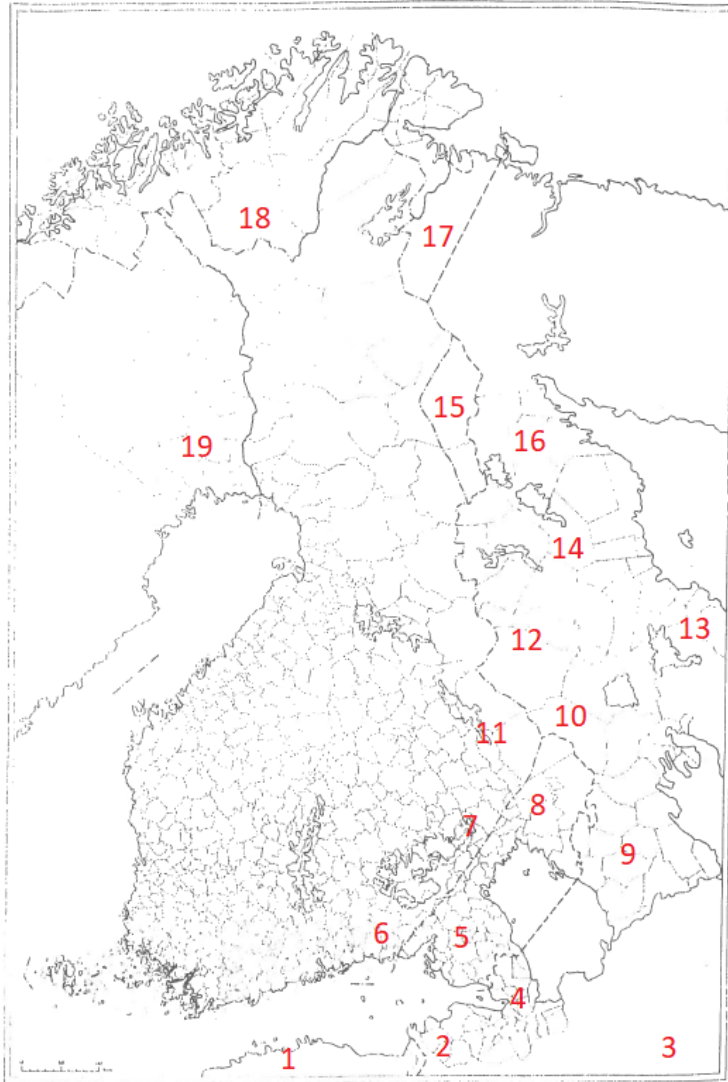
10 = erittäin paljon

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

11. Jos haluat, voit kommentoida tähän edellisen kysymyksen vastaustasi.

Sivu 2

Tässä osiossa on karttatehtävä, monivalintakysymyksiä ja avoimia kysymyksiä.

12. Katso yllä olevaa karttaa ja arvioi, millä alueilla karjalaa on vanhastaan puhuttu. Voit valita monta vaihtoehtoa!

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

13. Arvioi sanallisesti, millä alueilla karjalaa on vanhastaan puhuttu. Voit valita monta vaihtoehtoa alla olevasta listasta!

Suomen Raja-Karjalassa

Vienassa

Aunuksessa

Tverin alueella

Tihvinän alueella

Valdain alueella

Karjalankannaksella

Koko Laatokan ympärillä
Suomen vianalaiskylissä
Suomen ja Norjan rajalla
Suomen ja Ruotsin rajalla
Inkerin alueella
Viron alueella
Venäjän ja Suomen rajalla

14. Arvioi, paljonko karjalan puhujia on maailmanlaajuisesti.

kymmeniä
satoja
tuhansia
kymmeniätuhansia
satojatuhansia
miljoonia

15. Mitä osaat kertoa karjalan kielestä, esimerkiksi sen murteista tai kieliopista?

16. Kuvittele, että ulkomaalainen ystäväsi kysyy sinulta, mitä eroa ja mitä yhteistä suomen ja karjalan kielillä on. Mitä kertoisit hänelle? Vastaathan kysymykseen kuitenkin suomeksi!

Sivu 3

17. Ovatko väitteet mielestäsi oikein vai väärin?

Oikein Väärin

Karjala on yksi Suomen virallisista kielistä
Karjala on elinvoimainen kieli
Karjala ei ole erillinen kieli, se on suomen kielen murre
Karjalan kielen asema Suomessa on huonompi kuin Venäjällä
Karjala on Suomessa virallinen vähemmistökieli
Karjala on Suomessa kotoperäinen kieli
Karjalan kielellä ei ole erikoisasemaa Suomessa

Karjalaisilla on oma itsehallintoalue Venäjällä
Karjalaisilla on oma tasavalta
Karjala on uhanalainen kieli
Suomen kieli on muodostunut karjalan kielestä
Karjala on suomen alkuperäiskansan kieli
Karjalalla ei ole kirjakieltä ollenkaan
Karjalan kielen asema Venäjällä on huonompi kuin Suomessa
Karjalaiset asuivat Suomessa ennen suomalaisia
Karjalan kieltä ei puhuta Suomessa enää ollenkaan
Karjala kuuluu itämerensuomalaisiin kieliin
Karjalan kieli on muodostunut suomen kielestä
Suomen Pohjois- ja Etelä-Karjalassa puhutaan enemmän karjalan kieltä
kuin suomen kieltä
Karjala ja suomi ovat läheisiä sukukieliä
Karjalan kieli on suomen läheisin sukukieli
Karjala ja suomi ovat etäisiä sukukieliä
Karjalan kielellä on kaksi päämurretta
Karjalan kieli on lähempänä saamen kieliä kuin suomea
Suomessa karjalan kieltä puhutaan vain Itä-Suomessa
Karjalan kielen puhujia on enemmän Suomessa kuin Venäjällä
Karjalan kieli on läheistä sukua saamen kielille
Karjalan kieli on etäistä sukua saamen kielelle

18. Arvioi seuraavia väitteitä.

Täysin	Hieman	En	Hieman	Täysin
eri	eri	osaa	samaa	samaa
mieltä	mieltä	sanoa	mieltä	mieltä

Venäjän pitäisi antaa luovutettu Karjala takaisin Suomelle
Karjalan kieltä arvostetaan Suomessa
Karjalan kieltä pitäisi opettaa koulussa
Karjalan kieli on kauniimpaa kuin suomen kieli
Karjalan kieli kuulostaa suomelta

Karjalan evakoita kohdeltiin Suomessa hyvin
Suomessa on tehty paljon töitä karjalan kielen eteen
Karjalan kielen eteen pitäisi tehdä enemmän töitä
Karjalan kieli kuulostaa enemmän venäjältä kuin suomelta
Kalevalan runot ovat karjalaista perinnettä

19. Arvioi karjalan kieltä seuraavilla asteikoilla.

	1	2	3	4	5	
Helppo oppia						Vaikea oppia
Selkeä						Vaikeaselkoinen
Sivistynyt						Junttimainen
Pehmeä						Kova
Kaunis						Ruma
Hauska						Vakava
Ystävällinen						Epäystävällinen
Miellyttävä						Ärsyttävä
Nopea						Hidas
Maalainen						Kaupunkilainen
Lämmin						Kylmä

Sivu 4

Seuraavat videot sisältävät kukin yhden ääninäytteen. Valitse, onko kieli karjalaa vai ei, ja vastaa jatkokysymyksiin.

20. Puhutaanko näytteessä 1 karjalan kieltä?

Kyllä puhutaan

Ei puhuta

21. Jos vastasit *kyllä puhutaan*: mistä päättelit näytteen 1 kielen olevan karjalaa?

Jos vastasit *ei puhuta*: Mitä kieltä näytteessä 1 puhutaan? Jos et tiedä, voit arvata.

Mistä päättelit, ettei kieli ole karjalaa?

22. Näytteen 1 kieli

ei ollenkaan vain vähän en osaa sanoa hieman paljon
miellytti minua
kuulosti suomelta

23. Puhutaanko näytteessä 2 karjalan kieltä?

Kyllä puhutaan

Ei puhuta

24. Jos vastasit *kyllä puhutaan*: mistä päättelit näytteen 2 kielen olevan karjalaa?

**Jos vastasit *ei puhuta*: Mitä kieltä näytteessä 2 puhutaan? Jos et tiedä, voit arvata.
Mistä päättelit, ettei kieli ole karjalaa?**

25. Näytteen 2 kieli

ei ollenkaan vain vähän en osaa sanoa hieman paljon
miellytti minua
kuulosti suomelta

26. Puhutaanko näytteessä 3 karjalan kieltä?

Kyllä puhutaan

Ei puhuta

27. Jos vastasit *kyllä puhutaan*: mistä päättelit näytteen 3 kielen olevan karjalaa?

**Jos vastasit *ei puhuta*: Mitä kieltä näytteessä 3 puhutaan? Jos et tiedä, voit arvata.
Mistä päättelit, ettei kieli ole karjalaa?**

28. Näytteen 3 kieli

ei ollenkaan vain vähän en osaa sanoa hieman paljon
miellytti minua
kuulosti suomelta

29. Puhutaanko näytteessä 4 karjalan kieltä?

Kyllä puhutaan

Ei puhuta

30. Jos vastasit *kyllä puhutaan*: mistä päättelit näytteen 4 kielen olevan karjalaa?

Jos vastasit *ei puhuta*: Mitä kieltä näytteessä 4 puhutaan? Jos et tiedä, voit arvata. Mistä päättelit, ettei kieli ole karjalaa?

31. Näytteen 4 kieli

ei ollenkaan vain vähän en osaa sanoa hieman paljon
miellytti minua
kuulosti suomelta

32. Puhutaanko näytteessä 5 karjalan kieltä?

Kyllä puhutaan

Ei puhuta

33. Jos vastasit *kyllä puhutaan*: mistä päättelit näytteen 5 kielen olevan karjalaa?

Jos vastasit *ei puhuta*: Mitä kieltä näytteessä 5 puhutaan? Jos et tiedä, voit arvata. Mistä päättelit, ettei kieli ole karjalaa?

34. Näytteen 5 kieli

ei ollenkaan vain vähän en osaa sanoa hieman paljon
miellytti minua
kuulosti suomelta

35. Puhutaanko näytteessä 6 karjalan kieltä?

Kyllä puhutaan

Ei puhuta

36. Jos vastasit *kyllä puhutaan*: mistä päättelit näytteen 6 kielen olevan karjalaa?

Jos vastasit *ei puhuta*: Mitä kieltä näytteessä 6 puhutaan? Jos et tiedä, voit arvata. Mistä päättelit, ettei kieli ole karjalaa?

37. Näytteen 6 kieli

ei ollenkaan vain vähän en osaa sanoa hieman paljon
miellytti minua
kuulosti suomelta

38. Puhutaanko näytteessä 7 karjalan kieltä?

Kyllä puhutaan
Ei puhuta

39. Jos vastasit *kyllä puhutaan*: mistä päättelit näytteen 7 kielen olevan karjalaa?

Jos vastasit *ei puhuta*: Mitä kieltä näytteessä 7 puhutaan? Jos et tiedä, voit arvata. Mistä päättelit, ettei kieli ole karjalaa?

40. Näytteen 7 kieli

ei ollenkaan vain vähän en osaa sanoa hieman paljon
miellytti minua
kuulosti suomelta

41. Puhutaanko näytteessä 8 karjalan kieltä?

Kyllä puhutaan
Ei puhuta

42. Jos vastasit *kyllä puhutaan*: mistä päättelit näytteen 8 kielen olevan karjalaa?

Jos vastasit *ei puhuta*: Mitä kieltä näytteessä 8 puhutaan? Jos et tiedä, voit arvata. Mistä päättelit, ettei kieli ole karjalaa?

43. Näytteen 8 kieli

ei ollenkaan vain vähän en osaa sanoa hieman paljon
miellytti minua
kuulosti suomalta

44. Millaiseksi koet tietämyksesi karjalan kielestä kyselyyn vastattuasi?

Huonommaksi kuin ennen vastaamista: tiedänkin vähemmän kuin ajattelin
Samaksi kuin ennen kyselyn täyttämistä
Paremmaksi kuin ennen vastaamista: tiedänkin enemmän kuin ajattelin

**45. Tämä on kyselyn viimeinen kysymys. Jos haluat vielä mainita jotain, tee se tässä!
Voit myös antaa palautetta kyselystä.**

Kiitos vastauksesta!